

*Evropski pokret
Srbija*

KNJIGA PREPORUKA

Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji u Srbiji

2008 - 2009

Projekat finansira EU kroz Fond za evropske integracije
kojim rukovodi Delegacija EK u Republici Srbiji, a tehnički realizuje Press Now

KNJIGA PREPORUKA

NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI U SRBIJI

Septembar, 2009. Beograd

SADRŽAJ

5 UVOD

9 PLENARNA SEDNICA

Govor Živorada Kovačevića

Govor Gordane Čomić

Govor Jána Figela

Govor Božidara Đelića

23 RADNA GRUPA REGIONALNA SARADNJA

Preporuke Radne grupe Regionalna saradnja

33 RADNA GRUPA SLOBODAN PROTOK KAPITALA

Preporuke Radne grupe Slobodan protok kapitala

39 RADNA GRUPA POLJOPRIVREDA

Preporuke Radne grupe Poljoprivreda

47 RADNA GRUPA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Preporuke Radne grupe Zaštita životne sredine

57 RADNA GRUPA PRAVOSUĐE

Preporuke Radne grupe Pravosuđe

67 RADNA GRUPA MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I PREDUZETNIŠTVO

Preporuke Radne grupe Mala i srednja preduzeća i preduzetništvo

75 RADNA GRUPA SOCIJALNI DIJALOG

Preporuke Radne grupe Socijalni dijalog

83 RADNA GRUPA INFORMACIONO DRUŠTVO I OBRAZOVANJE

Preporuke Radne grupe Informaciono društvo i obrazovanje

95 PRILOZI

Fotografije sa zasedanja i Plenarne sednice

Organigram

NACIONALNI KONVENT O EVROPSKOJ UNIJI U SRBIJI 2008/2009 (NK EU)

Evropski pokret u Srbiji (EPuS) realizovao je drugi ciklus projekta Nacionalni konvent o Evropskoj uniji u Srbiji (NK EU) sa željom da uspostavi institucionalizovanu, tematski strukturiranu debatu između predstavnika države i nedržavnog sektora, lokalne samouprave, političara, stručnjaka, poslovne zajednice, nevladinih organizacija i šire javnosti, o pripremama Srbije za pristupanje Evropskoj uniji (EU).

Projekat Nacionalni konvent o Evropskoj uniji kroz uključivanje svih društvenih subjekata u stalnim i konstruktivnim debatama o najznačajnijim pitanjima vezanim za proces pridruživanja EU doprinosi stvaranju neophodnog konsenzusa i mobilise najšire političke i društvene slojeve.

Opšti cilj projekta je jačanje kapaciteta Srbije za proces EU integracije i stvaranje foruma za trajnu i javnu debatu o evropskoj budućnosti Srbije koja bi obuhvatila i regije u Srbiji. Jedan od ciljeva je i podsticanje otvorenog i transparentnog dijaloga između zainteresovanih strana tako što će im se obezbediti ekskluzivne i relevantne informacije od strane stručnjaka iz datih oblasti.

Partneri na projektu su Slovačko udruženje za spoljnu politiku (SFPA) koje je obezbedilo transfer slovačkog iskustva i Lokalna veća EPuS u Nišu, Novom Pazaru i Zrenjaninu koja su bila zadužena za organizovanje sastanaka Radnih grupa u svakom od regionalnih centara Vojvodine, jugoistočne i zapadne Srbije. Time je debata decentralizovana i mobilisala je više predstavnika zainteresovanih grupa.

Nacionalni konvent o EU 2008/2009 sastoji se od Predsedništva, Programskog Saveta i 8 Radnih grupa. Predsedništvo čine eminentni, visoki zvaničnici i ugledni predstavnici nevladinog sektora. Glavna uloga ovog tela je da obezbedi podršku radu RG i da prati njihove rezultate.

Radne grupe NK EU su pratile, svojim Agendama, mada ne isključivo, glavna poglavljaju budućih pregovora o članstvu u EU. RG su se sastojale od najmanje 20 stalnih članova, predstavnika svih zainteresovanih grupa i internog eksperta koji je definisao Agendu Radne grupe i sumirao debate u finalnu preporuku. Posebna pažnja je usmerena na uključivanje predstavnika iz unutrašnjosti Srbije u rad NK EU.

Svaka Radna grupa je zasedala tri puta godišnje; ukupno su održane 24 sednice. Svakoj sednici su prisustvovali domaći eksperti, a na 16 sednica su prisustvovali i slovački eksperti za konkretnu temu. Petnaest sednica je organizovano u Beogradu, a ostalih devet u regionalnim centrima (Novom Pazaru, Nišu, Zrenjaninu ili bliskim gradovima). Cilj sednica Radnih grupa je da obezbede konstruktivnu debatu čiji će rezultat biti preporuka za državni *stav/akciju/strategiju* koja se tiče određenog pitanja. Na kraju projektnog ciklusa održana je Plenarna sednica na kojoj su se sastali Predsedništvo i sve Radne grupe, sa ciljem da prezentuju ostvareni učinak i da diskutuju o njemu.

Preporuke koje su predstavljene u ovoj knjizi rezultat su diskusije i predstavljuju zajednički stav članova radnih grupa o određenoj temi. Evropski pokret u Srbiji se zahvaljuje Evropskoj komisiji i Friedrih Ebert fondaciji na podršci, partnerima na saradnji, a posebno svim članovima radnih grupa, internim stručnjacima i gostima koji su konstruktivnim učešćem obezbedili visok kvalitet usvojenih preporuka.

Evropski pokret u Srbiji

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
PLENARNA SEDNICA

13. JUL, 2009. NARODNA SKUPŠTINA REPUBLIKE SRBIJE, BEOGRAD

Živorad Kovačević, predsednik Evropskog pokreta u Srbiji

Uvaženi potpredsedniče Đeliću, uvaženi komesare Figel, dragi prijatelji,

Drago mi je da dužnost moderatora uvodnog dela konferencije delim sa gđom Gordanom Čomić, potpredsednicom Skupštine Srbije, koja često veoma impresivno moderira vrlo složene parlamentarne debate.

Pre tri godine imao sam uvodno slovo na prvoj plenarnoj sednici Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji u Srbiji, a danas održavamo plenarnu konferenciju.

Šta je nas u Evropskom pokretu ponukalo da damo inicijativu za osnivanje Konventa? Pre svega to što se u to vreme dosta govorilo o evropskim integracijama, ali malo i neodlučno radilo jer, objektivno govoreći, to nije bio prvi prioritet Vlade. Evropske integracije su stalno dobijale ubedljivu podršku građana Srbije, ali društvo u celini nije bilo angažovano, pa ni konsultovano u procesu pridruživanja. Međutim, iako je jasno da je Evropska unija slobodna i dobrovoljna zajednica ne samo država, već naroda, društva i građana, u nas je proces pridruživanja imao prilično usku osnovu. Sve se mahom odvijalo u vladinim zgradama u Nemanjinju: i ekspertiza, i priprema za pregovore i zakonodavna inicijativa. Posao je uglavnom bio prepušten Kancelariji za pridruživanje, vrlo kompetentno vođenoj, ali bez snažnije podrške. Parlament je ostao potpuno neusklađen, a bilans usvajanja evropskih zakona alarmirajuće skroman, tako da je Parlament bio daleko od toga da postane ono što bi trebalo da bude - osnovno mesto usmeravanja, dinamizacije i kontrole tog procesa. Akteri civilnog društva nastojali su da daju svoj doprinos evropeizaciji raznovrsnim aktivnostima u zemlji i umrežavanjem u evropske organizacije i institucije u svojim oblastima, ali bez uticaja na opšti proces pridruživanja i bez realnog društvenog i ekspertskeg doprinosa. Ako se uistinu želi da evrointegracija postane briga, svojina i odgovornost čitavog društva, i time se obezbedi puna legitimnost procesa pregovaranja, moralo bi se, kao i u manje više svim zemljama koje su prošle dug i složen put pridruživanja, pristupiti institucionalizaciji ideje i potrebe uključivanja čitavog društva u taj proces. Našu inicijativu o konventu je krajem maja, 2008. podržao Evropski ekonomski i socijalni savet (EKOSOK), koji je preporučio Evropskoj komisiji da "sistemske podrži projekte koje vode organizacije civilnog društva i koji se fokusiraju na promociju ideje evropske integracije u celom društву. Sistematska debata o pitanjima koja se tiču evropske integracije trebalo bi da obuhvati sve delove društva, uključujući civilno društvo. U tom smislu, potrebno je razmotriti veću podršku širem obimu aktivnosti u okviru Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji u Srbiji koji uključuje i predstavnike Vlade i organizacija civilnog društva".

Druga ključna inspiracija oblikovanju ove ideje je proizašla iz naše vrlo plodne saradnje sa Slovačkom asocijacijom za spoljnu politiku, SFPA, sa kojom smo organizovali i posebnu konferenciju o njihovim iskustvima, posebno o njihovom modelu nacionalnog konventa koji smo zajednički pokušali da prilagodimo našim uslovima. Koristim priliku da preko komesara Figela još jednom toplo zahvalim našim slovačkim partnerima i prijateljima. Izbor Slovačke nije bio slučajan, jer smo našli puno sličnosti. Slovačka je dugo i dramatično zaostajala za drugim zemljama kandidatima u procesu pridruživanja, iako je značajna većina građana podržavala evrointegracije. Sve se promenilo kad je 1998. izabrana Vlada jasno proevropski orientisana. Uspostavljanje Nacionalnog konventa je bilo jedan od ključnih načina da se celo slovačko društvo uključi u taj proces.

Mi smo smatrali da je bitno institucionalizovati saradnju države i mnogobrojnih institucija i organizacija civilnog društva na svim nivoima na zajedničkom poslu kvalitetnog vođenja i usmeravanja procesa pridruživanja Evropskoj uniji. Ne radi se, dabome, o ograničavanju ovlašćenja i dovođenju u pitanje ključne uloge državnih organa, već o proširivanju osnove tog procesa i o kreativnom doprinisu koji nevladine organizacije, sindikati, profesionalna udruženja i pojedinačni stručnjaci, univerziteti, komore i verske zajednice i šira javnost mogu da pruže podizanju kvaliteta i ubrzavanju procesa pridruživanja. Osnovni metod je strukturisana debata u okviru tematskih grupa, koje formulišu nacionalne pozicije u pojedinim oblastima putem preporuka i koje usmerava jedno zajedničko telo – Predsedništvo Konventa, a ključne reči su: informisanost građana i institucija, transparentnost procesa, partnerstvo države i civilnog društva. Nema sumnje da je ovakav pristup doneo tri bitne koristi: prvo, mnogobrojne strukture društva mogu biti neuporedivo bolje informisane o evropskim integracijama i podići na viši nivo sopstvenu sposobnost da ovlađaju evropskim temama i izazovima, drugo, državni organi dobijaju mnogo utemeljeniju i širu osnovu za proces pregovaranja, treće, samo pregovaranje sa Evropskom unijom se značajno legitimizuje i demokratizuje.

Naša politička konstelacija je u međuvremenu znatno pozitivno promenjena. Mi najzad imamo proevropsku Vladu. Ne samo to: imamo dve većine na koje možemo računati – jedna je godinama konstantna – građani Srbije žele da se priključe procesu evropskih integracija. Druga: evropske integracije imaju značajnu većinsku podršku u Parlamentu, uključujući i najjaču opozicionu partiju. Ne treba dovoditi u pitanje motive što su se neki u opoziciji promenili stav i pridružili se proevropskoj orientaciji; kao realni političari oni su došli do zaključka da nemaju šanse na eventualnim narednim izborima sa antievropskom kartom. Parlament se trgao iz letargije i svojevrsne blokade i znatno ubrzao dinamiku usvajanja "evropskih zakona", nadoknađujući višegodišnje zaostajanje.

Kad je Evropski pokret 2004. predložio Skupštini da donese Rezoluciju o evrointegracijama, jedva se došlo do usaglašenog teksta znatno skromnijih ambicija od nacrta koji smo mi predložili. Rezolucija jeste izglasana jednoglasno, ali sa nategnutom nadpolovičnom većinom. U tome smo se razlikovali od drugih zemalja u regionu koje su uspele da ostvare politički konsenzus i uverljivu proevropsku većinu u svojim parlamentima. Prvi put je na izborima u nas ključna razlika bila između onih koji podržavaju evrointegracije i onih koji su protiv i ta razlika je odlučila izbole.

Nacionalni konvent je prihvaćen u širokom krugu od državnih organa, do najraznovrsnijih oblika civilnog društva i pojedinaca – eksperata za pojedine oblasti.

Predsedništvo Konventa čine visoki zvaničnici: predsednica Skupštine, potpredsednik Vlade zadužen za evropske integracije, direktorka Kancelarije za evropske integracije, predsednik Stalne konferencije gradova i opština i, u ime nevladinog sektora, predsednik Evropskog pokreta u Srbiji i predsednica Beogradskog fonda za političku izuzetnost.

U Programskom savetu Konventa su: predsednik skupštinskog Odbora za evropske integracije, savetnica potpredsednika Vlade za evropske integracije i direktor Balkanskog fonda za demokratiju.

Radne grupe su obrazovane za najvažnije oblasti i teme: 1) Socijalni dijalog, 2) Informaciono društvo i obrazovanje, 3) Slobodno kretanje kapitala, 4) Mala i srednja preduzeća i

preduzetništvo, 5) Poljoprivreda, 6) Regionalna saradnja, 7) Pravosuđe, slobode i bezbednost, 8) Zaštita životne sredine.

Radne grupe se sastoje od najmanje 25 stalnih članova, predstavnika svih zainteresovanih grupa, a interni eksperti definišu agendu Radne grupe i sumiraju debate u finalnu preporuku. Svaka Radna grupa je održala po tri zasedanja – ukupno 24. U rad grupa bilo je uključeno 314 članova. Održano je 58 uvodnih predavanja. Uvodničari su bili nezavisni eksperti, pomoćnici ministara i državni sekretari, jedan ministar (Rasim Ljajić), deset gostiju iz zemalja Evropske unije, najpre iz Slovačke, stručnjaci iz ministarstava i agencija Vlade Republike Srbije, mnogi ambasadori iz zemalja Evropske unije, predstavnici akademске zajednice, poslovni ljudi i predstavnici sindikata, lokalnih samouprava. Radne grupe su dale 24 preporuke i sve su distribuirane na preko 500 adresa. Trebalo bi pomenuti da je trećina zasedanja održana van Beograda - u Zrenjaninu, Novom Sadu, Sremskim Karlovcima, Nišu, Arilju i Novom Pazaru. Posebno pominjem lokalna veća Evropskog pokreta u Nišu, Novom Pazaru i Zrenjaninu, koja su uspešno organizovala sastanke radnih grupa u regionalnim centrima Vojvodine, jugoistočne i zapadne Srbije, identifikovala učesnike svih osam radnih grupa iz svojih regiona i distribuirala preporuke na regionalnom, odnosno lokalnom nivou. Time su značajno doprinela decentralizaciji debate i omogućila učešće više predstavnika zainteresovanih grupa van Beograda.

Zajedno smo uspeli da formulišemo preporuke koje će u drugom delu ove plenarne konferencije predstaviti interni eksperti - u sažetoj verziji, a kompletne preporuke će uskoro biti odštampane i dostupne i u tom formatu, pre svega donosiocima odluka i državnim službenicima, ali i predstavnicima civilnog društva, stručnoj i široj, zainteresovanoj javnosti.

Teško je dati opšti pregled svih zaključaka i preporuka zbog raznovrsnosti tema i oblasti koje su bile zastupljene na Konventu. Mogu se ipak izdvojiti neki opšti zaključci:

- potrebna je redovnija i sistematska komunikacija nadležnih institucija sa stručnom i širom javnošću o svim konkretnim pitanjima pridruživanja Srbije Evropskoj uniji;
- neophodno je ojačati i vezu javnosti, stručne javnosti, ustanova nadležnih za određene strategije i oblasti sa jedne strane, sa izvršnom i zakonodavnom vlašću sa druge strane;
- potrebna je bolja koordinacija i komunikacija na nacionalnom nivou, između različitih ministarstava - i vertikalno, sa lokalnim akterima;
- očekuje se aktivnija uloga Parlamenta (odbora i poslanika) u procesu pristupanja Evropskoj uniji i u toku priprema, formulisanja i monitoringa sprovođenja brojnih reformi;
- preduslov svih reformi i ispunjavanja obaveza na putu ka Evropskoj uniji, kao i ubrzane dinamike tog procesa, jeste snažna i jasna politička volja, odnosno puna politička sglasnost oko tog cilja i najvažnijih razvojnih prioriteta Srbije.

Posebnu zahvalnost dugujemo našem glavnom partneru na projektu, Slovačkoj asocijaciji za spoljnu politiku (SFPA), koja je dala početnu ideju za ovaj projekat još 2006. godine i olakšala kreativan transfer slovačkog iskustva.

Zahvaljujemo Narodnoj skupštini Republike Srbije na značajnoj podršci. Svi sastanci radnih grupa u Beogradu su se održavali u prostorijama Skupštine Srbije.

Zahvaljujemo donatorima. Projekt je podržala Evropska unija preko Fonda za evropske integracije. To je program kojim rukovodi Delegacija Evropske komisije u Republici Srbiji, a tehnički ga realizuje Press Now. Zahvaljujemo Friedrich Ebert Fondaciji na podršci.

Zahvaljujemo se svima koji su neposredno učestvovali u aktivnostima Konventa - svim članovima radnih grupa, na angažovanom učeštu, izdvojenom vremenu i kvalitetnom doprinosu, a posebno internim ekspertima na njihovoj energiji i entuzijazmu bez kojih ne bi bilo moguće obaviti ovaj veliki i kvalitetan posao. Zahvaljujemo članovima Predsedništva i Programskog saveta – na strpljenju i spremnosti da prate aktivnost svih radnih grupa.

Gordana Čomić, potpredsednica Narodne skupštine Republike Srbije*

Ja ču pokušati da dam svoj doprinos kroz par procena ili opaski o kontekstu u kom Srbija prolazi kroz Evropske integracije. Interno ja to zovem – milenijumski kontekst i to je ono što pripada grupi zemalja Zapadnog Balkana i on je različit od koneksta 90-tih kada su se učlanjavale i menjale druge zemlje koje su danas već punopravne članice Evropske unije, među njima i Slovačka kojoj smo i kao Parlament i kao zemlja veoma zahvalni, za podršku, prijateljstvo i sve ono što je učinjeno u saradnji i u želji da Srbija brže prolazi period evropskih integracija.

Tu smo gde smo - od 2003. godine, od Samita u Solunu, kada smo formalno izrazili volju i želju i obratili se Evropskoj uniji za otpočinjanje formalnih procesa evropskih integracija do danas, a ne gubeći iz vida ni period između 2001. i 2003. godine, jer je tada Vlada Republike Srbije odlučila da zakone koje bude predlagala Skupštini usaglašava sa evropskim zakonodavstvom, nezavisno od toga što nismo imali nikakvu formalnu vezu sve do Samita u Solunu. Taj kontekst je različit u odnosu na 90-te, ali po komentarima sadašnjih članica EU i njihov kontekst je bio drugačiji u to vreme i u pravu su. Zapravo mislim, da je to najbolja vest o evropskim integracijama. Evropske integracije su, ženskim jezikom rečeno, jedan od najboljih recepata za upravljanje javnim poslovima, pošteđuju vas razmišljanja kako na najbolji način upravljati sopstvenim resursima i kako na najbolji način organizovati društvo i još vam daju pare svojih poreskih obveznika da to uradite lakše – i to je stvar koja mora da uspe. Mi imamo zadovoljstvo da radimo gledajući u veliki cilj pred nama i tačno je da postoji niz manjkavosti u tom kontekstu, ali ja bih volela da o njemu podelimo nekoliko procena.

Prva stvar je da se podsetimo, pošto to često zaboravljamo mi političarke i političari, jeste zašto mi to sve radimo i mi ovde u Nacionalnom konventu i mi u Skupštini i svi ljudi na javnim poslovima. Dakle, zašto se uopšte menjamo, zašto se Srbija modernizuje, evropezuje i menja po pravilima. Zbog stanovništva koje živi u Srbiji i čijim je vrednim radom i strpljenjem došlo do dobrih rezultata koje danas Srbija nesporno ima u svim sektorskim politikama. Za to su mnogo više zašlužni građani, nego upravljačka elita. To nije rečenica koja bi umanjila bilo čiju viziju i bilo čiji rad, to je prosto dobra vest, jer pokazuje i strpljivost i punu evropsku opredeljenost stanovništva u Srbiji i to ne bi trebalo gubiti iz vida, kojim god se evropskim sektorskim delom bavili.

---

* Tekst je redigovan transkript izlaganja potpredsednice Narodne skupštine Republike Srbije Gordane Čomić na Plenarnoj sednici Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, održanoj u Beogradu 13. jula, 2009. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije

Druga dobra vest je što je Nacionalni konvent i što je posao evropskih integracija duboko uvezao NSRS. Ni vama ovde ni bilo kome drugom u Srbiji ne moram da pričam o tome kakve su sednice Narodne skupštine, jer postoji direktni prenos i svi vi imate vaše lične utiske koji su veoma poražavajući. Međutim, NSRS je učinila napredak koji možda gledaćima Skupštine nije vidljiv, ali je vidljiv svima nama koji tamo sedimo i radimo. I dobro je što su učesnici radnih grupa Nacionalnog konventa poslanici i što su se zasedanja Radnih grupa održavala upravo u ovoj kući, jer je Srbija po tome unekoliko posebna. Zemlje koje su se učlanjivale 90-tih godina, imale su sreću ili nesreću da ih na taj put evropskih integracija vode Vlade. Evropske integracije u Srbiji su počele, kako je to rekao gospodin Kovačević, uz zahvalnost za saradnju sa Evropskim pokretom, donošenjem rezolucije u Narodnoj skupštini RS. I ko god vam bude nametao dilemu, šta sa evropskim integracijama i da li ćemo stvarno u Evropu evo vam prvog trik odgovora kojim ćete se spasiti – kažite mu da dođe u Skupštinu da traži da se ukine Rezolucija, jer je to moguće, stavi se na dnevni red i onda poslanici glasaju da ta Rezolucija više ne važi. Dok se to ne desi, moramo svi mnogo više da radimo nego što smo do sada radili.

Kontekst koji ću stalno porediti, 90-tih i milenijumski jeste različit i zbog različitih događaja koji su prošli i kroz EU kroz 5 proširenja i institucionalno i kulturno, a naročito je različit zbog finansijskog sloma koji se desio prošle godine. Kod nas, neverovatno važan faktor jesu mediji i ja bih volela da u svim medijima bude mnogo više informacija o evropskim integracijama, bez obzira da li je kontekst da se upoređuje kako je nekome tamo ili kako je nekome bilo ili je kritika na to šta se u Srbiji ne dešava a moglo bi, po nečijem mišljenju, da se dešava. Moje iskustvo je da medijima, izuzev B 92 koji prati Nacionalni konvent, nije dovoljno zanimljiva ta tematika i kada uporedite skandalozne vesti, sa na primer, desetominutnim objašnjavanjem kako se dolazi do parlamentarne kontrole vojske, onda kada ste urednik izaberete ono što je gledanje. Ja za to nemam razumevanja, ali bih volela da svi zajedno učinimo mnogo više napora da vesti o EU bude mnogo više, zato što bi bilo interesantno čuti da li su integracije 90-tih isle kroz konsenzus i da li ima lepih konsenzusa. Ne morate da mi verujete na reč, ali takvi konsenzusi ne postoje, kao što nema ni lepih kompromisa. Konsenzus i kompromis su plodovi dijaloga, dijalog je različit od pregovora, u pregovore se ulazi tako što imate neki minimum koji hoćete da prodate suprotnoj strani, a u dijalog ulazite otvoreni. Srbija je još u fazi stvaranja dijaloga, i meni je krivo da to ne može da se vidi, koliko smo mi u Skupštini odmakli u međupartijskom dijalogu i u ličnom dijalogu, jer se na sednicama to naravno ne vidi, pošto je nekakva drugačija vrsta ponašanja upadljivija. Ja bih, na primer, sporila da je stanovništvo Rumunije imalo konsenzus 1994. godine kada su dobijali *visibility* status, sporila bih i naglašavanja da su sve zemlje koje su se učlanile imale konsenzus, jer je konsenzus tekao paralelno sa učlanjivanjem i tek sada vidite dijalog u tim zemljama između različitih partnera kada EU rešava njihove institucione zagonetke (koje će ja mislim rešiti bez problema).

Monitoring od strane Skupštine, šta nam radi Vlada u sektoru evropskih integracija ima vrlo živahne rasprave i mislim da su to mesta koja bi medijski trebalo malo živje pratiti, jer bi ljudima u Srbiji bilo mnogo jasnije što im radimo o glavi sa kojim zakonom. Imala sam prilike da čujem mišljenja da ljudi u Srbiji ne zanima kakve mi zakone u kontekstu evropskih integracija donosimo i duboko se sa tim ne slažem. Mislim da je do nas da ljudi informišemo što znači primena kog člana zakona i kako i zašto će zakoni koje mi donosimo proizvesti direktnu posledicu na njihovu svakodnevnicu. Bez obzira da li se radi o zakonu o bezbednosti u saobraćaju, o zakonu o republičkim taksama ili o zakonu o sportu – zakoni

proizvode promenu u našem ponašanju i na nama je da ih informišemo o tome i ja zaista tražim podršku medija da se o tome više razgovara, čak i ako je nekima možda malo dosadna ta oblast na početku.

Zarad Nacionalnog konventa kao i zarad nas u Skupštini koji pokušavamo da kontrolišemo Vladu, naravno da su važni stručnjaci, ljudi koji imaju i radno iskustvo i formalno obrazovanje i ja dugujem iskrenu zahvalnost svima koji su u okviru Nacionalnog konventa svoje znanje, rad i volju uložili kao stručnjaci da bi došlo do svega onoga što trenutno imamo kao preporuke i što imamo kao nesporan rad Radnih grupa Nacionalnog konventa.

Za kraj ću spomenuti jedan segment koji se tiče neposredno Skupštine, odnosno polja skupštinskog rada gde su evropske integracije vrlo primetne – to je regionalna saradnja i parlamentarna diplomacija i za to postoji mnogo dokaza da su Skupštine u regionu sarađivale i pre nego što je Srbija 2003. godine pošla na put evropskih integracija. Taj vid saradnje je neobično značajan za naš region, jer je naš region poratni, post-traumatski sa mnogo problema koji čekaju svoje konačno rešenje, a imate zahtev i volju skoro 20 miliona ljudi koji žive u ovom regionu da žele da žive po pravilima EU - da žive bolje poštujući pravila koja važe u zemljama članicama. Skupština Srbije je bila domaćin na skupovima međuparlamentarne saradnje što je dokaz i doprinos velikom cilju koji svi imamo pred sobom. Smatram da kada imate takav cilj, a to je da jedno društvo i država po prvi put ostvare ravnopravno mesto na Evropskom kontinentu kao što je to slučaj sa evropskim menjanjem Srbije, onda je svejedno da li će učlanjenje u EU biti formalno ili neformalno, jer će kvalitet života biti dovoljno visok i mi ćemo se promeniti tako da ličimo na zemlje članice EU. Dakle, kada imate tako veliki cilj pred sobom, onda meni svaki napor koji čini svako od nas deluje nedovoljno, jer takav cilj zaslužuje mnogo veći napor svih i to je ono što je atmosfera evropskih integracija – rad koji sada ulažemo, ulažemo u sebe, u sopstvenu sadašnjost i budućnost.

Ja politiku vidim kroz dva segmenta – kao menjanje prostora i kao menjanje socijalnih veza. Kada menjate prostor to može biti planski, strateški - na dobar način, pa da onda imate mostove, železnice, gradove koji su otisak društva u prostoru i koji se razvija poštujući prirodne resurse koji su mu dati. Kod menjanja socijalnih veza menjaju se kulturni modeli koji su među nama uvreženi i pisanim i nepisanim zakonima i sve to zajedno predstavlja menjanje i modernizaciju Srbije po receptima evropskih integracija. Ne mogu vam obećati da ćete u kratkom roku biti ponosni na ljude za koje glasate, za koga god da glasate, ali mogu vam obećati da se nećete stideti što ste poslali nekog u Narodnu skupštinu da u vaše ime brine o dobrom zakonima i o njihovoj kontroli i monitoringu primene tih zakona. Dva velika zadatka koja su pred Narodnom skupštinom su donošenje evropskih zakona po spisku i po nacionalnom planu akcije, to je jedan posao, a drugi je da striktnom kontrolom primene tih zakona utiče na smanjenje nepravdi kojih u svakom društvu koje se menja, pa i u našem kao što znate, ima – a to su selektivna primena zakona, osećanje plaćanja visoke cene tranzicije, osećanje da o vama niko ne brine kao o građaninu, i zato se vraćam na prvu rečenicu – zašto mi svi ovde sedimo – zbog stanovnoštva koje živi u Srbiji i koje po svemu što radi i svakodnevno čini zaslužuje da bude ravnopravno društvo sa drugim društvima u Evropskoj uniji.

Ján Figel, Evropski komesar za obrazovanje, kulturu i omladinu

NA PUTU KA EVROPSKOJ UNIJI – SLOVAČKO ISKUSTVO

Poštovani gospodine potpredsedniče Vlade, gospođo potpredsednica Narodne skupštine Republike Srbije, gospodine Kovačeviću, dame i gospodo,

Želeo bih da se zahvalim Evropskom pokretu u Srbiji na pozivu da učestvujem na ovom Plenarnom zasedanju Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji u Srbiji. Bilo mi je veliko zadovoljstvo da prihvatom poziv i podelim sa vama slovačko iskustvo u procesu pristupanja EU.

Svaka zemlja se pridružuje EU pod različitim okolnostima i počinje taj put sa različitih pozicija. Ipak, određeni aspekti procesa su zajednički za sve. Na primer, potrebno je shvatiti od samog početka da se čitava zemlja pridružuje EU, a ne samo politički sloj koji se u tom trenutku zadesio na čelu države. Proces pridruživanja je izuzetno zahtevan, ali i onda kada zemlja postane članica EU, nema popuštanja u intenzitetu koji je bio prisutan tokom pregovora. Unija je projekat koji se stalno razvija, a ozbiljni projekti zahtevaju puno od svih koji učestvuju u njima. Projekat očuvanja mirne i ujedinjene Evrope jeste – i ostaće – jedan takav projekat.

Evropske integracije moraju nastaviti da budu proces otvoren za sve koji se kvalifikuju na osnovu jednakih kriterijuma. Ovo “pravo na zajedničku Evropu” je ključni faktor za transformaciju zemalja koje dolaze iz komunističkih i opresivnih režima. U isto vreme, ovo pravo – kao i svako drugo – je propraćeno obavezama prema toj zajedničkoj Evropi.

Na kraju devedesetih godina prošlog veka, Slovačka je bila u nezavidnom položaju. Bili smo isključeni iz glavnih integracijskih grupacija, dok su naši susedi bili pozvani da otvore pregovore o članstvu u EU i NATO. To je sve promenjeno 1998. godine, kada je narod izabrao Vladu sa jasnom proevropskom vizijom. Rezultati su ti koji se računaju, a ne gestovi i priča. Iako je teško merljiv, veoma važan faktor je poverenje koje je pratilo složene pregovore. Slovačka je zadobila poverenje zemalja članica EU i nastavila da ga polako izgrađuje.

Slobodna zemlja će pripadati tamo gde to želi većina njenih građana – uz potpunu svest i predanost procesu. Tako je bilo u vreme pregovora o članstvu i tako će se i nastaviti u kontekstu zajedničke Evrope.

Želeli smo da ispunimo kriterijume iz Kopenhagena, ne zato što nam je to naloženo iz Brisela, već zato što smo ih prepoznali kao naše i veoma važne za bolju budućnost Slovačke. Ključ za evropska vrata se nalazi kod kuće.

Do početka Samita u Helsinkiju u decembru, 1999. Slovačka je odabrala 2004. godinu kao željenu godinu pristupanja Uniji. U to vreme, drugi su planirali da pristupe 2002. ili 2003. godine. Mi smo želeli, ukoliko je to moguće, da pristupimo EU u isto vreme kao i naši susedi (Češka Republika, Mađarska i Poljska) zbog mnogo razloga. Na primer, želeli smo da sačuvamo prednosti češko-slovačke carinske unije do samog pristupanja, da prilagodimo slovačku kontrolu granica u skladu sa šengenskim kriterijumima u isto vreme kad i naši susedi i da ojačamo prekograničnu saradnju. Naša strategija je podrazumevala da ne

tražimo najviše što je moguće u svakom poglavlju, već da se racionalno usredsredimo na prioritete i osetljive tačke i predstavimo ih sa jasnim razlozima, ciljevima, argumentima i poverenjem.

Slovački pregovori sa EU su bili zasnovani na konstruktivnom i realnom pristupu. Mi smo videli samo učestvovanje u procesu integracija kao naš prioritetni interes. U isto vreme, integracije su donekle predstavljale i odgovor na ekonomske i društvene reforme koje su bile neophodne, kao i na potrebu da se unapredi bezbednost, regionalni razvoj i životna sredina. Uvideli smo da pristupanje EU znači prihvatanje postojećeg korpusa pravnih akata zajednice sa mogućnošću selektivnih prilagođavanja i specijalnih odredbi u nekim oblastima. Slovačka pregovaračka strategija je bila zasnovana na potrebi da se obezbede korisni i prihvatljivi uslovi za članstvo u EU, uključujući i odgovarajući glas u upravljanju EU i donošenju odluka.

Bili smo svesni da je uspeh pregovora sa Briselom zavisio od dobre pripreme i savesnog rada u našem dvorištu. To je funkcionalo i u suprotnom smeru: uspešan napredak pregovaračkog procesa je pružio podstrek i zamajac za ubrzavanje priprema za integraciju Slovačke u EU. Razna tela su ustanovljena na vladinom i ministarskom nivou uključujući konsultacije i nevladine institucije, u svrhu pripreme i koordinacije pregovora o pristupanju EU.

Na početku procesa, slovački pregovarači su već imali iza sebe dugotrajnu podršku za pristupanje (60-70%). Održavanje ovakve podrške – zajedno sa planiranim referendumom – je bila ključna komponenta u procesu priključenja EU. Zbog toga je održavana redovna i otvorena komunikacija sa parlamentarnim odborima, političkim strankama, predstavniciма naučnih institucija, sindikata, nevladinih organizacija, udruženja poslodavaca itd., kao sa medijima o svim poglavlјima i njihovim sadržajima, kako pre zaključenja, tako i pošto bi bila zatvorena. Na taj način su održani i ojačani politički konsenzus oko integracija i podrška javnog mnjenja koji su se očuvali i nakon završetka pregovora. Integracije nisu stvar koje se tiču samo vlade i političara, već se odnose na čitavo društvo.

U isto vreme, pregovori nisu predstavljali trku ili izbor za mis među zemljama koje su po-dnele aplikacije za članstvo u EU. Naš cilj je bio da stignemo zemlje iz prve grupe (poznate kao luksemburška grupa) u razumnom vremenskom roku na osnovu adekvatnog napre-tka u pripremama za članstvo. Slovačka je započela pregovore sa uverenjem da će krajnji rezultat – pristupanje EU – biti koristan za obe strane. Evropske integracije predstavljaju jedinstven projekat, ne samo u naše vreme, već i čitavoj istoriji moderne civilizacije. Proces pristupanja EU je imao pozitivan uticaj na stabilnost domaće političke scene i na odnose u regionu. Slovačka je gledala na čitav proces kao na zbir međusobno povezanih elemenata, zbog čega smo u isto vreme aplicirali za članstvo u Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj i NATO.

Konstruktivan i realan pristup koji je Slovačka pokazala se ogledao u činjenici da nismo tražili nikakve promene ili izuzetke u primeni *acquis communautaire*. Samo smo tražili za period tranzicije u oblastima gde je to bilo opravdano i neophodno imajući u vidu potrebu da unapredimo efikasnost slovačke ekonomije ili da osiguramo veće investicije. Ovi zahtevi su bili podržani ne samo dobrim razlozima, već i realističnim planovima za postizanje harmonizacije sa *acquis communautaire*. To je uključivalo proračun troškova usklađivanja i određivanje izvora njihovog finansiranja. Pregovaračka pravila su omogućila da se ovi

zahtevi izmene u toku samih pregovora u skladu sa tekućim događanjima u zakonodavstvu i situacije na terenu.

Pridruživanje EU ne predstavlja dozvolu za opuštanje ili zaustavljanje sprovodenja potrebnih reformi. Sa jedne strane, ono označava saglasnost zakona i priliku da se učestvuje u najvećem funkcionalnom tržištu na svetu, dok sa druge strane donosi veću konkureniju. Što se tiče razvoja zemlje, predstavlja veći izazov, ali i donosi veće nagrade. To je razlog zbog kog javnost mora da bude bolje informisana, obrazovana i sposobljena da učestvuje u novom ekonomskom, pravnom, političkom i kulturnom kontekstu kakav je EU. Integracija u konkurentnom okruženju donosi najviše koristi onima koji su spremni, sposobni i aktivni, dok oni koji su nespremni i pasivni ispadaju iz trke. Ključna stvar je da nije dovoljno samo aplicirati za članstvo u EU, već i imati viziju o tome kako je taj proces organizovan i čemu vodi. Evropske integracije predstavljaju jedan proces koji traje i Unija se menja korak po korak. Veoma je važno shvatiti razloge, okolnosti i posledice tih promena.

Zahvalujem se na ukazanoj pažnji. Nacionalnom konventu želim da nastavi sa svojim uspešnim radom, kako danas posle podne, tako i u budućnosti.

Božidar Đelić, potpredsednik Vlade za evropske integracije i ministar za nauku i tehnološki razvoj*

Ljudima je često teško da se mobilišu oko Evropske ideje jer ona ne sadrži humanost. Međutim, trebalo bi napomenuti da su dva evropska komesara, gospodin Figel i gospodin Potočnik, slovenske duše što Srbiji govori da u Evropi sede ljudi koji Srbiju razumeju i da će ona biti shvaćena. Oni su u EU zaduženi za ono što je budućnost: ekonomiju znanja, obrazovanje, nauku i istraživanje. Kroz njih možemo zaključiti da je i nama mesto u Evropi.

Danas razmatramo na Plenarnoj sednici prve rezultate radnih grupa – slažem se da je Slovačka jako dobar izbor za model, zbog sličnosti između naše dve zemlje, naročito ako se ima u vidu koliko je Slovačka imala izazova na svom putu evropskih integracija. Slovačka nije bila na vrhu tabele od preostalih zemalja za ulazak u EU, a ipak je uspela. Za nepunih godinu dana od izbora jasno proevropske Vlade, Slovačka je uspela da napravi prodor, a za nepune 3 godine od tada, završi pregovore i uđe u EU. Kao što je rekao i gospodin Figel, to je utakmica koja se ne završava ulaskom u EU, morate zadržati svoje mesto i boriti se za još bolje. Slovačka je to brilijantno uradila, jer je uspela da održi konsenzus o važnosti i značaju ulaska i opstanka u EU. Efekti su se ubrzali tek nakon ulaska – rekordni broj stranih direktnih investicija, rekordni broj novih radnih mesta, brz pad nezaposlenosti. Danas, Slovačka prima 2 milijarde neto iz budžeta EU što je 10 puta više nego Srbija, a njena populacija je nešto manja nego naša. To je rezultat čvrste odluke i realnog stava Slovačke da joj je mesto u Evropi, bez obzira na sve probleme koje EU ima, jer problema ima svuda. Veoma je bitno da svi budu odlučni u toj odluci i da ceo region radi na istom cilju da bi građanima bilo bolje. Interesantna je činjenica da je Slovačka od 1. januara, 2009. uvela evro pre Češke, Mađarske i Poljske i kojoj danas to obezbeđuje bazu za stabilnost i u vreme ekonomске krize.

* Tekst je redigovan transkript izlaganja potpredsednika Vlade Republike Srbije Božidara Đelića na Plenarnoj sednici Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, održanoj u Beogradu 13. jula, 2009. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Interesantno je da se Srbija 10 godina nakon što je to uradila Slovačka suočava sa istim izazovima i referendumom o Evropskoj budućnosti i na isti način se opredeljuje za evropsku budućnost (1998 – 2008). Jasno su se opredelile proevropske snage i one su nešto kasnije obezbedile konsenzus i među drugim političkim partijama koje primarno nisu bile za ulazak zemlje u EU. Interesantno je da Srbija sada 2009. godine nastoji da postane kandidat za članstvo baš kao što je to radila Slovačka 1999. godine. Predviđanja za ulazak Slovačke u EU su bila 2004. godina, izborna godina u EU, kao što je i 2012. godina kada se predviđa ulazak Srbije u EU takođe izborna, i godina kada se usvaja novi šestogodišnji budžet EU. Nema garancija da će u poštovanju tih rokova i uspeti, ali to je svakako u cilju građana.

Ono što su razlike u odnosu na Slovačku jeste svakako učlanjenje zemlje u NATO. U Srbiji postoje opravdani razlozi zašto se građani tome protive. Ali odluke za ulazak u EU i u NATO nisu povezane niti uslovljene. Ono što je takođe drugačije jeste ambijent u EU. Tada je postojala Luksemburška grupa koja je privodila svoj ulazak u EU kraju i kojoj se Slovačka pridružila brilljantnom diplomatirom. Danas imamo institucije Evrope koje nisu u potpunosti zaokružene i ekonomsku krizu koja otežava evropske integracije. Treća stvar koja se razlikuje i koja otežava ulazak u EU jeste diskutabilan stav regionala i pitanje da li zaista sve zemlje regionala žele da uđu u EU u paketu. To jeste bitno jer je zajednički stav od presudnog značaja, naročito zbog toga što je proširenje uvek predmet rasprava u Parlamentu EU.

Interesantni su ti datumi i ta poklapanja Srbije i Slovačke. Želim da kažem nešto o trenutnom stanju EU integracija i o radu radnih grupa Nacionalnog konventa o EU. Trenutno stanje EU integracija – očekuje nas jedna lepa evropska vest u toku nedelje (vizna liberalizacija) koja je rezultat zajedničkog dvogodišnjeg intenzivnog rada koji je imao različite etape. Građani žele rezultate odmah, ali ovo je kompleksan posao i svaki korak daje mogućnost za dalje i konkretnije korake iz mape puta. Zakonski predlog o viznoj liberalizaciji, očekujemo da će biti usvojen na Savetu Evropske unije. Građani misle da je dovoljno politički uticati na nekoga da bi se određene odluke donele. Tačno je da EU integracije imaju dozu diplomatičije, ali je bitno ispuniti i tehničke detalje da bi se došlo do ovakvih odluka. I upravo je vizna liberalizacija rezultat ovakvih napora. Veoma je važno da mi nastavimo sa bezbednosnim reformama, jer je za građane EU vrlo delikatna odluka da puste građane Zapadnog Balkana da bez provere ulaze u njihove zemlje. Mi moramo da nastavimo sa reformama jer nam je naredni i dugoročni cilj ulazak u Šengen zonu.

Srbija nije danas još uvek spremna da uđe u EU, ali je spremna da počne sa pregovorima. EU integracije ne stoje, one izuzetno napreduju i to se ne ogleda samo u povećanom broju evropskih zakona koji su doneti u Parlamentu, već se ogleda u mnogo konstruktivnijem i sadržajnjem dijalogu koji se u Parlamentu odvija i jednoj pozitivnoj atmosferi, što oslikava mnogo dublje reforme.

Srbija je po primeni prelaznog trgovinskog sporazuma spremna za kandidaturu za članstvo. Imamo odgovore na sva pitanja iz EU upitnika. Mi još uvek ne znamo kada će početi da kuca to vreme kada će Srbija imati prvu sednicu pregovora za ulazak u EU, ali znam da ćemo biti spremni i da to neće potrajati duže od Slovačkih pregovora. Mi to možemo da uradimo, ali zavisi dosta od političke volje unutar EU koja je postojala 2004. godine. Ne može se reći da ona u istoj meri postoji i 2009. godine, ali i Evropa je bila u recesiji 2001. godine, godinu dve bilo je evroskepticizma, ali se to prevazišlo kao što će se i ova recesija

prevazići. To ne znači da mi ne bi trebalo da radimo na unapređenju naših evrointegracija, baš naprotiv, trebalo bi da radimo još više i sadržajnije. Atmosfera se pogoršala u zadnjih godinu dana, ne zato što se strukturalno nešto loše desilo, već zbog objektivnih stvari, zbog krize, činjenice da Lisabonski sporazum još uvek nije zaokružen, i zbog izbora za Evropski parlament koji nikada nisu dobri kada se radi o proširenju.

Ja sam rekao da Slovačka koja je otprilike istog gabarita kao i Srbija prima 10 puta više evropskog novca od Srbije. Mi ne treba da u EU uđemo zbog novca, ali sa druge strane taj novac predstavlja 5-6 % sadašnjeg bruto domaćeg proizvoda, koji kada ste član ide u razvoj infrastrukture, regionalnog razvoja i razvoja ljudskog kapitala. Taj procenat će biti smanjen u vreme kada budemo ulazili u EU, ali će i tada to biti vrlo značajna cifra za Srbiju, kao i značajna podrška za razvoj naše zemlje.

Na kraju da kažem nešto o Nacionalnom konventu o EU. Sa puno pažnje sam pogledao preporuke svih radnih grupa i mogu da kažem da su vrlo kvalitetne i da se postigao ovaj prvi cilj, a to je širenje konsenzusa oko EU integracija u našem društву.

Gospodine Kovačeviću, želim da Vam se zahvalim na činjenici što je ovako širok krug eksperata i predstavnika civilnog društva - običnih građana i lokalne samouprave učestvovalo u ovom projektu i što su zasedanja radnih grupa bila i van Beograda, širom naše zemlje. Ako mogu da primetim ovo su teme o kojima se raspravlja i na našim evropskim kolegijumima, pa će biti slobodan da dam i neke sugestije kako bi se unapredio rad Nacionalnog konventa u budućnosti. Mi moramo, iako još nismo formalno kandidat za ulazak u EU da se ponašamo kao da smo već članica, jer će nam jedino to omogućiti da uđemo u EU što pre. Isto tako moramo tačno da znamo šta hoćemo od Evropske unije i u Evropskoj uniji. Ne bi trebalo očekivati od pregovarača da razmisle i kažu šta je nama potrebno. Ono što je Vlada RS očekivala od ovih radnih grupa jeste da pomognu na dve dimenzije: definisanje prioriteta za Srbiju u domenu EU integracija, RG mogu pomoći da se definiše sta je posebno važno za Srbiju. Potrebno je se staviti u poziciju glavnog pregovarača Srbije za ulazak u EU i tačno znati koje su naše prednosti, a koje mane. Moramo gledati analitički i računati u svim domenima. Mi ćemo se učlaniti u EU onaku kakvom je čine njene članice, ne bi trebalo očekivati da će Srbija uvesti neke nove uslove Evropskoj uniji, što sa druge strane ne znači da Srbija ne može dobiti prelazne i specifične uslove karakteristične za određene važne elemente. Ja mislim da nikada nije rano da se o tome razmišlja.

Uz sve komplimente za ovaj rad i zahvalnost našim Slovačkim partnerima koji su nas podržali, nadam se da će kolege iz Slovačke dolaziti što češće u Srbiju jer od njih možemo najviše da naučimo.

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
RADNE GRUPE - PREPORUKE

RADNA GRUPA **REGIONALNA SARADNJA**

Regionalna saradnja je za zemlje Zapadnog Balkana u Procesu stabilizacije i pridruživanja, preuslov članstva u EU. Regionalna saradnja je takođe veoma bitna za ove zemlje zbog njihovog ekonomskog razvoja, razvoja ljudskog potencijala, smanjenja siromaštva, razvoja infrastrukture i predstavlja višeznačan i složen proces povezivanja na svim nivoima u različitim oblastima.

Osnovni cilj debate u Radnoj grupi Regionalna saradnja bio je da sagleda i oceni aktuelnu situaciju u regionu Jugoistočne Evrope, posebno položaj Srbije u tom kontekstu, da identifikuje probleme i preporuči rešenja u domenu političkih odnosa, ubrzanja procesa integracije u Evropsku uniju, kao i stvaranja uslova za unapređenje svakodnevnog života građana regiona.

Interni ekspert Radne grupe je **Jasminka Kronja**.

15. decembar, 2008. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE RADNE GRUPE REGIONALNA SARADNJA

Tema: Aktuelna situacija u regionalnoj saradnji - dostignuća i izazovi

Moderator zasedanja Tanja Miščević upoznala je prisutne članove Radne grupe da su predviđena tri zasedanja i da će teme sledećih sastanaka RG biti "Slovačko iskustvo u regionalnoj sara-dnji – Višegradska grupa", kao i "Rezultati, ocene i očekivanja u prioritetnim oblastima regionalne saradnje".

Na prvom zasedanju Radne grupe razmotrena je aktuelna situacija u regionalnoj saradnji i pozicija Srbije iz više uglova: u okviru procesa pridruživanja Evropskoj uniji; međuzavisnost bilateralnih odnosa i regionalne saradnje; glavni izazovi u radu Saveta za regionalnu saradnju, kao i kako Evropska komisija vidi region, odnosno svaku zemlju pojedinačno u svom poslednjem Izveštaju o napretku. Horizontalno pitanje je bilo da li je i koliko regionalna saradnja od uslova evoluirala u potrebu. Uvodničari su bili *Milica Delević*, direktorka Kancelarije Vlade Srbije za evropske integracije, koja se osvrnula na istorijat uslova razvijanja dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje za zemlje koje se uključe u proces proširenja EU, komparaciju zahteva za ispunjavanje ovog uslova za zemlje prethodnog kruga proširenja EU sa zemljama u okviru Procesa stabilizacije i pridruživanja, kao i na to koliko je ovaj uslov danas ispunjen. *Milan Simurdić* iz Forum za međunarodne odnose EPoS, govorio je o povezanosti bilateralne i regionalne saradnje u kontekstu prevazilaženja problema iz prošlosti i izgradnje zajedničke budućnosti u EU, a *Marina Jovićević*, direktorka Direkcije za regionalne inicijative u Ministarstvu spoljnih poslova, govorila je o glavnim izazovima u radu nove regionalne institucije - Saveta za regionalnu saradnju sa sedištem u Sarajevu. *Tanja Miščević* je u svom izlaganju komentarisala ocene Evropske komisije o napretku zemalja regiona pojedinačno iznete u redovnom godišnjem izveštaju (novembar, 2008. godine), kao i Strategiju proširenja EU za 2008 - 2009. godinu.

Ukazano je na delikatan položaj u koji je Srbija dospela nakon jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, praktične posledice u ekonomskom smislu, kao i političke u odnosi sa susedima. Napomenuto je da su aktivno unapređivanje regionalne saradnje i razvoj dobrosusedskih odnosa obaveza Republike Srbije na osnovu ratifikovanog Sporazuma o stabilizaciji i pridržavanju EU koji je postao zakon i koji se mora da sprovodi kao i drugi zakoni.

U duhu dobrosusedskih odnosa i zajedničkog napretka ka EU, učesnici zasedanja pozdravili su zvanično podnošenje zahteva Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji.

Sumirajući ocene, mišljenja i sugestije iznete u uvodnim izlaganjima i diskusiji, a imajući u vidu preporuke prvog sastanka Radne grupe Konventa 2006 - 2007. o unapređivanju političkog okvira za regionalnu saradnju, usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke**:

- prvi spoljnopolitički prioritet Republike Srbije trebalo bi da budu odnosi sa susedima i odnosi u regionu. Izražena je nada da je pogoršanje bilateralnih odnosa Srbije sa nekim susedima kratkoročno i zaključeno da ono nikako ne bi trebalo da bude trend. Akteri državne vlasti trebalo bi dodatno da rade na razvijanju saradnje, da ulože napore

da se problemi rešavaju, da rade na otklanjanju prepreka, da nastoje da se očuvaju postignuti rezultati i pozitivna atmosfera u regionalnoj saradnji. Postoji opasnost da se pogoršanje bilateralnih odnosa, ukoliko je trajnije, prelije u regionalnu saradnju i da dođe do formiranja pod-regionalne saradnje u kojoj bi jedna zemlja mogla biti isključena;

- zajednički okvir za region i pokretač unapređenja saradnje je integracija u Evropsku uniju i zemlje regiona trebalo bi bilateralno i multilateralno da sarađuju po pitanjima značajnim za bolju budućnost i kvalitetniji život građana, istovremeno rešavajući otvorena pitanja iz prošlosti, kao što su ratni zločini i pitanje izbeglica. Pozdravljen je veliki napredak u povezivanju regiona, kako međusobno, tako i sa EU u brojnim oblastima, kao što su energetika, infrastruktura, slobodna trgovina, vazdušni prostor, pravosuđe i unutrašnji poslovi, bezbednost, socijalna pitanja, nauka, obrazovanje i druge. Istaknuta je uloga civilnog društva i međuljudskih kontakata u unapređivanju odnosa sa susedima i premošćavanju problema. Takođe, ukazano je da su nedovoljno iskorišćeni resursi i mogućnosti u saradnji između parlamenta i političkih stranaka. Kao važna pitanja za zajedničku budućnost pomenuti su energetika, transport i bezbednost;
- značajan izazov u regionalnoj saradnji biće pregovori o uspostavljanju Transportne zajednice sa EU kroz koje će se prelomiti politički i ekonomski problemi, uključujući modalitete učešća Kosova i Metohije. Predloženo je da Srbija osmišljenom i koordiniranim akcijom lobira da sedište buduće Transportne zajednice bude u Beogradu, gde se već nalazi regionalna Transportna opservatorija SEETO. Preporučeno je da eksperti iz nadležnih ministarstava, Ministarstvo spoljnih poslova i Evropski pokret u Srbiji sačine plan lobiranja i predlože ga nadležnim državnim instanicama na podršku;
- u vezi sa implementacijom sporazuma CEFTA 2006 ukazano je na potrebu otklanjanja ograničenja i prepreka u privrednoj saradnji, posebno velikog broja necarinskih barijera (nove se stvaraju, a stare se ne otklanjaju, uzrok dobrim delom jeste u primeni različitih standarda u članicama). Između ostalog, ukazano je i na činjenicu da se kompleksom pitanja vezanih za implementaciju CEFTA sporazuma aktivno bavi i Forum privrednih komora potpisnica CEFTA o čijem radu je javnost u regionu slabo upoznata;
- zaključeno je da negovanje dobrosusedskih odnosa i regionalna saradnja nije novi uslov postavljen Zapadnom Balkanu, ali jeste naglašeniji, imajući u vidu potpuno nove istorijske i političke okolnosti, teško nasleđe ratnih sukoba u regionu i potrebu da se region pre svega, stabilizuje. Uslov razvijanja dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje važio je i za zemlje Centralne i Istočne Evrope na njihovom putu ka EU, ali u formi koja je bila adekvatna tadašnjoj istorijskoj i političkoj situaciji i bilateralnim odnosima;
- ocenjujući razvoj regionalne saradnje od 2000. godine, konstatovano je da je saradnja evoluirala od ispunjavanja uslova nametnutog u okviru procesa integracije u EU u potrebu koja doprinosi ekonomskom, socijalnom i političkom razvoju svake zemlje pojedinačno;
- nova faza regionalne saradnje zahteva aktivniji odnos zemalja regiona u pogledu političkog usmeravanja, programiranja, monitoringa, finansiranja i jačanja kadrovskih kapaciteta. U tom smislu neophodno je u Srbiji na unutrašnjem planu preduzeti mere

da se proces regionalne saradnje tretira kao integralni deo procesa harmonizacije sa EU, da se pojača sistem koordinacije učešća u regionalnoj saradnji, instalise regionalna saradnja kao sastavni deo organizacione sheme za evropske integracije i izgradi dobra i redovna komunikacija i koordinacija nacionalnog koordinatora u Savetu za regionalnu saradnju i nacionalnog koordinatora za IPA, koji bi trebalo da deluju komplementarno;

- Srbija bi trebalo hitno da potpiše memorandume o saradnji za dve inicijative kojima jedina u regionu još nije formalno pristupila – a to su: Inicijativa za borbu protiv korupcije (RAI) i Inicijativa za prevenciju i sprečavanje katastrofa (DPPI);
- Srbija bi trebalo da ima proaktivn stav u regionalnoj saradnji, da kroz postojeću strukturu za evropske integracije formuliše svoje prioritete i preduzme odgovarajuću akciju. Naveden je primer Dunava koji je verbalno istican bezbroj puta kao prioritet što bi logično i trebalo da bude, ali nije sledila akcija koja bi to potvrdila, iako su više puta Evropska komisija i Pakt za stabilnost JIE pokušavali da pošalju signal Srbiji da iskoristi šansu i pokrene konkretne projekte;
- učesnici Radne grupe su podržali predlog regionalne mreže nevladinih i think-tank organizacija, Koalicija za regionalnu saradnju i evropske integracije, predvođene Evropskim pokretom u Srbiji i Igmanske inicijative da se u što skorije vreme održi samit lidera zemalja Zapadnog Balkana. Formulisanje zajedničke platforme za ubrzanje procesa evropske integracije bilo bi od velikog značaja za unapređenje bilateralnih, regionalnih i odnosa sa Evropskom unijom.

Učesnici Radne grupe su postavili i pitanje adekvatnosti strategije proširenja EU. Evropska unija nema konzistentnu strategiju proširenja sa objektivnim merilima za ocenjivanje napretka i ispunjavanja uslova. Bela knjiga Evropske komisije za pripremu pridruženih zemalja Centralne i Istočne Evrope za integraciju u unutrašnje tržište Evropske unije, objavljena 1995. godine, bila je veoma korisna za te zemlje, a sličan dokument bio bi, takođe, od velike koristi za zemlje koje su sada u procesu pristupanja.

5. mart, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE REGIONALNA SARADNJA

Tema: Iskustva u regionalnoj saradnji zemalja članica Višegradske grupe

Druge zasedanje Radne grupe Regionalna saradnja održano je 5. marta, 2009. godine u Beogradu na temu „*Iskustva u regionalnoj saradnji zemalja članica Višegradske grupe*“. Na skupu su govorili gosti iz zemalja članica Višegradske grupe: *Tomas Stražaj* iz slovačke Asocijacije za spoljnu politiku, *N.J.E. Hana Hubačkova*, ambasadorka Češke Republike u Srbiji, *N.J.E. Igor Furdik*, ambasador Republike Slovačke u Srbiji. Zasedanju je, takođe, prisustvovala *Marta Papai*, ataše u Ambasadi Republike Mađarske u Srbiji. Moderator zasedanja bio je *Milan Simurdić*, predsednik Forum za međunarodne odnose.

Gosti su u svojim izlaganjima informisali prisutne o razlozima osnivanja i glavnim fazama razvoja Višegradske grupe, o osnovnim karakteristikama i sadržajima saradnje pre i posle članstva u EU, korelaciji bilateralnih odnosa i regionalne saradnje, primerima zajedničkog odgovora na aktuelna pitanja u EU, kao i lobiranja za zajedničke interese.

Iz vrlo zanimljivih izlaganja izdvajamo sledeće akcente koji se mogu dovesti u vezu sa situacijom u regionalnoj saradnji u kojoj učestvuje Republika Srbija:

Višegradska grupa je osnovana 1991. godine sa osnovnim ciljem tadašnjih lidera Čehoslovačke, Poljske i Mađarske da intenzivnije sarađuju i udruže kapacitete za uspešnije sprovođenje reformi i približavanje Evropskoj uniji. Nakon faze uspešnog napredovanja u procesu integracije u EU i NATO (1991-1993) došlo je do perioda opterećenog političkim problemima i krize u opstanku Višegradske grupe: raspad Čehoslovačke, unutrašnja politička konstelacija u Slovačkoj, kao i dominacija shvanjanja da regionalna saradnja usporava i supstituiše proces integracije u EU.

Ulazak u intenzivnu fazu odnosa sa EU i početak pregovora o članstvu aktuelizovao je obnovu Višegradske grupe 1998. godine. Članstvo u EU 2004. godine predstavljalo je novo iskušenje i trebalo je pronaći sadržaje i smisao regionalne saradnje i posle ulaska u EU, što je uspešno prevaziđeno (novi cilj, na primer, bilo je uklanjanje prepreka za slobodno kretanje ljudi i ulazak u Šengen zonu - zajedničko lobiranje, što je imalo veću težinu i uticaj na Bruselj).

Istaknuti su neki od kvaliteta Višegradske grupe: vizija i hrabrost lidera osnivača VG; permanentan dijalog vlada ovih zemalja u različitim formatima: premijeri, resorni ministri, eksperti i stalno razvijanje i produbljivanje dijaloga; mentalne pripreme i trening za uključivanje u evropski prostor dijaloga i novi način komunikacije; solidarnost kao bitna karakteristika u odnosima zemalja Višegradske grupe; fleksibilnost u pogledu formata i formi saradnje – fleksibilna platforma za postizanje strateških ciljeva; snaga da se zadrže prvobitni motivi i principi saradnje (odbijeni zahtevi za proširenje VG i uvedeni različiti formati V4 Plus).

Ocenjeno je da problemi u bilateralnim odnosima nisu ugrozili regionalnu saradnju. Interes Višegradske grupe bio je važniji od bilateralnih problema, bilo je jasno, posebno u periodu pristupanja, da veću težinu ima uspeh regiona kao celine, nego individualnih zemalja. Pomenuti su i primeri neslaganja zemalja članica VG oko pitanja, kao što je Kosovo, Lisabonski ugovor, zajednička poljoprivredna politika EU i dr.

Posebno je istaknuto da su za razmenu iskustava i znanja u procesu evropskih integracija najznačajniju ulogu imali redovni sastanci šefova pregovaračkih timova zemalja VG.

Za Slovačku je regionalna saradnja bila od posebnog značaja u nekim ključnim fazama razvoja: izgradnja državnosti nakon razlaza sa Češkom i velika pomoć zemalja VG da uspešno nadoknadi zaostajanje od 2 godine u pregovorima sa EU.

U diskusiji su razmotrone sličnosti i razlike između Višegradske grupe i Zapadnog Balkana; mogućnosti korišćenja nekih iskustava VG; postavljanje VG u aktuelnoj ekonomskoj i finansijskoj krizi, kao i u vezi sa pitanjima energetske bezbednosti; uloga političke volje u jednoj i drugoj grupaciji u ubrzaju ili stagnaciji reformskih procesa i slično.

Sumirajući izlaganja predstavnika zemalja Višegradske grupe i diskusiju, usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke** sa drugog zasedanja Radne grupe Regionalna saradnja:

- poredeći iskustvo Višegradske grupe i situaciju na Zapadnom Balkanu, mogu se izdvojiti tri uslova za uspešnu regionalnu saradnju: politička stabilnost u svakoj državi, politička volja za saradnju i dijalog, i izvesnost evropske perspektive, odnosno zajednički interes i cilj. Ovi uslovi su bili garant za održivi razvoj multilateralne saradnje u okviru Višegradske grupe, što bi trebalo da budu koordinate za unapređenje regionalne saradnje ZB;
- veoma je važna politička volja za saradnju, za prevazilaženje prepreka i stvaranje prostora za stalni neposredan dijalog najviših političkih i državnih predstavnika. Na njima je najveća odgovornost za stvaranje pozitivne atmosfere za promene i razvoj bilateralnih i multilateralnih odnosa u regionu;
- uspostavljanje stalnog dijaloga, intenzivna razmena mišljenja, zajednički nastup u vezi sa pitanjima od zajedničkog interesa su imperativ za poboljšanje odnosa i napredak regiona. Potrebno je insistirati i razvijati dijalog na tačkama spajanja, zajedničkim interesima, kao što je članstvo u EU, prevazilaženje ekonomskе i finansijske krize, energetska sigurnost. Održavanje sastanaka na najvišem nivou zemalja Zapadnog Balkana imalo bi višestruko koristan efekat u više pravaca: jačanje međusobnih odnosa, razvoj odnosa sa Evropskom unijom, jačanje pozicije na međunarodnoj sceni svake zemlje pojedinačno i regiona u celini;
- iako je saradnja u okviru VG pre svega međuvladina, za njenu uspešnu implementaciju i podršku širih krugova u zemljama članicama značajnu ulogu ima parlamentarna saradnja, kao i saradnja civilnog sektora. Pored razvijanja bilateralnih odnosa sa parlamentima zemalja VG, kao i uspešne saradnje nevladinih organizacija, posebno iz Srbije, koja je prethodila obnavljanju međudržavnih odnosa, korisno je uspostaviti čvršće multilateralne veze između dva regiona u ovim oblastima;
- regionalna saradnja u okviru Višegradske grupe može biti višestruko inspirativna za Srbiju i saradnju u balkanskom regionu. Bilo bi korisno više promovisati model Višegradske grupe, kroz državne i nevladine kanale, informisati o mogućnostima korišćenja Višegradske grupe i podsticati projekte komparativnog proučavanja saradnje u okviru VG i ZB. Podržano je inicijalno uspostavljanje kontakta između Saveta za regionalnu saradnju sa sedištem u Sarajevu sa Višegradske grupom i očekuju se dalji koraci i konkretni predlozi za saradnju dva regiona.

26. maj, 2009. godine, Niš

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE REGIONALNA SARADNJA

Tema: Rezultati, ocene i očekivanja u sektorskim oblastima regionalne saradnje

U prvom delu zasedanja dat je kratak pregled aktivnosti u okviru prioritetnih sektorskih oblasti saradnje u regionu JIE, a zatim su posebno razmotreni rezultati i problemi u oblasti energetike i slobodne trgovine. U drugom delu zasedanja gosti iz Republike Bugarske, sa kojom Nišavski region ostvaruje na više planova dobru saradnju, govorili su o svojim

iskustvima u korišćenju fondova EU, kao i o mogućnostima za unapređenje prekogranične saradnje Srbije i Bugarske. Zasedanju su, pored članova Radne grupe, prisustvovali predstavnici poslovnih, političkih i nevladinih krugova Niša.

Učesnike zasedanja pozdravio je gradonačelnik Niša, **Miloš Simonović**, koji je istakao značaj međunarodne saradnje za razvoj grada i izdvojio dva značajna projekta koji se realizuju u saradnji sa Švedskom, a odnose se na postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda i rekonstrukciju aerodroma. Moderator zasedanja bila je **Mila Vujić**, predsednica Evropskog pokreta Niš.

Veći deo sektorske saradnje u regionu odvija se uz koordinaciju i različite forme stručne podrške Saveta za regionalnu saradnju sa sedištem u Sarajevu, prvenstveno u prioritetnim oblastima, kao što su ekonomski i socijalni razvoj, energetika i infrastruktura, pravosuđe i unutrašnji poslovi, bezbednost, razvoj ljudskog potencijala i horizontalne teme - parlamentarna saradnja i jačanje učešća civilnog društva u regionalnoj saradnji. Oko 40 različitih tematskih struktura i inicijativa za regionalnu saradnju u JIE funkcioniše sa sedištem, u većini slučajeva, u regionu. Novu fazu regionalne saradnje od uspostavljanja Sekretarijata Saveta za regionalnu saradnju 2008. godine karakteriše znatno aktivniji stav samih zemalja regiona u određivanju prioritetnih regionalnih projekata koji finansijski podržavaju Evropska komisija, međunarodne finansijske institucije i drugi donatori. Neki od značajnijih regionalnih projekata su: osnivanje mehanizma za osiguranje u slučaju katastrofe u JIE, regionalni centar za borbu protiv požara, aktioni plan za adaptaciju na klimatske promene, privatno-javno partnerstvo, kao okvir za privlačenje stranih direktnih investicija, mreža agencija za borbu protiv korupcije u regionu, jačanje regionalne konkurentnosti i izrada regionalne strategije za istraživanja i razvoj koja bi trebalo da bude usvojena aprila, 2010. godine. Jedan od veoma značajnih velikih projekata koji je u toku je osnivanje Transportne zajednice JIE, što bi značilo uključivanje regiona u integrисано tržište za infrastrukturu i drumski, pomorski i rečni saobraćaj.

O saradnji u regionu u oblasti energetike, govorio je Milan Simurdić, predsednik Forum-a za međunarodne odnose, koji je istakao da je energetika u srži evropske integracije još od osnivanja Zajednice za ugalj i čelik i podsetio na istorijat osnivanja Energetske zajednice JIE, od potpisivanja prvog Atinskog memoranduma 2002. godine, koja znači praktično integrisanje regiona u unutrašnje energetsko tržište Evropske unije. Ukazao je na osnovne ciljeve energetske politike EU i značaj ubrzanjeg energetskog povezivanja regiona međusobno kao i sa EU.

O osnovnim karakteristikama i problemima u implementaciji Sporazuma o slobodnoj trgovini CEFTA 2006 govorio je Milivoje Miletić iz Privredne komore Srbije, koji je skrenuo pažnju na glavne probleme u implementaciji, pre svega na problem necarinskih barijera i istakao da bi njihovo brže otklanjanje maksimiziralo efekte CEFTA 2006, unapredilo regionalnu saradnju i omogućilo ravnomeran razvoj regiona što bi omogućilo brže pristupanje EU i STO.

O iskustvima Bugarske pre i posle pristupanja Evropskoj uniji, posebno u korišćenju fondova EU i neophodnim kapacitetima na lokalnom nivou, govorili su Belin Molov, savetnik Ministra za regionalni razvoj Republike Bugarske i Peter Stojanov, predsednik Instituta za upravljanje programima i projektima iz Sofije. B. Molov je u sveobuhvatnoj prezentaciji dao pregled finansijskih instrumenata EU, posebno strukturnih fondova i kohezionog

fonda i pravila i procedura za njihovo korišćenje. Istakao je da je za korišćenje svih fondova, uključujući i predpristupne, bitno da programski dokumenti, od razvojnih planova opština, okruga, regionala, sektorskih strategija do nacionalnog strateškog okvira budu usklađeni sa relevantnim strateškim smernicama EU. Izazovi sa kojima se suočavaju vlasti na lokalnom nivou u programima prekogranične saradnje, koji su prethodnica za fondove EU, su: institucionalni kapaciteti, administrativni kapaciteti, kapaciteti za programiranje, priprema projekata, partnerstvo, saradnja, uključenost javnosti, razmena informacija.

Sumirajući ocene, mišljenja i predloge iznete u uvodnim izlaganjima i diskusiji, usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke** trećeg zasedanja Radne grupe Regionalna saradnja:

- regionalna saradnja u oblasti slobodne trgovine, energetike i transporta, bazirana na pravilima i principima funkcionisanja ovih sektora u okviru EU, ključna je za razvoj, modernizaciju i ubrzanje ukupnog procesa integracije regionala u EU. Nadležni organi države, strukovne organizacije i akteri civilnog društva trebalo bi maksimalno da se angažuju na implementaciji sporazuma CEFTA 2006, Ugovora o energetskoj zajednici, uključujući socijalne aspekte, kao i budućeg Ugovora o transportnoj zajednici. Potrebno je kontinuirano informisati šиру javnost o realnim efektima sektorskog integriranja regionala na svakodnevni život građana;
- Ugovor o energetskoj zajednici je značajan predpristupni instrument Evropske unije za region, kojim se prednosti unutrašnjeg tržišta energije EU proširuju na zemlje regionala pre formalnog prijema u Uniju. Energetska infrastruktura, koja prema mnogim parametrima zaostaje za evropskim standardima, ključna je za ekonomski oporavak u JIE;
- članstvo u Energetskoj zajednici obavezuje i Republiku Srbiju na sprovođenje politike EU u oblasti energetike, što je potvrđeno Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Tri prioriteta stuba energetske politike EU su: formiranje integralnog unutrašnjeg tržišta, korišćenje obnovljive energije i povećanje energetske efikasnosti. Na sastanku Evropskog saveta marta, 2007. godine postavljen je strateški cilj "3x20 do 2020. godine", odnosno smanjenje emisije štetnih gasova koji izazivaju efekat staklene bašte za 20%, povećanje udela obnovljivih izvora energije za 20% i povećanje energetske efikasnosti za 20%;
- gasna kriza početkom 2009. godine ukazala je na neophodnost intenziviranja regionalne saradnje u oblasti energetike i većeg stepena korišćenja prednosti Energetske zajednice za poboljšanje nivoa pripremljenosti za eventualne buduće krizne situacije i smanjeno snabdevanje. Za energetsku bezbednost Srbije i celog regionala integracija u Evropsku uniju bilo bi dugoročno rešenje;
- od punе implementacije Sporazuma CEFTE 2006 očekuje se: izjednačavanje uslova za investiranje, otvaranje tržišta, podsticanje ulaganja kroz pravična, jasna, stabilna i predvidiva pravila, jednak tretman kod javnih nabavki, zaštita prava intelektualne svojine, mogućnost primene dijagonalne kumulacije porekla robe u trgovini između zemalja u regionu i dr. U sadašnjoj fazi realizacije Sporazuma akutan problem predstavljaju ne-carinske barijere, od kojih su najčešće: komplikovana procedura kod protoka robe i uska grla na graničnim prelazima, nedostatak međunarodno priznatih akreditacionih i sertifikacionih tela i nedovoljan broj ovlašćenih laboratorija i institucija, nepriznavanje sertifikata o kvalitetu, neprimenjivanje međunarodnih standarda i tehničke

regulative, nedostatak adekvatne infrastrukture, komplikovan vizni režim, korupcija i krijumčarenje;

- poslovni krugovi apeluju na nadležne organe i tela da preduzmu sve mere za brže otklanjanje ovih barijera, kao i sprečavanje stvaranja novih prepreka. Problemi u trgovini sa KiM, u osnovi političke prirode, pojavljuju se kao određen vid barijere što bi trebalo rešiti, imajući u vidu da je ekonomski interes da se sarađuje sa KiM;
- održavanje zasedanja Radne grupe u Nišu bila je prilika da predstavnici privrednih krugova i lokalnih vlasti ukažu na konkretnе probleme sa kojima se suočavaju, kao što su između ostalih: neusklađenost u samom regionu CEFTA u vezi sa izdavanjem certifikata o poreklu računarske opreme, što stvara probleme kod učešća na tenderima, zatim na probleme izdavanja certifikata o poreklu za tekstilne proizvode koji se u potpunosti izrađuju van Srbije, a vraćaju kao "poluproizvodi", slabo korišćenje mogućnosti koje pruža Sporazum o tekstuilu potpisana sa EU 2005. godine i dr. Evidentno je da postoji interes i potreba da državni krugovi koji donose odluke održavaju kontinuiran dijalog sa predstvincima lokalne samouprave, privrednicima, privatnim sektorom i drugim neposrednim korisnicima sektorske integracije u EU;
- jedan od posebnih izazova za ceo region je sposobnost da u najvećoj mogućoj meri koristi instrumente pomoći EU, koji obuhvataju strukturne fondove i kohezioni fond za zemlje članice, predpristupni instrument IPA za kandidate i potencijalne kandidate i komunitarne programe otvorene za sve pomenute kategorije zemalja. Neophodno je uspostaviti kanale redovnog informisanja najšire javnosti, posebno lokalne samouprave, o uslovima, ciljevima i mogućnostima korišćenja finansijskih instrumenata EU (programi Zajednice – FP 7, CIP, PROGRES, IPA, fondovi za članice, iskustva drugih zemalja), kao i o širem kontekstu i razvojnim ciljevima EU koje podržavaju finansijski instrumenti;
- imajući u vidu da je najveći deo (44%) budžeta EU za period 2007-2013 usmeren na ostvarivanje ciljeva Lisabonske strategije, odnosno na brži rast, zapošljavanje, povećanje konkurentnosti i veću socijalnu koheziju, trebalo bi u celom regionu što više promovisati značaj Lisabonskih ciljeva za sprovođenje reformi, brži razvoj i približavanje Evropskoj uniji, u čemu značajnu ulogu može da odigra civilno društvo.

RADNA GRUPA **SLOBODAN PROTOK KAPITALA**

Slobodno kretanje kapitala je u središtu jedinstvenog tržišta i jedna je od "četiri slobode". Ono omogućava integrisana, otvorena, kompetetivna i efikasna evropska finansijska tržišta i usluge. Privlačenje direktnih stranih investicija i stvaranje funkcionalne tržišne ekonomije izazov je sa kojim se Srbija susreće na putu ka EU. Radna grupa Slobodan protok kapitala Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji je na svojim zasedanjima diskutovala o temama koje su važne za proces pristupanja Srbije Evropskoj uniji, kao i za njen izlazak iz krize.

Interni ekspert Radne grupe je **prof.dr Miroslav Prokopijević**.

9. februar, 2009. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE

RADNE GRUPE SLOBODAN PROTOK KAPITALA

Tema: Stanje i mogućnosti razvoja finansijskog tržišta u Srbiji

Prvo zasedanje Radne grupe Slobodan protok kapitala je ukazalo na nekoliko oblasti u kojima je potrebno izvršiti zakonske i institucionalne promene, da bi se obezbedio bolji okvir za funkcionisanje finansijskog tržišta i da bi ono time postalo privlačnije za investitore i druge njegove aktere. Rasprava se koncentrisala uglavnom na deo finansijskih tržišta, pre svega tržište hartija od vrednosti, a samo sporadično je bilo govora o drugim sektorima, kao što su centralna banka i bankarstvo, osiguranje, lizing, regulacija kapitalnih tokova, itd., gde takođe postoje značajni problemi. Uvodničari na zasedanju su bili *Milko Štimac*, predsednik Komisije za hartije od vrednosti i *Ana Jolović* iz Centra za slobodno tržište. U pregledu koji sledi izdvajamo samo dominantne teme i za njih vezane preporuke.

- **Jačanje ustanova finansijskog tržišta.** Dominantna tema zasedanja bili su nedostaci i razne slabosti postojećoj u zakonskoj regulativi i slabosti. To su interne slabosti finansijskih tržišta koje uticaji krize iz sveta samo pojačavaju. U glavne nedostatke regulative se ubrajaju:
  - » slaba zaštita malih akcionara;
  - » nedostatak informacija o firmama i njihovom poslovanju, kao i loše korporativno upravljanje;
  - » nepouzdanost revizorskih izveštaja i nepostojanje nezavisne agencije za kontrolu revizorskih kuća;
  - » mnogo administrativnih procedura za pojedine operacije, recimo lansiranje IPO (neutemeljenost u zakonu procesa *bookbuildinga* što je mnogo efikasniji proces od sada postojećeg, naročito kada je trend silaznog tržišta);
  - » teškoće u saldiranju (koje se odvija na liniji kupac-prodavac), a ne na nivou brokerskih kuća i drugih učesnika u transakcijama (mala ovlašćenja brokerskih kuća u odnosu na jak bankarski lobi, koji ne dozvoljava brokerima da vode novčane račune što je opšta praksa u svetu);
  - » koncentracija vlasništva koja dovodi do smanjenja trgovine akcijama mnogih firmi i može biti nagoveštaj njihovog izlaska sa berze;
  - » mogućnost delimičnog preuzimanja može dovesti do pražnjenja tržišta;
  - » usled zakonskih nesavršenosti moguće je da menadžeri firme koja izlazi na berzu marginalizuju vlasnike i preuzmu neke važne vlasničke nadležnosti (faktički je reč o akcionarskim društvima koja se i dalje ponašaju kao nekadašnje društvene firme zasnovane na nesvojinskom konceptu).
- U pogledu **institucionalnih nedostataka** vezanih za ustanove finansijskog tržišta konstatovana je njihova generalno oslabljena uloga ili su preterano restriktivni uslovi za neke ustanove i druge učesnike na tržištu:
  - » najviše slabosti je pomenuto u zakonskoj regulativi Komisije za hartije od vrednosti;

- » stepen samostalnosti Komisije je nedovoljan u odnosu na izvršnu i zakonodavnu vlast;
  - » nadležnosti Komisije su nedovoljne;
  - » instrumenti sa kojima Komisija raspolaže su ili suviše grubi (isključenje učesnika sa tržišta, koje sem isključenih kuća pogađa i njihove klijente) ili suviše nedovoljni, jer prijave za prekršaje (podrivanje vlasništva kroz tzv. tunelisanje ili isisavanje kapitala) se tretiraju kao prekršajno, a ne krivično delo, što kao oblik krađe svakako jeste;
  - » konstatovano je da je zahvaljujući lošem rešenju Komisija praktično lišena mogućnosti da predlaže zakonske promene;
  - » članovi Komisije već dve i po godine rade u VD statusu i potrebno je rešiti taj problem;
  - » dalje institucionalno doterivanje Beogradske berze i posebno uređivanje njene vlasničke strukture (nije dobro da berza bude zatvoreno akcionarsko društvo a naročito činjenica da među akcionarima nisu dominantni njeni članovi);
  - » dalje institucionalno doterivanje Centralnog registra, koji treba da postane ili tržišna ustanova ili ekvivalent katastru za akcije;
  - » konstatovano je da za investicione fondove postoje suviše restriktivni uslovi formiranja i funkcionisanja, kada je u pitanju izbor ulaganja, tumačenje shvatanja o tzv. povezanim licima (po sadašnjem rešenju, ukoliko fondovi upadnu u krizu likvidnosti kao što je to slučaj od proleća prošle godine nije dozvoljeno da povezana lica vrše dodatne uplate);
  - » ukazano je da investicioni fondovi ne mogu da ulazu u sektor nekretnina, zato što je obračunski period od tri meseca suviše kratak, mnogo kraći od građevinskog ciklusa.
- **Usaglašavanje zakona koji se tiču finansijskih tržišta.** Iako je od promena 2000. godine doneto desetak zakona koji se neposredno ili posredno tiču finansijskih tržišta, oni su različitog kvaliteta. Neke je potrebno ozbiljnije iznova doneti, a neke značajnije doraditi (Zakon o privrednim društvima, Zakon o hartijama od vrednosti, Zakon o investicionim fondovima, Zakon o preuzimanju...). Pri budućoj promeni zakona posebno treba voditi računa o međusobnoj usklađenosti zakona koji se tiču finansijskih tržišta, jer u postojećim verzijama postoje značajne praznine, nejasne odredbe ili kontradiktorna rešenja.
- **Poboljšanje odnosa Parlamenta, Vlade i ključnih ustanova finansijskog tržišta.** Ukažano je da izvršna vlast ima dominantan uticaj ne samo na zakonska i institucionalna rešenja u domenu finansijskih tržišta, nego ponekad i na odvijanje transakcija ili razrešenje sporova. Bilo je govora o lošoj vezi javnosti, stručne javnosti, ustanova nadležnih za finansijska tržišta sa jedne i izvršne i zakonodavne vlasti sa druge strane. Bilo je reči i o teškoćama da se obave neke elementarne zakonske promene. U celini, potrebno je znatno unaprediti odnos izvršne i zakonodavne vlasti sa jedne i ustanova finansijskog tržišta i stručne javnosti sa druge strane.

Osnovna ocena tokom rasprave je bila da je kriza finansijskog tržišta u Srbiji pre svega institucionalna, a tek posle toga rezultat političkih rizika u zemlji ili uticaja ekonomске krize iz sveta. Postojeća rešenja nude loš sistem podsticaja i to odvraća i domaće i strane investitore od ulaganja. Otuda pozitivne promene u tokovima na finansijskom tržištu nisu

moguće bez promene sistema podsticaja. One mogu da se očekuju tek posle sproveđenja zakonskih i institucionalnih promena, a to ne zavisi od aktera finansijskih tržišta, nego od političke volje.

13. april, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE SLOBODAN PROTOK KAPITALA

Tema: Evro, kapitalna tržišta i da li se može prečicom u evrozonu

Prvo zasedanje Radne grupe Slobodan protok kapitala bavilo se potrebotom zakonskih i institucionalnih promena vezanih za tržište kapitala u Srbiji. Zato su na drugom zasedanju ta pitanja izostavljena. Drugo zasedanje bilo je posvećeno promenama na kapitalnim tržištima u svetu i Srbiji, kao i pitanju da li bi za Srbiju bilo dobro ako bi prečicom ušla u evrozonu i da li takva prečica postoji. Posebno je bilo govora o kretanjima na finansijskom tržištu u Srbiji u vreme krize. Uvodničar na zasedanju je bio **Goran Nikolić** iz Privredne komore Srbije.

U pregledu koji sledi izdvajamo samo dominantne teme i za njih vezane **preporuke**:

- **Ekonomска kriza u svetu i njen uticaj na Srbiju.** U raspravi je ukazano da je teško donositi generalne preporuke u pogledu smanjivanja uticaja krize na privredu, zato što se profil krize i njeni uticaji menjaju tokom vremena.
Zato je potrebno pratiti dinamiku krize, izbegavati ishitrene i međusobno nekonzistentne ili protivrečne poteze. Takođe je potrebno izbegavati skupe politike za koje nije jasno kakvi su im rezultati.

Uticaj svetske ekonomске krize na Srbiju se ogleda pre svega na dva načina: u pogledu skupljeg novca i preko otežanog izvoza. Skuplji novac dovodi do poskupljenja kako servisiranja postojećih dugova, tako i novog zaduživanja. Otežan izvoz je rezultat pada privredne aktivnosti i manje tražnje na osnovnim izvoznim tržištima za privredu Srbije. Mogućnosti suzbijanja ovih loših uticaja od strane vlasti u Srbiji su ograničene. U jednom slučaju bi to značilo subvencionisanje zaduživanja (deo kamatnih stopa bi plaćala država), a u drugom kreditiranje i subvencionisanje izvoza i podsticanje tražnje za domaćim proizvodima.

- **Postoji li prečica za evro i da li bi za Srbiju prelazak na evro bio rešenje?** Iako je nekoliko dana pre naše rasprave i MMF u svojoj studiji preporučio zemljama Istočne Evrope da pređu na evro, da bi umanjile valutne rizike, u raspravi je ukazano da ta opcija trenutno nije dostupna. Da bi mogla postati članica evrozone zemlja mora najpre biti članica Evropske unije, a potom se kvalifikovati u pogledu ispunjavanja 5 "matričnih kriterijuma" tokom najmanje dve godine pre ulaska. U tih pet uslova spadaju određeni nivo inflacije, budžetskog deficit-a, javnog duga i dugoročnih kamatnih stopa, kao i fluktuacije valute za najviše $\pm 30\%$. Od uvođenja evra u opticaj 1. januara, 2002. više nije dostupna opcija prelaska na evro po modelu Crne Gore.

Ako bi nedovoljno stabilizovane valute zemalja Istočne Evrope ulazile u evrozonu, postojao bi rizik destabilizacije evrozone. Zato Evropska centralna banka vodi vrlo restri-

ktivnu politiku prijema novih članica. Od novih članica Evropske unije u evrozonu su za sada ušle četiri – Kipar, Malta, Slovačka i Slovenija.

Ukazano je da ni za zemlje Istočne Evrope ne bi bilo dobro ako bi prerano ušle u evrozonu, jer bi bile makroekonomski nedovoljno stabilizovane. Takođe bi pri ulasku u evrozonu trebalo voditi računa da istočno-evropske valute ne budu znatnije precenjene ili potcenjene, jer bi to imalo štetne efekte na dohodak, izvoz, radna mesta i zaposlenost.

- **Bankocentričnost srpskog finansijskog tržišta.** U raspravi je bilo reči o dominantnom i privilegovanim položaju banaka na finansijskom tržištu u Srbiji i posledicama takve situacije. Mali broj banaka kontroliše najveći deo aktive.

Ukazano je da nije dobra dominacija kartela šest-sedam najvećih banaka, jer to dovodi do više cene usluga i slabijeg kvaliteta usluga. Postojanje bankarskog kartela ograničava delovanje drugih aktera na tržištu, kao što su firme, brokerske kuće ili osiguranje.

Izlaz iz bankocentričnosti srpskog finansijskog tržišta ne treba tražiti u restriktivnijoj regulativi ili zakonskom primoravanju banaka na neke prakse, nego u liberalizaciji i otvaranju bankarskog tržišta. To je u interesu ne samo privrede i građana, već i Narodne banke Srbije, čija uloga opada u situaciji postojanja kartela komercijalnih banaka.

- **Politika deviznog kursa.** U raspravi je istaknuto da bi politika kursa trebalo da izbegne neka rešenja koja su se poslednjih godina javljala. Jedan problem je relativna predvidljivost kretanja deviznog kursa, koja je važna i za realni i za finansijski sektor. Drugi veliki problem je predstavljala precenjenost dinara u odnosu na važnije valute u svetu. Ona dovodi do pogrešne percepcije kupovne moći, što ima važne posledice za ulaganja, uvoz i izvoz, ali i za politiku zaduzivanja privrede, građana i države.

Osnovna ocena: u raspravi je istaknuto da država u Srbiji ne može skoro ništa da učini u pogledu loših uticaja svetske ekonomske krize na zemlju, ali da može da utiče da se izbegnu neke teškoće koje nastaju kao posledica isključivo domaćih zakonskih ili političkih rešenja. U tom pogledu izlaz treba tražiti u ekonomskom otvaranju zemlje, većoj otvorenosti bankarskog tržišta, stabilizaciji dinara, liberalizaciji kapitalnih i tekućih transakcija. Te politike će osnažiti domaće tržište i aktere na njemu, što će povećati konkurentnost domaće privrede i osigurati više radnih mesta.

1. juli, 2009. godine, Beograd

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE SLOBODAN PROTOK KAPITALA

Tema: Ekonomска kriza, mere Vlade i stabilnost finansijskog tržišta

Treće zasedanje Radne grupe Slobodan protok kapitala održano je u Narodnoj Skupštini Srbije pod naslovom "Ekonomска kriza, mere Vlade i stabilnost finansijskog tržišta u Srbiji". Na dnevnom redu je bilo četiri grupe tema o kojima se raspravljalo, a uvodničari na zasedanju su bili **Nenad Gujanović** iz Sinea Invest Group i **prof. dr Miroslav Prokopijević**, interni ekspert Radne grupe.

Kao prvo, govorilo se o finansijskoj krizi u svetu i Srbiji i o meraima srpske Vlade usmerene protiv krize. Konstantovano je da je spoljašnja kriza samo ogolila i produbila probleme koji su inače postojali u privredi Srbije. Ti problemi se ogledaju u odsustvu dubljih ekonomskih reformi posle 2000. godine, usled čega je zemlja ostala neprivlačna za privatna, posebno *greenfield* ulaganja. Usled toga nije došlo do reindustrializacije zemlje, otvaranja novih radnih mesta, uključivanja zemlje u međunarodnu podelu rada, već samo do rasta nerazmenjivih (*nontradable*) dobara. Stoga se pojavila neravnoteža u razmeni sa svetom, koja može da se finansira prilivom sredstava iz sveta. Kako je došlo do pada priliva sredstava, ugroženi su nivo ulaganja, ekonomski razvoj i životni standard.

Drugo, istaknuto je da u vremenu krize srpska Vlada ne radi ono što bi trebalo, a radi ono što ne bi trebalo. U stvari koje bi Vlada trebalo da radi spadaju reforma poslovнog okruženja i reforma države. Reforma poslovнog okruženja treba da podstakne ulaganja, a reforma države treba da je učini jeftinijom i servisom za građane i biznis. Država ne radi ni jedno ni drugo, što će imati negativne posledice tokom i posle krize. S druge strane, država radi stvari koje nisu njen posao – subvencionise kredite za likvidnost i ulaganja, daje subvencije za automobile, traktore i druga trajnija dobra, zapošljavanje, pomoć medijima i drugim granama. Te mere su ili neefikasne ili direktno štetne. Država tako nepotrebno rasipa sre-dstva, dok sa druge strane ne plaća usluge i robe koje je koristila za svoje redovne aktivnosti, usled čega je glavni faktor nelikvidnosti u privredi.

Treće, bilo je govora o lošem razvoju berzanskog tržišta. Ono je delom rezultat ekonomске krize, a delom loših zakonskih rešenja. Izraženo je očekivanje da će novim zakonom o HoV biti osigurano bolje finansijsko poslovno okruženje. Potrebno je postići nekoliko ciljeva kao što su, skidanje sa berze kompanija čijim akcijama se nije trgovalo, liberalizacija emisije, uvođenje dužničkih hartija, uvođenje drugih instrumenata trgovanja, trajno ukidanje poreza na kapitalnu dobit od trgovine HoV, itd.

Četvrto, bilo je reči o bankarskom sektoru. Ukazano je da na tržištu dominira kartel od 5-6 banaka, koje drže 90% tržišta, usled čega su usluge skupe i nekvalitetna. Ukazano je da banke krše ugovorne uslove, zato što sudovi ne funkcionišu, a konkurenca je slaba. Izlaz iz te situacije nije moralna i politička pridika i verbalne pretnje NBS, kojima ova povremeno pribegava, nego otvaranje bankarskog tržišta za slobodan ulaz banaka i funkcionalnost sudskog sistema.

RADNA GRUPA **POLJOPRIVREDA**

Pri poslednjim proširenjima Evropske unije u maju, 2004. i u januaru, 2007. godine, broj farmera u EU se prvo povećao za 55%, a nakon toga za još 53%. Poljoprivreda je veoma značajna za sve zemlje kandidate, i zbog veoma velike konkurenkcije predstavlja najveće poglavje za pregovaranje, a često i jedno od najtežih. Srbija se nalazi na početku pravog procesa integracije čiji je cilj da u periodu predviđenim Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju postigne kapacitete za potpuno uključenje u Zajedničku poljoprivrednu politiku EU.

Interni ekspert Radne grupe je **Dragan Mirković**.

2. februar, 2009. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE RADNE GRUPE POLJOPRIVREDA

Tema: Vertikalno i horizontalno povezivanje učesnika u ruralnom razvoju

Moderator Dragan Mirković je u uvodnom izlaganju napomenuo osnovne smernice i razloge zašto je tema ruralnog razvoja u Srbiji odabранa za ovaj skup. Ukazano je na skoro potpuno nerazumevanje procesa razvoja ruralnih zajednica na način na koji se on sprovodi u državama članicama EU i koliko je značajan kako sa socijalnog, tako i sa ekonomskog aspekta. U periodu tranzicije u ruralnim zajednicama je nastavljen trend dalje depopulacije sa povećanjem siromaštva preostalih stanovnika.

Cilj ove Radne grupe će biti fokusiranje na što konkretnije preporuke koje će omogućiti efikasnu komunikaciju resornih ministarstava nadležnih za ovu oblast. Uvodničari na zasedanju su bili: *prof.dr Natalija Bogdanov* sa Poljoprivrednog fakulteta u Beogradu i *Radivoj Nadlački* iz Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Na početku je konstatovano žaljenje što niko od ministarstava koja mogu znatno da utiču na poboljšanje položaja i uslova života na selu, osim Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, nije prisutan na današnjem skupu. Prof. dr Natalija Bogdanov je istakla da se na skupovima posvećenim ovoj temi uglavnom sretnu iste osobe, tako da je neophodno što pre predočiti da ruralni razvoj predstavlja najmanje poljoprivrednu, a većim delom ostale oblasti koje život na selu čine kvalitetnijim. Nakon prezentovanja trenutne situacije u ruralnim oblastima, otvorena je diskusija.

Dr Zoran Mašić, predsednik Odbora za poljoprivredu Narodne skupštine Republike Srbije predočio je da je izuzetna sporost zakonodavne aktivnosti po ovom pitanju, i da bi što pre trebalo uputiti u Skupštinu Srbije sva zakonska akta koja pokrivaju ovu oblast, u čemu će on dati svoj lični doprinos. Prisutni predstavnici Ministarstva poljoprivrede su predočili aktivnosti njihovog sektora za razvoj sela, kao i na predloge zakona koje su uputili u Skupštinu i čije usvajanje omogućava dalji rad na razvoju ove teme i korišćenja predpristupnih fondova EU (iz pete komponente IPA).

Od strane učesnika iz određenih lokalnih zajednica su predočeni modeli organizacije koji funkcionišu u praksi i dobra volja da svoja iskustva podele sa drugim lokalnim zajednicama. Ostali učesnici su u diskusiji izneli pojedinačne pozitivne primere na temu ruralnog razvoja, kao i na slabosti i neophodnosti reforme stručnih službi i naučnih institucija koje bi trebalo da prate ovaj proces.

Na prvom zasedanju Radna grupa je usvojila sledeće **preporuke**:

- **Uspostaviti inter-resornu koordinaciju po pitanju ruralnog razvoja, s obzirom na kompleksnost materije i neophodnost integrisanog pristupa rešavanju problema razvoja ruralnih oblasti.**

Najbitniji segment početka rada na punom sistemu uspostavljanja integrisanog ruralnog razvoja (multifunkcionalne poljoprivrede) na osnovama smernica i principa koji se primenjuju u drugom stubu ZPP EU. S obzirom na pogrešno mišljenje koje Vlada u

Republici Srbiji da je ruralni razvoj vezan samo za poljoprivredu, neophodno je što preformirati međuministarsku radnu grupu na nivou Vlade Republike Srbije koja bi objedinila i koordinirala aktivnosti u pravcu pomoći razvoja sela. U ovoj grupi bi se nalazili predstavnici svih ministarstava Vlade Republike Srbije u čijem se opisu posla nalaze aktivnosti koje doprinose razvoju ruralnih oblasti. Najbitnija ministarstva su: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo finansija, Ministarstvo infrastrukture, Ministarstvo zaštite životne sredine i prostornog planiranja i Ministarstvo trgovine, a tek potom ostala ministarstva, kao i mnoge druge vladine institucije koje svojim opisom posla i budžetskim sredstvima mogu da utiču na pozitivna socijalna i ekonomska kretanja u ruralnim oblastima, ali i zaštitu i obnovu biodiverziteta u lokalnoj sredini. U ovom trenutku svaka od nabrojanih institucija deluje zasebno kako u implementaciji sopstvenih strategija i planova za ove oblasti, tako i u pogledu finansiranja istog.

- Obezbediti kanal komunikacije sa direktnim korisnicima i lokalnim samoupravama radi predočavanja procesa integracija u EU u ovoj oblasti, kao i strategije Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.**

Unaprediti saradnju sa medijima po ovom pitanju i krenuti u informisanje putem kampanja, direktnih kontakata sa svim učesnicima u ruralnom razvoju poput lokalnih samouprava i lokalnih udruženja proizvođača. Takođe bi trebalo animirati mlađu populaciju i u potpunosti ih informisati o mogućnostima budućnosti ostanka na selu. Otpočeti rad sa prosvetnim radnicima i omladinom u osnovnim i srednjim školama ruralnih oblasti, kako bi kao nosioci razvoja u sopstvenoj sredini u potpunosti shvatili procese EU integracija u ovom segmentu. U ove procese je neophodno uključiti sve stručne kadrove iz ove oblasti, kao predstavnike resornih ministarstava, NVO, lokalne samouprave, itd.

- Unaprediti administrativne kapacitete za oblast ruralnog razvoja kroz edukaciju, treninge i pronalaženje mogućnosti za uključenje u rad resornog ministarstva svih organizacija koje se nalaze u procesu ruralnog razvoja.**

U ovoj fazi tranzicije neophodno je učiniti mnogo poslova koji vode ka potpunom uključenju Republike Srbije u ZPP EU. Ceo posao oko procesa integracija u oblasti ruralnog razvoja, kako po pitanju pravljenja strategije, programiranja, implementacije i monitoringa je u nadležnosti Sektora za ruralni razvoj Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koje po broju zaposlenih ne može odgovoriti u punoj meri ovim složenim zahtevima. Uspešnost integracija u EU u ovoj oblasti zavisi od dobre pripreme i administrativne strukture sa dovoljnim brojem kvalitetnih radnika, koja je ujedno i propisana, i neophodno je da bude akreditovana od strane nadležnog Direktorata iz Brisela. Nažalost, trenutne okolnosti u pogledu finansijskih mogućnosti budžeta Republike Srbije ne dozvoljavaju postavljanje ovakve strukture, što će neminovno dovesti do neadekvatne pripreme za ove procese, a kasnije i nemogućnosti potpunog iskorišćenja predpristupnih fondova iz pete komponente Instrumenta za predpristupnu pomoć. U narednom periodu neophodno je učiniti sve da se u ove procese uključe svi oni koji mogu olakšati pripremu ovog procesa resornom ministarstvu, stručne i naučne institucije koje poseduju sposobljene kadrove za ovu oblast, civilni sektor kako sa centralnog tako i lokalnog nivoa i koordiniranim pokretanjem projekata iz ove oblasti koji će prenositi znanje i vršiti pripremu preduzetnika, lokalnih samouprava i stanovništva za oblast ruralnog razvoja.

- **Obezbediti otvaranje smerova iz oblasti ruralnog razvoja na visokoškolskim ustanovama, naučnim institucijama, kao i reformu lokalnih obrazovnih centara koji će raditi na direktnom kontaktu i edukaciji stanovništva ruralnih oblasti.**

Trenutno u Republici Srbiji u visokoškolskim ustanovama ne postoje smerovi koji se bave temom ruralnog razvoja na način na koji se to čini u zemljama članicama EU. Pored neophodnog otvaranja adekvatnih smerova na fakultetima, neophodno je napraviti sistem kontinuiranog obrazovanja i praćenja kretanja procesa u oblasti ruralnog razvoja kroz seminare, radionice, studijske posete. Za sada se odvija samo edukacija pojedinaca koji se pozivaju od strane međunarodnih organizacija ili individualni odlasci na stručne seminare u države članice EU. Na taj način se dobijaju pojedinačna saznanja koja nisu sistematska i koja mogu na pravi način biti upotrebljena u procesu integracija u EU. Takođe je neophodno u ovoj oblasti unaprediti znanje postojećih lokalnih obrazovnih institucija koje će dnevno direktno biti u kontaktu sa ruralnim stanovništvom i pružati im informacije i edukaciju u ovoj oblasti.

- **Obezbediti posebne modele finansiranja i formiranja finansijskih institucija za podršku ruralnom razvoju koje zbog specifičnosti procesa ne mogu da se oslove na postojeći bankarski sistem.**

Primena i implementacija mera koje će doprineti unapređenju ekonomskog razvoja ruralnih oblasti Republike Srbije su svedena na mali deo agrarnog budžeta Ministarstva poljoprivrede, što je nedovoljno i za rešavanje problema na jednom lokalitetu. Neophodno je da se podrška ovom procesu podrži od strane jače finansijske institucije koja bi prilikom finansiranja uvažavala specifičnosti i značaj ovog procesa. Mikrokrediti, štedno kreditne zadruge, posebne linije Fonda za razvoj, pravljenje novih finansijskih institucija koje bi bile finansijska podrška za predstojeće ekonomske aktivnosti prilikom korišćenja predpristupnih IPA RD fondova. Takođe bi trebalo omogućiti i poreske olakšice za investiranje u marginalna područja Republike Srbije.

- **Pojačati zakonodavnu aktivnost kako bi se što pre otvorila mogućnost korišćenja IPA RD (V komponenta IPA) sredstava.**

Ubrzati donošenje svih zakonskih i podzakonskih akata koji će u potpunosti pratiti korake neophodne za postavljanje administracije za implementaciju mera agrarne politike u skladu sa smernicama i zahtevima EU. Ove aktivnosti su neophodne kako bi Republika Srbija odmah nakon sticanja zvanja kandidata za članstvo u EU, otpočela proces akreditacije tela unutar Ministarstva poljoprivrede, kao preduslova za korišćenje V komponente IPA fondova. Takođe, potrebno je izvršiti sistematizaciju resornog ministarstva u skladu sa zahtevima neophodnim za proces akreditacije .

- **Informisanje o pozitivnim primerima dobro organizovanih lokalnih zajednica u oblasti ruralnog razvoja.**

Promovisati uspešne primere dobre organizacije na lokalnom nivou u ovoj oblasti putem direktnih odlazaka u manje uspešne lokalne zajednice i kroz interaktivne sesije dolaziti do rešenja za postavljanje infrastrukture za ruralni razvoj, s obzirom na specifičnosti strategije ruralnog razvoja za svaku lokalnu zajednicu. Najveći deo lokalnih zajednica, a naročito onih koje pripadaju u marginalna i nerazvijena nemaju jasnu strategiju razvoja svoje zajednice.

29. maj, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE POLJOPRIVREDA

Tema: Efikasnost domaćeg agrarnog budžeta i postizanje uslova za direktna plaćanja po EU standardima

Tema je otvorena izlaganjem *Miloša Milovanovića*, pomoćnika ministra poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije. Agrarni budžet iznosi 2,2% nacionalnog budžeta, što je približno oko 17,4 milijardi dinara, a što je veoma malo, ako se uzme u obzir koliko bi trebalo ulagati u ovu oblast. Poljoprivredna proizvodnja u ovakvim uslovima ne može da doprinese bitnim agrarnim reformama koje su Srbiji neophodne. Subvencije po hektaru su se blago povećale ove godine. Za članice STO izvozne subvencije su nedozvoljene, a Srbija, s obzirom da ima namjeru da se priključi STO, mora da ukine subvencije koje postoje i to do kraja ove godine, ili najkasnije do početka sledeće. Vlada želi da podstakne izvoz, ali ona za to sada mora da osmisli drugačiji način, jer je agrarnim proizvodima potrebna snažna investiciona injekcija. Neophodno je, pre svega, domaće standarde uskladiti sa međunarodnim standardima. Sredstva iz budžeta od 2,2% bi trebalo na pravi način iskoristiti da bi se maksimizirali njihovi efekti. Uprava za agrarna plaćanja u okviru Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu vrši transfer novca iz budžeta do korisnika, a nakon donošenja novih zakona vršiće i plaćanja između ministarstva. Kroz petu komponentu IPA bićemo u mogućnosti da koristimo 50-60 mil € za ovu oblast, samo je pitanje da li ćemo umeti i da ih iskoristimo. Veoma je dobro da taj novac u prvim godinama bude smanjen, da bi se lagano povećavao do 2013. godine Paket agrarnih zakona koji bi trebalo da obezbedi poljoprivredni razvoj, čeka da bude usvojen.

Nakon izlaganja gospodina Milovanovića otvorena je diskusija.

Svi prisutni predstavnici institucija su bili saglasni da je budžet za sprovođenje agrarne politike izuzetno mali i da ne omogućava održavanje ni nivoa postojeće proizvodnje, kao i da se kreiranje agrarne politike vrši bez dobre analitike i kontrole efikasnosti utrošenih sredstava. Takođe je konstatovano da bi trebalo da se hitno predlože i usvoje zakonska rešenja koja će omogućiti bolje organizovanje poljoprivrednih proizvođača kako bi imali uticaj na kreiranje agrarne politike, posebno u kontekstu budućeg sistema plaćanja i korišćenja predpristupnih fondova EU.

Takođe je ukazano na velike zloupotrebe koje se dešavaju zbog nedostatka kontrole korisnika sredstava koji i pored nemenski utrošenih sredstava ponovo dobijaju sredstva iz agrarnog budžeta.

Od strane sagovornika koji su predstavljali lokalni nivo je konstatovano da je kredibilitet institucija Republike Srbije u oblasti agrara u znatnoj meri izgubljen zbog nejasnih uputstava za konkursanje za sredstva podsticaja, kao i čestih izmena i dopuna uredbi koje se na to odnose, tako da poljoprivrednici više puta u toku meseca moraju da donose dokumentaciju, a da se nakon toga uredbe za tu namenu ukidaju. Postupke za podnošenje zahteva bi trebalo jasno utvrditi kao i mehanizme kontrole koji su u skladu sa mogućnostima stanovništva.

Na drugom zasedanju Radna grupa je usvojila sledeće preporuke:

- Podizanje visine agrarnog budžeta na nivo koji je u skladu sa učešćem agrara u ukupnom nacionalnom dohotku, kao i strateškom značaju koji ima agrar u pogledu sigurnosti snabdevanja hranom.**

Visina agrarnog budžeta je neprimerena bilo kom od parametara koji ukazuju na njegov značaj u društvu. Pre svega, agrar u znatnoj meri utiče na bruto nacionalni dohodak i jedina je grana koja radi sa suficitom u spoljnotrgovinskoj razmeni. Njen potencijal za rast je veliki sa relativno malim ulaganjima dobro kreiranom budžetskom podrškom. U svim razvijenim državama agrar, tj. obezbeđenje dovoljne količine hrane, je na prvom mestu kao deo dugoročnih strategija.

- Donošenje zakona i podzakonskih akata koji će omogućiti udruživanje i organizovanje učesnika u poljoprivredi u skladu sa savremenim principima država članica EU.**

U Republici Srbiji od 2000. godine, nije donet nijedan zakonski akt koji se odnosi na razvoj raznih oblika udruživanja, od zadrugarskih do udruženja proizvođača koji bi na efikasan način omogućio da se unapredi poljoprivredna proizvodnja i olakšao nastup na tržištu, kao i obezbeđenje povoljnijih investicionih sredstava. Neophodno je doneti Zakon o zadrugama ili pokrenuti proces pravljenja Zakona o poljoprivrednim zadrugama kao zasebnog zakona.

- Donošenje Zakona o popisu poljoprivrede kojim bi se obuhvatile sve činjenice kako bi kreiranje agrarne politike polazilo od realne osnove.**

Trenutno se agrarna politika kreira na osnovu podataka koji ne odgovaraju činjenicama sa terena. Na taj način se proces od samog početka kreće u pogrešnom pravcu, što rezultira time da krajnji ishod utroška budžeta ne daje očekivane rezultate. U narednom periodu je neophodno izvršiti popis poljoprivrede kako bi se ustanovili tačni podaci o broju stanovnika, grla, zasada, i dr. koji bi poslužili kao baza podataka za kreiranje agrarne politike koja će dati rezultate, ali i kao priprema za buduće članstvo u EU.

Pri kreiranju podzakonskih akata ovog zakona je neophodno uključiti sve relevantne institucije i organizacije kako bi se ovaj proces obavio u skladu sa savremenim metodologijama.

- Uključenje svih relevantnih institucija u kreiranje agrarne politike, kao i u definisanje mera budžetske podrške.**

U dosadašem programiranju agrarnog budžeta retko su bile uključene relevantne naučne, stručne, proizvođačke i prerađivačke organizacije koje bi svojim znanjem i iskustvom mogle da pomognu u procesu pripreme budžeta i u kreiranju mera. Ovo ima za cilj pripremu mera agrarne politike i utroška agrarnog budžeta u skladu sa potrebama samih učesnika na terenu, ali i uz poštovanje strateških dokumenata Republike Srbije u ovoj oblasti.

- Isključenje mera koje vrše diskriminaciju korisnika agrarnog budžeta po pravnoj formi privređivanja.**

Agrarnim budžetom ne sme se vršiti diskriminacija korisnika sredstava na osnovu pravnog statusa, već bi trebalo dati okvire koji doprinose unapređenju uređenim oblastima poljoprivredne proizvodnje, a u skladu sa strateškim ciljevima te oblasti. Ovaj vid diskriminacije neminovno vodi do drastičnog smanjenja vidova proizvodnje.

- Da se uključe mere za podršku proizvodnji mleka i mesa, s obzirom da se te oblasti nalaze u vrlo kritičnoj situaciji i da je za njihovo obnavljanje potrebno najviše vremena i sredstava u okviru poljoprivredne proizvodnje.**

Ovi vidovi proizvodnje su naročito ugroženi isključenjem iz agrarnog budžeta i nedostatkom mehanizama kontrole podrške kada ona postoji. Nedostatak podrške ovim vidovima proizvodnje, pre svega po pitanju govedarstva, rezultiraće velikim smanjenjem broja grla, za čije je obnavljanje potrebno više godina i visoki iznosi investicionih sredstava koji poljoprivrednici neće biti u mogućnosti da obezbede, s obzirom da nijedna finansijska institucija, uključujući i Fond za razvoj ne podržava ovaj vid proizvodnje. Na taj način nećemo iskoristiti potencijal za izvoz na tržiste EU po pitanju mesa, a zasigurno ćemo izgubiti i lidersku poziciju u regionu po pitanju proizvodnje mleka. Neophodno je utvrditi čitav niz mera direktne i indirektnе podrške kako bi se ovi vidovi proizvodnje zadržali na postojećem nivou do sticanja okolonosti za dalji razvoj.

- Da se uspostave jasni mehanizmi kontrole kako utroška tako i efikasnosti mera koje se finansiraju iz agarnog budžeta.**

Neophodno je uspostaviti jasan godišnji monitoring utroška agrarnog budžeta, kako bi se izbegle dosadašnje situacije da za predviđene mere ili ne postoji dovoljan broj zainteresovanih korisnika, a da za druge postoji mnogo veći broj nego što nivo predviđenih sredstava dozvoljava. Takođe je neophodno uraditi jasnou evaluaciju na kraju ciklusa programiranja, koji bi nam omogućio jasan pregled namenskog trošenja sredstava, kao i efikasnost sprovedenih mera. Ovakav način rada je predviđen i obavezujući za sve države članice EU koje koriste sredstva kako iz nacionalnih tako i iz zajedničkog agrarnog budžeta.

- Da se napravi kontinuiran sistem edukacije po pitanju budućih fondova EU, kako bi svi potencijalni korisnici imali dovoljan nivo znanja o toj oblasti.**

Neophodno je uspostavljanje koordinacije između resornog ministarstva i svih institucija iz oblasti agrara kako bi se postigao pun kapacitet za buduće procese integracija u EU. U dosadašnjem radu Ministarstvo je bilo fokusirano na legislativu neophodnu za procese EU integracija, uz minimalno učešće institucija koje bi mogle da izvrše prenos znanja o tom procesu kod samih proizvođača i prerađivača koji bi trebalo direktno da osete korist od tog procesa. Ta nepripremljenost može rezultirati nespremnošću našeg agrara da izdrži konkureniju ostalih država članica, a uz nemogućnost pravilnog i punog korišćenja predpristupnih fondova, može se очekivati dalji pad proizvodnje. Samo povezivanje svih institucija i organizacija može doprineti postizanju dovoljnih kapaciteta za adekvatnu realizaciju procesa EU integracija u oblasti poljoprivrede.

- Agrarna politika i agrarni budžet, kao i mere koje će se tim sredstvima sprovoditi moraju biti višegodišnje za period od najmanje pet godina.**

Republika Srbija je jedna od retkih država čiji se agrarni budžet donosi na godišnjem nivou, čime potencijalni korisnici budžeta ne mogu imati jasnu projekciju svog poslovanja. Specifičnost poljoprivredne proizvodnje je obaveznost višegodišnjeg planiranja s obzirom na dužinu investicionih i reproduktivnih ciklusa, naročito u određenim vidovima proizvodnje. Pored nepostojanja višegodišnjeg budžeta, postoji i godišnji diskontinuitet sa programima koji svake godine isključuju određene vidove proizvodnje iz prethodne i uključuju nove za koje proizvođači nisu spremni i za koje nemaju neophodne predulove.

7. jul, 2009. godine, Arilje

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE POLJOPRIVREDA

Tema: Savetodavne službe

Na trećem zasedanju Radne grupe Poljoprivreda koje se odnosilo na budući razvoj savetodavnih službi u Republici Srbiji prisustvovali su predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede zaduženi za ovu oblast, koji su prezentovali strategiju razvoja savetodavstva koja će se realizovati u okviru STAR projekta koji finansira SB. Nakon prezentacije strategije usledilo je izlaganje **Zoran Mićovića**, direktora Uprave za veterinu, koji je ukazao na značaj svoje službe u kontekstu EU integracija i sprovođenje Zakona o bezbednosti hrane. **Radivoj Čosić**, predstavnik privatnog sektora u oblasti savetodavstva, ukazao je na mogućnosti razvoja posla i postizanja održivosti takve vrste posla, s obzirom da privredni sektor u ovom trenutku nije obuhvaćen finansiranjem iz budžeta MPŠV. Nakon toga je otvorena rasprava koja je ukazala na određene nedoumice i propuste koji se dešavaju na terenu. U raspravi su učestvovali predstavnici organizacija koje čine ruralnu mrežu Srbije, kao i predstavnici savetodavnih službi koje su u državnom vlasništvu.

Na trećem zasedanju Radna grupa je usvojila sledeće **preporuke**:

- **Pravljenje zakonskog okvira za definisanje učesnika i vrste poslova koje bi trebalo da obavljaju savetodavni servisi na terenu.**
Neophodno je doneti zakon koji bi jasno definisao ulogu, opis poslova, kao i uslove za obavljanje poslova savetodavstva na terenu. Ova služba bi trebalo da bude oslonac poljoprivrednim proizvođačima na njihovom putu ka postizanju kvaliteta i prinosa koji moraju biti na nivou zemalja članica EU;
- **Jasno razgraničenje poslova koji obavljaju savetodavne i stručne službe, kao i poslova iz delokruga rada udruženja građana i ostalih potencijalnih učesnika.**
Kako bi se izbegla tumačenja nadležnosti i pozitivni sukobi interesa na terenu, zakonom, a naročito pratećim podzakonskim aktima bi trebalo definisati jasno prava, obaveze i opis poslova svake organizacije na terenu. Konkursi MPŠV za sprovođenje određenih mera bi trebalo da budu jasno definisani, kao i uslovi koje bi organizacije trebalo da ispunjavaju po pitanju stručnosti i iskustva u obavljanju poslova predviđenim merama;
- **Uključenje strukovnih udruženja u procese licenciranja savetodavaca.**
S obzirom na karakter stručnih poslova savetodavaca, neophodno je uključiti strukovna udruženja koja bi kontinuirano radila kako na edukaciji, tako i na proveri znanja i licenciranju savetodavaca;
- **Postavljanje jasnih indikatora za merenje efikasnosti rada savetodavnih servisa na terenu.**
Neophodno je na kraju svakog ciklusa proizvodnje imati jasne indikatore uspešnosti rada savetodavne službe, kako bi se pratile i korigovale eventualne greške u radu službi;
- **Postavljanje uslova finansiranja pri sprovođenju mera bez diskriminacije po pitanju vlasničkog i pravnog statusa savetodavnog servisa;**
- **Uspostavljanje kontinuiranog obrazovanja i treninga za savetodavce i proveru nivoa znanja.**

RADNA GRUPA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Osnovni cilj Radne grupe je sagledavanje stanja, specifičnosti i problema u harmonizaciji ključnih elemenata politike Republike Srbije u oblasti životne sredine sa savremenim trendovima a posebno politikom Evropske unije. Formulisanje prioritetnih pravaca budućih aktivnosti predstavlja jedno od prvorazrednih pitanja od značaja za usklađeno ostvarivanje ukupnih nacionalnih ciljeva u ovoj oblasti. Posebna pažnja je posvećena ulozi ključnih subjekata sistema zaštite životne sredine, postojeća normativna rešenja podvrgнутa su kritičkom razmatranju naročito u kontekstu razlika između normativnog i stvarnog. Pri sagledavanju stanja u Republici Srbiji i formulisanju preporuka u vezi sa ključnim sistemskim pitanjima politike u oblasti životne sredine i održivog razvoja polazi se od više činjenica i prepostavki: da su aktuelno stanje životne sredine, napredak koji je učinjen u poslednjih nekoliko godina i dinamika daljih aktivnosti u ovoj oblasti značajnim delom uslovljeni usklađenom dinamikom odvijanja reformi u različitim sektorskim politikama (energetika, poljoprivreda, industrija, itd) i da od tog međusobnog usklađivanja velikim delom zavise procesi međunarodnih integracija u celini; da je Vlada Republike Srbije već usvojila niz strateških dokumenata od neposrednog značaja za oblast održivog razvoja i životne sredine; da problemi zaštite životne sredine imaju svoje različite i sasvim konkretnе aspekte (razvojni, društveni, međunarodni, globalni, lokalni, bezbednosni, institucionalni, etički, obrazovni, itd) čije potpuno razumevanje zahteva uvažavanje ukupnih okolnosti i specifičnosti svakog od njih, itd.

Interni ekspert Radne grupe je **prof. dr Dragoljub Todić**.

26. januar, 2009. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE

RADNE GRUPE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Tema: Održivi razvoj i integracija ciljeva u oblasti životne sredine u sektorske ciljeve

Moderator zasedanja i interni ekspert Radne grupe (RG), *Dragoljub Todić*, upoznao je članove RG da su predviđena tri zasedanja i da će teme sledećih sastanaka RG biti: *Harmo-nizacija nacionalnih propisa u oblasti životne sredine sa propisima EU i Ekonomski instrumenti u oblasti životne sredine*.

Na prvom zasedanju RG razmotrena su aktuelna pitanja i problemi u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja koji su definisani Nacionalnom strategijom održivog razvoja koju je Vlada Republike Srbije usvojila 9. maja, 2008. godine. Uvodničari su bili *prof. dr Slobodan Milutinović*, rukovodilac Grupe za ekonomsko-socijalna pitanja na izradi Nacionalne strategije održivog razvoja i *Aleksandar Kovačević*, nezavisni ekspert. Prof. Milutinović je prisutne upoznao sa procedurom, osnovnim elementima sadržaja, dilemama i okolnostima u kojima je izrađivana Nacionalna strategija održivog razvoja, naročito u kontekstu integracije ciljeva u oblasti životne sredine u sektorske ciljeve od značaja za održivi razvoj. Aleksandar Kovačević, nezavisni ekspert, ukazao je na dileme i aktuelno stanje u energetskom sektoru od značaja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Konstatovano je postojanje brojnih sistemskih problema i prepreka u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja naročito u pojedinih sektorskim politikama kao što je energetika.

Nakon rasprave u kojoj je učestvovao 21 član Radne grupe i sumirajući ocene mišljenja i sugestije iznete na zasedanju usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke**:

- nacionalnu strategiju održivog razvoja potrebno je dopunjavati i inovirati uvažavajući aktuelno stanje i procene daljeg razvoja svetske ekonomske krize i njenog uticaja na aktuelno i buduće stanje u Srbiji. Konstatovano je da tokom izrade Nacionalne strategije nisu uzete u obzir okolnosti vezane za globalnu ekonomsku krizu budući da je većina aktivnosti na izradi Nacionalne strategije najvećim delom bila sprovedena pre očiglednih manifestacija svetske ekonomske krize;
- pitanje odnosa između ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine naglašeno je kao strateško pitanje u vezi sa kojim je potrebno preduzeti mere sinhronizovanog uskladišavanja ciljeva opšteg ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine. Nepostojanje vizije opšteg ekonomskog razvoja kao i prioriteta u društvenom razvoju zemlje implicira niz problema povezanih sa strateškim opredeljenjima koja bi trebalo da proisteknu iz te vizije, a na kojima bi morala da se zasniva i Strategija održivog razvoja. Zbog toga se preporučuje zauzimanje stavova u pogledu strateških opredeljenja ekonomskog i društvenog razvoja Srbije, nakon čega bi i prioriteti održivog razvoja imali jasniji sadržaj i smisao. Ocenjeno je da je pretpostavka da će sve ovo biti spontano regulisano "tržišnim mehanizmima" nerealna i pogrešna;
- mesto i ulogu naučno-tehnološkog razvoja trebalo bi posebno razraditi i snažnije nglasiti prilikom inoviranja Nacionalne strategije i izrade Akcionog plana;

- ukazano je na potrebu većeg uvažavanja vremenskih okvira i globalnih determinanti u vezi sa utvrđivanjem prioritetnih ciljeva održivog razvoja Srbije te i instrumenata za njihovo ostvarivanje. Ovo pre svega zbog intenzivne dinamike strukturnih promena u međunarodnoj privredi, a naročito u vezi sa specifičnim konkretnim problemima u oblasti životne sredine koji su posledica postojećih modela privređivanja (klimatske promene, zaštita biodiverziteta, zaštita voda, itd.);
- neophodno je preduzeti aktivnosti usmerene ka jačanju informaciono-statističke osnove za dalje aktivnosti na realizaciji Nacionalne strategije održivog razvoja. Zbog nedostatka adekvatne informacione osnove postoje značajni problemi kod utvrđivanja baznih (početnih) vrednosti indikatora neophodnih za pravilno donošenje odluka i praćenje aktivnosti na ostvarivanju ciljeva održivog razvoja;
- procenjuje se da poseban problem predstavlja pitanje finansiranja održivog razvoja, odnosno odsustvo "održivih" instrumenata finansiranja. Ukazano je da je neophodno povećati iznos finansijskih sredstava namenjenih ostvarivanju ciljeva održivog razvoja u pojedinim sektorima privrede. Ipak, smatra se da to neće biti dovoljno bez rešavanja sistemskih pitanja u postojećem i projektovanom načinu funkcionisanja finansijskih mehanizama u oblasti životne sredine s ciljem iznalaženja optimalnih i najefikasnijih modela upravljanja finansiranjem u oblasti održivog razvoja. To podrazumeva i reformu postojećih ekonomskih instrumenata naročito sa stanovišta efektivnosti upotrebe i transparentnosti procedura;
- ukazano je na probleme koji proističu iz nepostojanja odgovarajućih zakonskih i podzakonskih propisa kojima bi se stvorili uslovi za ostvarivanje definisanih ciljeva održivog razvoja, odnosno sporosti u njihovom donošenju;
- postojeći odnos nadležnih subjekata u vezi sa klimatskim promenama ocenjen je kao neprihvatljiv. Neophodno je preduzeti hitne mere što podrazumeva konačno usvajanje odgovarajućeg strateškog dokumenta Prve nacionalne komunikacije, u skladu sa Okvirnom konvencijom UN o promeni klime, uključujući i inventar gasova sa efektom staklene bašte na kome se već duži period radi;
- neophodno je jasnije utvrditi položaj i ulogu profesionalnih udruženja kao subjekata čije delovanje bi moglo da doprinese povećanju nivoa odgovornosti i profesionalnog odnosa prema različitim aktivnostima od značaja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja;
- potrebno je planirati, razraditi i preduzeti mere radi šireg promovisanja koncepta održivog razvoja i ciljeva utvrđenih u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja. Posebno je ukazano na pitanje podizanja nivoa svesti svih relevantnih subjekata i jačanje obrazovanja kao neophodnih preduslova za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Ocenjeno je da obrazovanje nedovoljno prati savremene potrebe u vezi sa održivim razvojem;
- procenjeno je da nije ostvarena čvršća povezanost između ciljeva Nacionalne strategije održivog razvoja i različitih strategija lokalnog razvoja. Neophodno je jače naglasiti mesto i ulogu regionalnih planova održivog razvoja naročito u odnosu na pojedine specifične probleme čije rešavanje nije moguće na lokalnom nivou a koje zahteva angažovanje više jedinica lokalne samouprave i drugih nadležnih subjekata;

- pitanje sprovođenja Nacionalne strategije postavljeno je kao jedno od ključnih naročito imajući u vidu negativna iskustva u sprovođenju nekih drugih strateških dokumenata među kojima su i neki koji su na najneposredniji način povezani sa ostvarivanjem ciljeva održivog razvoja (Nacionalna strategija upravljanja otpadom, itd); Ukazano je na probleme međusobne (ne)usklađenosti pojedinih strateških dokumenata kao i opasnost da se ostvarivanje ciljeva održivog razvoja razume kao "birokratsko odrađivanje posla" i da realni efekti definisanih mera ne budu ostvareni;
- ukazano je na neodrživost postojećeg stanja u sektoru energetike i zatraženo preduzimanje odgovarajućih mera radi ostvarivanja ciljeva održivog razvoja naročito u delu koji se odnosi na povećanje energetske efikasnosti. Postojeća *Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine* može se smatrati napuštenom. To ukazuje na potrebu definisanja novih ciljeva i instrumenata u skladu sa principima koji se odnose na međunarodne integracije Republike Srbije, preuzetim obavezama iz članstva u Energetskoj zajednici JIE i uz vođenje računa o nacionalnim specifičnostima;
- preporučuje se da nadležna ministarstva i drugi relevantni subjekti definišu nekoliko ključnih i najznačajnijih pitanja i da se svi napor usmere u pravcu njihovog rešavanja (npr. pitanje upravljanja vodnim resursima, navodnjavanje poljoprivrednih površina, sprečavanje erozije). Naročito je ukazano na potrebu jačanja ruralnog sektora i poljoprivrede;
- jačanje kapaciteta nadležnih institucija od presudnog je značaja za sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja. Naglašen je problem koordinacije različitih organa, organizacija i drugih subjekata u čijoj nadležnosti se nalaze pojedina pitanja utvrđena Nacionalnom strategijom održivog razvoja. Neophodno je jasno formulisati nadležnosti u vezi sa sprovođenjem svih aktivnosti na osnovu i u okviru *Strategije održivog razvoja*. Planirano formiranje Kancelarije za održivi razvoj u 2010. godini ocenjeno kao neprihvatljivo odugovlačenje i zatraženo ubrzavanje procesa institucionalne izgradnje.

2. mart, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Tema: Harmonizacija propisa u oblasti životne sredine

Na drugom zasedanju Radne grupe razmotrena su aktuelna pitanja i problemi u procesu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva u oblasti životne sredine sa propisima Evropske unije.

Uvodničari su bili **prof. dr Ivica Radović**, državni sekretar u Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije i **prof. dr Slavko Bogdanović**. Prof. Radović je prisutne upoznao sa trenutnim aktivnostima i planovima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja u delu koji se odnosi na pripremu i donošenje novih propisa usklađenih sa propisima Evropske unije, a u skladu sa relevantnim odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, odnosno Nacionalnim programom za integraciju Republike Srbije u EU.

Konstatovano je da je učinjen ogroman napor i da je trenutno u proceduri usvajanja u Narodnoj skupštini petnaest zakona u oblasti životne sredine. Razlozi sa usklađivanje nacionalnih propisa u oblasti životne sredine su prevashodno aktuelno stanje životne sredine i potreba rešavanja pojedinih problema, pored članstva u EU kao strateškog cilja Srbije. Prof. Bogdanović je ukazao na neke dileme i perspektive daljeg usaglašavanja nacionalnih propisa sa propisima EU na primerima iz dosadašnje prakse u Srbiji i nekim državama regiona (probleme prevodenja propisa EU a naročito pojedinih formulacija i termina na srpski jezik; probleme koji nastaju usled nekonistentnog pristupa transpoziciji propisa, naročito u delu koji se odnosi na potrebu međusobnog usklađivanja pojedinih zakona koji u nekim delovima regulišu istu materiju; mesto i ulogu podzakonskih propisa - nadležnost za donošenje podzakonskih propisa, broj podzakonskih propisa čime se na izvestan način modifikuje smisao osnovnog zakona, nedovoljnu ulogu javnosti u procesu donošenja propisa, itd).

Nakon rasprave u kojoj je učestvovalo 12 članova Radne grupe i sumirajući ocene mišljenja i sugestije iznete na zasedanju usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke**:

- potrebno je preispitati postojeću terminologiju koja se odnosi na usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima EU i razmotriti mogućnost i potrebu izrade rečnika termina od značaja za harmonizaciju nacionalnih propisa sa propisima EU u oblasti životne sredine;
- preporučuje se preispitivanje i revizija Informacije o potrebi za uspostavljanjem mehanizma za ocenu nivoa usklađenosti nacrta ili predloga pravnih akata Republike Srbije sa propisima Evropske unije i pratećeg dokumenta uz taj dokument koji nosi naziv *"Izjava o usklađenosti nacrta propisa sa Acquis Communautaire"* radi njihovog prilagođavanja aktuelnom stanju aktivnosti koje se sprovode u oblasti usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU;
- konstatovano je da u procesu pripreme i donošenja nacionalnih propisa nedostaje sistematski pristup koji bi podrazumevao prethodne analize stanja, potreba i mogućnosti svih subjekata na koje se odnosi (ili može da se odnosi) propis koji se priprema (kontinuirana istraživanja i izrada studijskih podloga). Posebno je ukazano na potrebu sagledavanja ekonomskih aspekata transpozicije i primene propisa EU. Blagovremenim sagledavanjem ukupnih implikacija donošenja određenog propisa izbegle bi se situacije koje karakteriše stanje neprimenjivosti pojedinih propisa i nedopustivo dugi periodi donošenja podzakonskih propisa. Planiranje rokova za transpoziciju i primenu pojedinih propisa potrebno je izvršiti na osnovu realnog sagledavanja stanja i mogućnosti pojedinih subjekata uz uvažavanje zahteva iz relevantnih propisa EU;
- pitanje obezbeđivanja međusobne usklađenosti nacionalnih propisa koji se usklađuju sa propisima EU predstavlja poseban problem. U tom smislu je ukazano na potrebu ozbiljnijeg pristupa koordinaciji i saradnji različitim organa, organizacija i drugih subjekata u procesu donošenja propisa kako bi se izbeglo postojanje međusobne neusaglašenosti pojedinih nacionalnih propisa;
- povećanje odgovornosti pojedinih subjekata, odnosno odgovornih lica u njima, u procesu donošenja i praćenju sprovođenja propisa istaknuto je kao posebno značajno. Ovo kako zbog kašnjenja u donošenju pojedinih zakonskih propisa, tako i zbog sporosti u pripremi i donošenju podzakonskih propisa, kvaliteta pojedinih rešenja sadržanih u propisima i neprimenjivanja propisa koji su već doneti;

- potrebno je obezbediti kontinuirano praćenje primene pojedinih propisa (naročito sistemskih) kako bi se blagovremeno preduzimale potrebne mere radi otklanjanja uočenih problema i izbeglo postojanje ili produbljivanje jaza između normativnog i stvarnog, odnosno postojanja propisa koji se ne primenjuju;
- preporučuje se preduzimanje odgovorajućih mera kako bi se obezbedilo da organizacija i upravljanje (menadžment) u organima uprave budu na funkcionalnijem nivou i znatno više u funkciji ostvarivanja ciljeva koji se odnose na približavanje Srbije Evropskoj uniji, uključujući i pripremu, donošenje i sprovođenje propisa;
- potrebno je stvoriti uslove kako bi se obezbedilo da donošenje podzakonskih propisa prati dinamiku koja je utvrđena osnovnim zakonom, odnosno, kako bi se izbeglo produžavanje zakonom utvrđenih rokova. Sistematski pristup podrazumeva da bi donošenje podzakonskih propisa trebalo da bude sinhronizovano sa usvajanjem osnovnog zakona;
- ukazano je na potrebu većeg i kvalitetnijeg uključivanja predstavnika privrede (i PKS) u procedure donošenja propisa koji se usklađuju sa propisima EU imajući u vidu činjenicu da donošenje propisa najčešće ima najznačajniji uticaj upravo na privredne subjekte. Priprema, donošenje i sprovođenje nacionalnih propisa usklaćenih sa propisima EU mora biti sprovođeno uz potpuno uvažavanje interesa poslovnog sektora i veću primenu odgovorajućih podsticajnih mera;
- konstatujući da nivo svesti o potrebi usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, odnosno, nivo svesti o značaju pitanja sprovođenja propisa nije zadovoljavajući, preporučuje se preduzimanje odgovarajućih mera radi izgradnje adekvatnog obrazovnog okvira koji bi obezbedio, između ostalog, funkcionalnije obrazovanje kadrova u oblasti životne sredine;
- konstatovano je da postoje ozbiljni institucionalni i drugi problemi u sprovođenju propisa na nivou organa lokalne samouprave. Takođe, učešće predstavnika organa lokalne samouprave u procesu donošenja propisa ocenjeno je kao nezadovoljavajuće. Preporučuje se iznalaženje mehanizama za snažnije uključivanje predstavnika lokalne samouprave u procedure donošenja propisa imajući u vidu činjenicu da se odredbe značajnog dela propisa neposredno odnose na lokalnu samoupravu koja ima ozbiljne probleme u njihovom sprovođenju;
- razmenjena su mišljenja u vezi sa predloženim izmenama i dopunama Zakona o zaštiti životne sredine, u delu koji se odnosi na raspodelu sredstava koja se prikupljaju kao naknade na osnovu Zakona. Preporučuje se izrada studije o stanju i perspektivama korišćenja ekonomskih instrumenata kao i organizovanje rasprava kako bi se obezbedili uslovi za realno sagledavanje položaja i uvažavanje interesa lokalne samouprave i drugih zainteresovanih subjekata.

Ocenjeno je da učešće javnosti u procesu donošenja i primene propisa nije zadovoljavajuće i da je potrebno preduzeti različite mere kako bi se javnost na sistematski način i blagovremeno informisala o pripremi odgovarajućih propisa i mogućnosti da se učestvuje u proceduri pripreme, kao i njihovoј primeni. U vezi sa ovim, preporučuje se preduzimanje mera kako bi se obezbedio pristup svim relevantnim informacijama u elektronskoj formi,

u skladu sa postojećim propisima, međunarodnim standardima u ovoj oblasti i dobrom praksom drugih zemalja (procena uticaja na životnu sredinu, strateška procena, procena opasnosti od hemijskog udesa, integrisane dozvole, itd).

7. april, 2009. godine, Niš

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE ZA ŽIVOTNU SREDINU

Tema: Ekonomski instrumenti u oblasti životne sredine

Treće zasedanje Radne grupe bilo je posvećeno aktualnim pitanjima i perspektivama primene ekonomskih instrumenata u oblasti životne sredine.

Skup je otvorila **Mila Vujić**, predsednica Evropskog pokreta u Nišu, a prisutne je pozdravio **Miloš Simonović**, gradonačelnik Niša, koji je u uvodnoj reči upoznao prisutne sa dosadašnjim aktivnostima i planovima grada Niša u oblasti životne sredine.

Uvodničari su bili **Biljana Blažević Zec**, savetnica u Fondu za zaštitu životne sredine Republike Srbije, **prof. dr Slobodan Milutinović**, rukovodilac Grupe za ekonomsko-socijalna pitanja na izradi Nacionalne strategije održivog razvoja, **Sonja Popović**, predstavnica Regionalne grupe za upravljanje otpadom Niškog regiona i **Nela Cvetković**, članica gradskog veća za ekologiju, turizam i ugostiteljstvo Vranja.

Biljana Blažević Zec je upoznala prisutne sa trenutnim stanjem i nekim otvorenim pitanjima i perspektivama u funkcionisanju Fonda za zaštitu životne sredine Republike Srbije. Uzakano je na potrebu jačanja kapaciteta Fonda, potrebu povećanja efikasnosti u upravljanju sredstvima, pitanje postojeće razmere u raspodeli sredstava između republičkog i opštinsnog nivoa kao jedinstvenog koji ne postoji u drugim evropskim zemljama, pitanje nadležnosti za prikupljanje pojedinih naknada u oblasti životne sredine, potrebu povećanja broja preduzeća koja plaćaju naknadu za zagađivanje životne sredine, potrebu za uvođenje novih ekonomskih instrumenata, itd. Prisutni su informisani da je u toku priprema Zakona o fondu čime će oblast ekonomskih instrumenata, u delu koji se odnosi na rad Fonda, biti uređena na sistematski način a u skladu sa dostadašnjim iskustvima u radu Fonda.

Prof. dr Slobodan Milutinović je ukazao na osnovne elemente rešenja predviđenih Aktionim planom za sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja, koji se odnose na ekono-mske instrumente u oblasti životne sredine, a koji je Vlada Republike Srbije usvojila 13. marta, 2009. godine ("Sl. glasnik RS", br. 22/09). Takođe je informisao prisutne da je za 3. juni, 2009. godine planirano da se održi konferencija "Prijatelji održive Srbije" koja bi trebalo da okupi predstavnike poslovnog sektora i bude u funkciji bržeg ostvarivanja definisanih ciljeva.

Sonja Popović (Niš) i Nela Cvetković (Vranje) su izložile iskustvo i rezultate dosadašnjih aktivnosti grada Niša, odnosno grada Vranja, kao i planove u vezi sa rešavanjem problema životne sredine i funkcionisanjem ekonomskih instrumenata u oblasti životne sredine na nivou lokalne samouprave.

Nakon rasprave u kojoj je učestvovalo 11 članova Radne grupe i sumirajući ocene mišljenja i sugestije iznete na zasedanju usvojeni su sledeći **zaključci i preporuke**:

- predstavnici lokalne samouprave su izrazili rezerve u vezi sa predloženim izmenama i dopunama Zakona o zaštiti životne sredine u delu koji se odnosi na izmene u raspodeli sredstava prikupljenih od naknada za zagađivanje životne sredine između budžeta Republike i budžeta jedinice lokalne samoprave. Takođe, izražen je stav da, iako se problemi životne sredine najefikasnije rešavaju na nivou lokalne samouprave, sama lokalna samouprava nije na odgovoravajući način konsultovana. Preporučuje se veće uvažavanje interesa lokalne samoprave i naglašena je potreba funkcionalnijeg usklađivanja aktivnosti koje se preduzimaju na nivou Republike i onih na nivou lokalne samouprave;
- konstatujući da postojeći sistem ekonomskih instrumenata u oblasti životne sredine ne obezbeđuje potpun i transparentan uvid u način prikupljanja i korišćenja sredstava radi ostvarivanja ciljeva u oblasti životne sredine, preporučuje se preduzimanje potrebnih mera radi daljeg unapređivanja postojećih mehanizama ekonomskih instrumenata. To uključuje i proširivanje subjekata koji podležu obavezi plaćanja naknada za zagađivanje životne sredine. Podržavaju se naporci usmerni ka primeni mera doslednije kontrole trošenja sredstava namenjenih zaštiti životne sredine na svim nivoima. Preporučuje se preduzimanje potrebnih mera radi daljeg jačanja sistema informisanja i transparentnosti procedura prikupljanja i trošenja novca radi rešavanja problema u oblasti životne sredine na svim nivoima vlasti. To uključuje i utvrđivanje obaveze češćeg periodičnog izveštavanja nadležnih organa i obezbeđivanje kontinuiranog uvida javnosti u raspolaganju sredstvima;
- podržana je ideja da se funkcionisanje Fonda za zaštitu životne sredine uredi zakonom koji bi regulisao sva relevantna pitanja od značaja za ostvarivanje ciljeva u oblasti životne sredine. Izraženo je očekivanje da će u pripremnoj fazi donošenja zakona biti blagovremeno i potpuno informisani svi zainteresovani subjekti i da će interesi lokalne samouprave biti doslednije poštovani;
- podržavaju se mehanizmi i rešenja ustanovljena Akcionom planom za sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja. Preporučuju se dosledna primena predviđenih instrumenata, odnosno, periodično sagledavanje primene mera utvrđenih Akcionim planom i njihovo prilagođavanje okolnostima naročito imajući u vidu ukupne posledice svetske ekonomske krize;
- konstatovano je da pitanje kapaciteta lokalne samouprave predstavlja pitanje koje zaslužuje da se posebno sagleda naročito u kontekstu ukupne reforme postojećeg zakonodavstva u oblasti životne sredine i činjenice da lokalna samouprava dobija sve veća prava i dužnosti. U vezi sa ovim ukazano je na potrebu aktivnijeg odnosa svih subjekata a posebno lokalne samouprave prema donatorima uključujući i pripremu predloga projekata u oblasti životne sredine. Izraženo je očekivanje da će donošenje Zakona o regionalnom razvoju biti u funkciji boljeg razvoja lokalne samouprave uključujući i efikasnije finansiranje u oblasti životne sredine;
- ukazano je na potrebu dodatne edukacije javnosti, zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave i predstavnika poslovnog sektora u vezi sa problemima životne sre-

dine, načinima rešavanja i ulogom koju pojedini subjekti imaju u rešavanju problema životne sredine;

- izražen je stav da postoji potreba da se odnos prema investitorima značajno unapredi s ciljem prevazilaženja prepreka koje se pojavljuju u praksi. Ovo naročito kada su u pitanju primene procedura ustanovljenih Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu, Zakonom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, itd;
- konstatujući da postoje problemi u funkcionisanju pojedinih javnih preduzeća u vezi sa ostvarivanjem ciljeva u oblasti životne sredine i javne higijene ukazano je na različite pojave nefunkcionalnog odnosa prema ovim pitanjima. S tim u vezi naglašena je potreba redefinisanja uloge javnih preduzeća s ciljem iznalaženja mehanizama koji bi povećali efikasnost rada i ostvarivanja definisanih ciljeva u oblasti životne sredine i javne higijene;
- polazeći od složenosti i sistemskog karaktera problema klimatskih promena izraženo je očekivanje da će se u skorijem periodu preuzeti potrebne mere radi definisanja svih elemenata neophodnih za funkcionisanje mehanizama čistog razvoja (CDM). Preporučuje se intenziviranje aktivnosti radi stvaranja prepostavki za intenzivnije uključivanje različitih subjekata u projekte i aktivnosti usmerene ka smanjivanju negativnih efekata klimatskih promena, u skladu sa pravima i obavezama koje Srbija ima kao članica Kjoto protokola;
- preporučuje se preuzimanje sinhronizovanih podsticajnih aktivnosti na nacionalnom nivou radi podrške primeni standarda sistema upravljanja zaštitom životne sredine (ISO 14001), slično kako je to učinjeno u slučaju podsticajnih mera radi uvođenja standarda sistema kvaliteta, bezbednosti hrane, itd. Osim toga, preporučuje se intenzivnije angažovanje radi daljeg podsticanja ostvarivanja ciljeva u oblasti upravljanja otpadom, a posebno reciklaže;
- u vezi sa preporukom Evropske komisije (sa poslednjeg sastanka Unapređenog stalnog dijaloga) o potrebi izrade Nacionalne strategije za investicije u oblasti životne sredine preporučuje se da se ne pravi poseban strateški dokument već da se na osnovu već postojećih strateških dokumenata sačini Plan investicija. Pri tom se polazi od procene da je od prioritetnog značaja pitanje usklađivanja strateških ciljeva i primena instrumenata već ustanovljenih u većem broju postojećih strateških dokumenata koji su od značaja za oblast životne sredine.

RADNA GRUPA **PRAVOSUĐE, SLOBODE I BEZBEDNOST**

Politike Evropske unije u oblasti pravosuđa, slobode i bezbednosti teže da razviju EU kao prostor slobode, sigurnosti i pravde. U okviru ove oblasti se nalaze pitanja poput osnovnih ljudskih prava, slobode kretanja, azila i migracija, politike viza, upravljanja spoljnim granicama i bliske saradnje nacionalnih policija, sudskeh i carinskih vlasti.

U kontekstu evropskih integracija Srbije, ovo je bez sumnje oblast koja zahteva najhitnije i najodlučnije reformske korake. Primena potписанog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju najmanje se odnosi na sektor bezbednosti, ali je korenita reforma ovog sektora preduslov za brži napredak Srbije ka članstvu u EU u svim drugim oblastima - od ekonomije do zaštite životne sredine. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, maksimalna zaštita ljudskih prava, uz obezbeđenje pravne i imovinske sigurnosti građana Srbije, ali i onih koji u njoj posluju, nije moguća bez nezavisnog sudske i efikasne policije. Shvatajući značaj reforme ovih sektora, ne samo za proces evropskih integracija, već pre svega za ukupnu demokratizaciju Srbije, Radna grupa za pravosuđe, slobode i bezbednost Nacionalnog konventa je posebnu pažnju posvetila reformi pravosuđa i novog zakonskog okvira koji treba da omogući nezavisno obavljanje funkcije ove grane vlasti. Usko povezana sa reformom pravosuđa jeste reforma policije u skladu sa evropskim standardima, a u cilju dostizanja pune efikasnosti rada policije u borbi protiv korupcije, organizovanog kriminala i terorizma.

Oblast koja je izmicala interesovanju šire javnosti ali i stručnih krugova jeste parlamentarni nadzor sektora bezbednosti. Štoga je posebna pažnja posvećena preprekama u radu parlamentarnog Odbora za odbranu i bezbednost, ali i reformi sistema odbrane, oblikovanju novog sistema upravljanja i reagovanja u vanrednim situacijama i mogućnostima angažovanja vojnih i policijskih snaga Republike Srbije u mirovnim misijama EU.

Osnovna poruka ovogodišnjeg zasedanja Nacionalnog konventa je da su za korenite reforme u svim sektorima potrebne i presudne – politička volja i nacionalni konsenzus, više nego bilo koji materijalni i ljudski resursi. U svim oblastima, koje je Radna grupa pokušala da obradi, apostrofiran je značaj saradnje Vlade sa nevladinim akterima – NVO, medijima, univerzitetima i institutima, jer je proces evropskih integracija posao čitavog društva i svih društvenih aktera, a ne samo Vlade, iako je ona nesumnjivo najodgovornija za tok i dinamiku ovog procesa.

Interni ekspert Radne grupe je **Nataša Dragojlović**.

17. decembar, 2008. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE

RADNE GRUPE PRAVOSUĐE, SLOBODE I BEZBEDNOST

Tema: Nove institucije za borbu protiv korupcije i uloga nevladinog sektora u prevenciji korupcije

Prvo zasedanje Radne grupe Pravosuđe, slobode i bezbednost Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji održano je u sredu, 17. decembra, 2008. godine u Domu Narodne skupštine Republike Srbije.

Na temu *Nove institucije za borbu protiv korupcije i uloga nevladinog sektora u prevenciji korupcije* govorili su: **Daniel Lipsic**, bivši ministar pravde Republike Slovačke, koji nas je upoznao sa radom institucija za borbu protiv korupcije Republike Slovačke, zatim **Gorдана Pualić**, državni sekretar Ministarstva pravde Republike Srbije, koja je predstavila nove institucije za borbu protiv korupcije u Srbiji i **Nemanja Nenadić**, programski direktor NVO – Transparentnost Srbije koji je ukazao na značaj uloge nevladinog sektora u prevenciji korupcije.

Na prvom zasedanju Radne grupe usvojene su sledeće preporuke:

- Srbija se na ovogodišnjoj listi *Transparency International*, sa indeksom percepcije korupcije 3,4, i dalje nalazi među zemljama koje imaju velike probleme sa korupcijom¹. Indeks je ostao isti kao 2007. godine, tako da Srbija, koja je prošle godine bila na 79. mestu, sada deli 85. mesto sa Crnom Gorom, Albanijom, Indijom, Madagaskarom, Panamom i Senegalom. Potrebno je da se ozbiljnom analizom utvrde i objave razlozi za stagnaciju u suzbijanju korupcije i snižavanju njenog nivoa u Srbiji i o tome informiše javnost;
- dugoročna i dobro koncipirana borba protiv korupcije, na bazi primene Strategije borbe protiv korupcije, podrazumeva usvajanje dobrih i međusobno usklađenih zakona, kao i izgradnju efikasnih i samostalnih institucija koje će građanima biti odgovorne za primenu tih zakona. U pogledu osnivanja novih institucija za borbu protiv korupcije i donošenja Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije i Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnih dela, Radna grupa pozdravlja donošenje ovih zakona kojima se obezbeđuje institucionalni okvir i stvaraju zakonski uslovi za borbu protiv korupcije, ali je stava da je od suštinske važnosti postojanje snažne **političke volje** da se oni adekvatno primene. Tek, donošenje zakona koji su međusobno usklađeni i osnivanje regulatornih tela i agencija, uz spremnost da se zakoni primene, a telima omogući nezavisno funkcionisanje, bi predstavljali izraz potpune spremnosti vlasti da se odlučno upusti u borbu protiv korupcije;
- nedostatak političke volje ogleda se u nepostojanju odgovarajućih tehničkih uslova za rad organa regulatornih tela koja se osnivaju u cilju efikasne primene i operacionalizacije novousvojenih antikorupcijskih zakona. Radna grupa smatra da je neophodno da Vlada Republike Srbije, ali i drugi državni organi, osim obezbeđivanja ovih uslova,

¹ http://www.transparentnost.org.yu/index_en.htm

obezbude **suštinsku političku podršku**, nezavisnost i punu slobodu delovanja organima i telima osnovanim u cilju efikasne borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala;

- **odnos Vlade** prema nalazima, izveštajima, sugestijama i preporukama ovih tela morao bi biti ozbiljniji i operacionalizovan kroz odluke Vlade i postupke nadležnih ministarstava, tako da otkrivanje i procesuiranje dela i počinilaca korupcije i organizovanog kriminala ima odgovarajući epilog pred pravosudnim organima;
- **uloga Parlamenta** u borbi protiv korupcije, osim u zakonodavnoj aktivnosti, ogleda se i u kontrolnoj funkciji. Parlamentarni odbori nadležni za pitanja koja se tiču borbe protiv korupcije trebalo bi da razmatraju redovne izveštaje kako vladinih tela, tako i nevladinih organizacija, a koji se tiču primene zakona i Strategije za borbu protiv korupcije. Uslov za efikasno vršenje nadzorne i kontrolne funkcije Parlamenta jeste zainteresovanost i spremnost parlamentarnih stranaka da se ozbiljno uhvate u koštac sa korupcijom i organizovanim kriminalom;
- **novousvojeni set pravosudnih zakona** ima za cilj reformu pravosuđa, reorganizaciju i racionalizaciju mreže sudova, kao i profesionalizaciju sudijskog kadra. Primena ovih zakona bi trebalo da omogući efikasnije vođenje sudskih postupka i garantuje nezavisnost sudske funkcije. Radna grupa smatra da pri izboru nosilaca pravosudnih funkcija najvažniji kriterijum mora biti stručnost u radu;
- **revitalizacija profesionalne etike** u svim profesijama imperativ je u borbi protiv korupcije. Izgradnja strategije i mehanizama koji će na konkretni način doprineti jačanju profesionalne etike jeste posao u kome bi trebalo aktivno da učestvuju kako vladin, tako i nevladin i privatni sektor društva;
- iako su očekivanja građana u borbi protiv korupcije pre svega, usmerena na Vladu i Parlament, na kojima je i najveća odgovornost, u ovom procesu trebalo bi podsticati aktivnu ulogu svih društvenih aktera. **Uspostavljanje političkog konsenzusa preduslov je za širi društveni konsenzus.** Za efikasnu borbu protiv korupcije koju sprovode državni organi od velikog je značaja nedvosmislena podrška javnosti, civilnog društva, ali i opozicije. Uloga medija je u ovom procesu nemerljiva i stoga je neophodno uspostaviti stalnu saradnju sa medijima, ohrabrvati istraživačko novinarstvo i slobodan pristup informacijama od javnog značaja;
- bez adekvatne **komunikacije i koordinacije** aktivnosti državnih organa i ostalih društvenih aktera nije moguće sistemski pratiti i usmeravati borbu protiv korupcije, što u krajnjoj instanci umanjuje njene efekte. Razmena informacija, iskustava, međusobno pružanje pomoći i podrške, eliminisanje rivaliteta kako između institucija, tako i između sektora doprinosi stvaranju pozitivne atmosfere koja ohrabruje i daje podstrek otkrivanju i sankcionisanju slučajeva korupcije;
- **uloga nevladinog sektora** posebno se ogleda u podizanju svesti građana o nivou korupcije, o njenom razarajućem delovanju na dalji razvoj i demokratizaciju društva, kao i u monitoringu sprovođenja antikorupcijskih mera. Analize, izveštaji i preporuke NVO i instituta moraju imati adekvatan tretman u Vladi i Parlamentu i moraju poslužiti kao osnova za usmeravanje aktivnosti državnih organa u borbi protiv korupcije.

Uspostavljanje partnerskog odnosa sva tri sektora društva doprinosi kako postizanju konsenzusa u čitavom društvu, tako i efikasnosti preduzetih mera u borbi protiv korupcije, unapređenju rada državnih organa i otklanjanju prepreka i otpora koji postoje kada je reč o borbi protiv korupcije. Od Vlade Republike Srbije se posebno očekuje da promoviše i podržava istraživanja i analize fenomena korupcije, uključujući i procenu njegovih pojavnih oblika, obrazaca i pokretača korupcije u ciljanim sektorima i institucijama (npr. pravosuđe, zakonodavni procesi, političke partije i izbori, lokalna samouprava, javne nabavke, energija, obrazovanje, zdravstvo, infrastruktura, poreska uprava, carine, registracije i licenciranje privrednih društava, banke, osiguranje i penzije);

- iskustva država koje su postale članice Evropske unije govore nedvosmisleno da je **proces evropskih integracija** pozitivno delovao na smanjenje nivoa korupcije i organizovanog kriminala. Usvajanje propisa i uspostavljanje mehanizama koji postoje u EU sigurno će unaprediti rad državnih organa i doprineti efikasnijoj borbi protiv korupcije. U tom smislu potrebno je doraditi i unaprediti postojeće antikorupcijske **strategije** u skladu sa međunarodnim konvencijama, opštim principima i preporukama institucija Evropske unije i Komiteta Saveta Europe za borbu protiv korupcije (GRECO) i uspostaviti visoke standarde integriteta i kontrolne mehanizme u cilju smanjenja mogućnosti za korupciju u državnoj upravi, pravosuđu i političkim partijama. Pri tom je potrebno imati na umu da Evropska unija izdvaja bitna finansijska sredstva i pruža tehničku pomoć državama aspirantima za članstvo u borbi protiv korupcije;
- imajući u vidu da je Republika Srbija jedina zemlja u regionu koja nije potpisala *Memo-randum o saradnji u Regionalnoj Inicijativi za borbu protiv korupcije – RAI* (potpisana 2007. godine), Radna grupa apeluje na ministarstva pravde, unutrašnjih poslova, spoljnih poslova i finansija da učine sve neophodne korake kako bi Srbija uzela aktivno učešće u radu ove regionalne inicijative. Borba protiv korupcije i organizovanog kriminala nije moguća bez regionalne saradnje, razmene informacija, međusobne podrške i pomoći između država regiona. Zato je neophodno da i državni i nevladini akteri i mediji uzmu aktivno učešće u regionalnim aktivnostima koje sprovodi RAI, partnerske organizacije i institucije, u cilju razmene najboljih praksi i iskustava u odnosu na mere za prevenciju i suzbijanje korupcije, uključujući korupciju na višim nivoima, konflikt interesa, procedure javnih nabavki, integritet poslovanja i ulogu civilnog društva.

24. februar, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE PRAVOSUĐE, SLOBODE I BEZBEDNOST

Tema: Posledice ratifikacije SSP u sektoru bezbednosti

Drugo zasedanje Radne grupe Pravosuđe, slobode i bezbednost Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji održano je 24. februara, 2009. godine u Domu Narodne skupštine Republike Srbije.

Okvirna tema drugog zasedanja bila je *Posledice ratifikacije SSP u sektoru bezbednosti*. Prvi uvodničar bio je **Dražen Maravić**, šef Biroa za međunarodnu saradnju i evropske integraci-

je Ministarstva unutrašnjih poslova i govorio je na temu *Vizna liberalizacija*. U drugom delu zasedanja uvodničar je bila **Sonja Stojanović**, direktorka Centra za civilno-vojne odnose sa temom *Reforma policije iz ugla nevladinog sektora*. Poslednji deo zasedanja bio je posvećen *Demokratskoj civilnoj kontroli sistema odbrane*. Uvodničar je bila **Nataša Dragojlović**, interni ekspert Evropskog pokreta u Srbiji i koordinatorka Radne grupe Pravosuđe, slobode i bezbednost.

Na drugom zasedanju Radne grupe usvojene su sledeći **zaključci i preporuke**:

- posledice ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju neće imati većeg uticaja na sektor bezbednosti. Sporazum sadrži samo načelne odredbe koje se tiču ovog sektora, ali se u narednom periodu očekuje konkretizacija posebnih uslova. Dosadašnji rezultati Srbije po Izveštajima Evropske komisije pokazuju ograničeni napredak u reformama zbog problema u pogledu sprovođenja zakona i neadekvatnih podzakonskih akata ili njihovog nepostojanja. Kao delimični uspesi navode se usvajanje sporazuma o viznom režimu i readmisiji, viznim olakšicama i dobijanje mape puta (smernica) za liberalizaciju viznog režima, kao i zakona o azilu, o ličnoj karti, putnim ispravama, državljanstvu, o strancima, zaštiti državne granice i o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnih dela. U grupu uspeha ubrajaju se i izrada strategije za integrисано upravljanje granicom i funkcionalnih strategija za borbu protiv trgovine ljudima, sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, kao i pridruživanje Konvenciji o policijskoj saradnji u JIE i potpisivanje Sporazuma o strateškoj saradnji između Republike Srbije i Biroa evropske policije (EUROPOL). Pored svega toga nedostaju mnogi zakoni, podzakonska akta, kao i sistemi (kriminalističko-obaveštajni sistemi za mapiranje kriminala i bolju operativnu saradnju sa drugim organima na prevenciji izvršenja krivičnih dela, vizni informacioni sistem i sistemi ključni za sprovođenje Šengenskog sporazuma - SIS 3 (šengenski informacioni sistem);
- učesnici Radne grupe apeluju na Narodnu skupštinu da u zadatom roku usvoji set zakona neophodnih za pozitivnu ocenu Evropske komisije i pozdravlja napore Kancelarije za evropske integracije da objavljuvaju podataka o stepenu ispunjenosti obaveza prema Nacionalnom planu za evropske integracije, pruži dodatni podstrek onima koji ne ispunjavaju planirane obaveze i ne dostavljaju Narodnoj skupštini potrebne zakonske predloge i strategije u predviđenom roku.
- učesnici Radne grupe su stava da pozitivna ocena Evropske komisije ne može biti očekivana ukoliko se zakoni samo budu usvajali, a ne obezbedi se adekvatan institucionalni mehanizam za njihovo efikasno sprovođenje, materijalni i ljudski resursi i odgovarajući kontrolni mehanizmi.
- jedna od najčešćih zamerki Evropske komisije poslednjih godina u izveštajima odnosi se na lošu inter-resornu saradnju i nedostatak horizontalne koordinacije u poslovima vezanim za evropske integracije. U tom smislu Radna grupa je veoma pozitivno ocenila formiranje Koordinacionog tela Vlade za pravosuđe i unutrašnje poslove, koje se sastaje jednom mesečno, a jednom u tri meseca podnosi izveštaj o radu Vladi.
- u pogledu politike viza, azila i migracija u kontekstu pristupanja Srbije EU i vizne liberalizacije, koja podrazumeva i pitanja readmisije, naglašeni su brojni nedostaci kao

što je pravna pomoć na granicama, nedostatak sistema besplatne pravne pomoći na aerodromima i mehanizama zaštite prava azilanata

- učesnici Radne grupe su se složili da su izazovi pred kojima će se naći Vlada u narednom periodu sledeći: izgradnja političkog konsenzusa i prioritizacija poslova vezanih za EU integracije, izrada i usvajanje strategije reforme policije i strategije spoljne politike i izrada drugih specijalizovanih strategija uskladištenih s politikama EU, uvođenje programskog budžetiranja u javnu upravu, koji uz nedostatak kapaciteta za koordinaciju, nestalnost profesionalnog kadra i depolitizaciju kao imperativ i preduslov svake uspešne društvene reforme, predstavljaju ozbiljnu prepreku ubrzaju procesa evropskih integracija, naročito u sektoru bezbednosti.
- učesnici Radne grupe su se složili da prioritet u reformi policije treba da bude izrada i usvajanje Strategije policije kojom bi bili definisani najvažniji prioriteti za MUP u sledećih 3 do 5 godina, neophodna sredstva i očekivani rezultati. Na ovaj način reforme u policiji bi mogle da budu usmerenije, koherentnije, transparentnije i delotvornije.
- trećina problema reforme policije odnosi se na nedostatak adekvatnih ljudskih resursa, i neekonomično i neefikasno upravljanje kadrovima. Reforma obrazovanja policije jeste jedan od strateških ciljeva MUP i dok je veliki napredak postignut ukidanjem srednje škole unutrašnjih poslova i uvođenjem novog kursa osnovne policijske obuke, nedovoljno je učinjeno da se reformiše program i način predavanja na Kriminalističko-poličkoj akademiji. U okviru ukupnog procesa reformi državne uprave potrebno je usmeriti posebnu pažnju i resurse na obrazovanje i profesionalne kvalitete kadrova koji sprovode ZKP. Positivno je ocenjena reforma osnovne obuke, koja je demilitarizovana i upotpunjena sadržajima o ljudskim pravima i delovanju policije u zajednici.
- izmena Zakona o zaštiti podataka o ličnosti u smislu odredaba koje se tiču oblika nadzora od strane nezavisnog tela mora biti izvršena u duhu konvencija i protokola Saveza Evrope i dobre prakse u EU. Ministarstvo pravde je izvestilo o nacrtu zakona koji je nakon ekspertize u Savetu Evrope dobio pozitivno mišljenje. Manjkavosti na koje je ukazano od strane članova Radne grupe moguće je otkloniti Zakonom o klasifikaciji podataka.
- Savet za nacionalnu bezbednost je doneo zaključak kojim se nalaže Vladi da pristupi izradi Nacrta zakona o klasifikaciji podataka. Formirana je RG i nacrt se očekuje u martu ili početkom aprila, izvestila je predstavnica Ministarstva pravde. Radna grupa je nglasila potrebu za donošenjem ovog zakona, kako iz spoljnopoličkih (saradnja sa EU, NATO i u okviru PzM), tako i unutrašnjih razloga (utvrđivanje mere tajnosti za transaciona društva).
- mehanizam kontrole sektora bezbednosti od strane Parlamenta predstavlja ustavnu obaveznu. Međutim, Odbor za odbranu i bezbednost Narodne skupštine ne koristi ustavna i zakonska ovlašćenja u punom kapacitetu, čime je dovedena u pitanje efektivna parlamentarna kontrola sektora bezbednosti. Odbor se veoma retko sastaje i uglavnom odobrava izveštaje nadležnih ministara i direktora agencija s tim što je objavljivanje ovih izveštaja na sajtu Narodne skupštine ukinuto. Odbor za odbranu i bezbednost zasedao je samo jednom u toku 2008. godine (25. decembra, 2008.) Odbor od tada nije zasedao raspravljajući na temu odbrane, a izveštaje o radu za prethodnu

godinu su podneli direktori BIA, VBA i ministar unutrašnjih poslova. Radna grupa ukazuje na činjenicu da nije objavljen ni izveštaj o radu skupštinskih odbora za 2008. godinu.

- nedovoljno ili gotovo uopšte se ne koriste mehanizmi poslaničkih pitanja, parlamentarne istrage ili parlamentarnog saslušanja. Redovno praćenje informacija i savremenih trendova u oblasti odbrane i bezbednosti i prihvatanje nezavisnih analiza i istraživanja mogu doprineti poboljšanju zakonodavne i nadzorne funkcije odbora i Parlamenta.
- eksterna kontrola zatvora je imperativ u narednom periodu. Komunikacija zatvorenika sa spoljnim svetom, pružanje pravne pomoći, dostupnost zatvorskih psihijatrijskih bolnica i komunikacija sa Ombudsmatom trebalo bi da budu teme koje tretiraju kako Odbor za pravosuđe, tako i Odbor za bezbednost.
- nedosledna primena zakona u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala, sprečavanja sukoba interesa, kontrole javnih nabavki i dostupnosti informacija od javnog značaja pogubno deluje na dalju demokratizaciju Srbije, njen dalji ekonomski razvoj i perspektivu članstva u EU. Radna grupa još jednom apeluje na Vladu da obezbedi sve tehničke i materijalne uslove potrebne kako bi poverenik za informacije od javnog značaja i revizor obavljanju svoju funkciju u punom kapacitetu. To bi bio pozitivan doprinos funkcionisanju postojećih institucionalnih mehanizama koji garantuju primenu zakona bez obzira na konstelaciju političkih snaga.
- u pogledu regionalne policijske saradnje postignuti su značajni pomaci: otvoren je dijalog sa svim državama regiona koje imaju vizni režim sa EU, inicirano je zaključivanje Sporazuma o policijskoj saradnji, zakazana je regionalna konferencija o bezbednosti granica u JIE, zaključeno je niz bilateralnih protokola i implementacionih protokola o saradnji graničnih policija. Uspostavljena je strateška saradnja sa FRONTEX i EUROPOL i započete su pripreme za operativnu saradnju. Sastanci ministara unutrašnjih poslova bivše SFRJ predstavljaju autohtonu inicijativu i izraz svesti o tome da je regionalna saradnja neophodna u uspešnom obavljanju policijskih poslova. Ministri se sastaju svakih šest meseci i posvećeni su rešavanju trenutnih problema u operativnoj saradnji. Radna grupa pozdravlja sve navedene inicijative i ukazuje na neophodnost što hitnijeg sklapanja sporazuma o policijskoj saradnji sa Hrvatskom, BiH i Crnom Gorom. Radna grupa je takođe pozitivno ocenila planirano uvođenje policijskog oficira za vezu, čija je uloga unapređenje policijske saradnje, ubrzanje komunikacije i razmene informacija i fokusiranje na saradnju u konkretnim slučajevima. Ohrabrujemo napore Ministarstva pravde i MUP da se uspostavi što tešnja institucionalna saradnja sa EUROPOL i EUROJUST, kao i sa državama u regionu u cilju što efikasnije borbe protiv organizovanog kriminala i unapređenja rada policije u Srbiji. Pored toga, apelujemo na Ministarstvo unutrašnjih poslova da unapredi komunikaciju sa javnošću i organizacijama civilnog društva, kako bi se reformski napor u okviru policije bolje razumeli i obezbedio neophodan društveni konsenzus o toku dalje reforme.
- učesnici Radne grupe su još jednom podsetili na značaj reforme državne uprave kao osnove za sve druge reforme i ukazala na uslovljenost stepena bezbednosti kapacitetima državne uprave, kao i na značaj jačanja kapaciteta javnosti – naročito stručne. Odvijanje reforme u sektoru bezbednosti, ocena toga kako se ove reforme uklapaju u druge reforme u društvu i kako su pri tom zaštićena ljudska prava, treba da prati, nadg-

Ieda i ocenjuje građansko društvo, a ne samo Evropska komisija ili Savet Evrope. Radna grupa apeluje na državne organe da više pažnje posvete analizi i statistici i povećanju stepena međuresorne saradnje. Nedostajući kapaciteti državne uprave u okolnostima svetske ekonomske krize i potrebe smanjenja državne administracije, mogu se nadomestiti saradnjom sa akademskim ustanovama i NVO u smislu izrade analiza i ekspertiza kao neophodne podloge najpre za izradu predloga praktične politike a zatim i za njihovo istinsko sprovođenje. Velika koncentracija odlučivanja na najvišem nivou u ministarstvima otežava komunikaciju i informisanje, čime se ometa inicijativa sa ekspertskega nivoa državne administracije.

28. maj, 2009. godine, Sremski Karlovci

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE PRAVOSUĐE, SLOBODE I BEZBEDNOST

Tema: **Civilno-vojna saradnja u vanrednim situacijama**

Promena koncepta bezbednosti usled izmenjene prirode izazova, rizika i pretnji, koja od pretežno vojnog sve više ima nevojni karakter, dovela je do toga da se savremeni sistemi bezbednosti konstituišu tako da budu spremni za efikasan odgovor na pre svega, elementarne nepogode, prirodne katastrofe, nesreće i akidente. U Srbiji je sistem civilne zaštite funkcionisao u zakonodavnom okviru i prema konceptu koji je oblikovan pre više decenija. Ove godine, dogovorom koji je postignut između Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva odbrane, uobličava se novi zakonodavni i institucionalni okvir za sistem upravljanja i reagovanja u vanrednim situacijama.

Na temu *Prelazak na novi sistem upravljanja i reagovanja u vanrednim situacijama u Srbiji* govorio je **Predrag Marić**, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova. U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, 2006. godine formirana je posebna organizaciona celina: Sektor za zaštitu i spasavanje koji je direktno odgovoran ministru. U okviru Sektora postoji: Uprava za preventivu, Uprava za vatrogasno-spasičke jedinice i Glavni trening centar. Na osnovu urađene analize organizacije službi za zaštitu i spasavanje, koja je pokazala da u 26 evropskih država ova Služba funkcioniše kao nezavisna u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, doneta je odluka da se postojeći Sektor za zaštitu i spasavanje reorganizuje u Sektor za vanredne situacije. Sektor za vanredne situacije dobija još dve nove uprave - Upravu za upravljanje u kriznim situacijama i Upravu za civilnu zaštitu. Takođe će biti nosilac i koordinator aktivnosti u oblasti vanrednih situacija u Republici Srbiji čime se stvara integrисани sistem zaštite i spasavanja. Glavni zadaci Sektora za vanredne situacije su prevencija, spasilačke aktivnosti, upravljanje zaštitom u vanrednim situacijama, koordinacija između republičke i lokalne uprave i drugih organizacija, sprovođenje mera na oticanju posledica vanrednih situacija, pripremanje građana za vanredne situacije, opremanje i obučavanje operativnih jedinica, nadzor, informisanje o događajima i međunarodna saradnja.

Ministarstvo odbrane, koje je do sada bilo nosilac aktivnosti civilne zaštite, upravljanja i reagovanja na vanredne situacije, predstavljao je **Zoran Jeftić**, državni sekretar koji je go-

vorio o ulozi vojske u vanrednim situacijama, civilno-vojnim odnosima, potencijalu Vojske Srbije za angažovanje u mirovnim misijama koje imaju civilno-vojni karakter.

Na trećem zasedanju Radna grupa je donela sledeće **preporuke**:

- **potrebno je što hitnije usvajanje zakona o vanrednim situacijama**, čija je svrha stvaranje pravne osnove za uvođenje novog sistema zaštite u vanrednim situacijama. Ovim zakonom u Republici Srbiji će biti uspostavljen jedinstven sistem za organizovan odgovor u vanrednim situacijama;
- **potrebno je paralelno sa usvajanjem zakonske regulative pristupiti izradi Nacionalne strategije za zaštitu u vanrednim situacijama** čiji je cilj stvaranje uslova za brzo reagovanje i spasavanje lica i imovine. Isto tako, njen cilj je i izrada planova delovanja u vanrednim situacijama, mera koje se sprovode tokom i posle vanrednih situacija i angažovanje građana na planu zaštite;
- u skladu sa novim zakonskim rešenjima za ovu oblast, neophodna je **izmena postojećih zakona o odbrani i vojsci**, kao i unošenje izmena u Strategiju nacionalne bezbednosti, kada se ona nađe u parlamentarnoj procedure, kao i svih drugih zakona po sektorima, čije su izmene potrebne da bi novouspostavljeni sistem reagovanja u vanrednim situacijama zaživeo;
- sektor za zaštitu i spasavanje učestvuje i u aktivnostima međunarodnih institucija i organizacija². Srbija na polju vanrednih situacija ima potpisane brojne međunarodne sporazume. **Radna grupa pruža snažnu podršku regionalnoj i međunarodnoj saradnji Srbije** u ovoj oblasti i pozdravlja činjenicu da smo konačno postali članica DPPI, regionalne inicijative koja funkcioniše pod okriljem Regionalnog saveta za saradnju i čiji je glavni cilj saradnja država Zapadnog Balkana i prevenciji i reagovanju na prirodne katastrofe;
- **očekuje se formiranje operativnog centra za dojavu svih vanrednih događaja (112)**, čilj je cilj lakša komunikacija sa organima za delovanje u svim situacijama. Radna grupa apeluje na oba ministarstva da učine dodatne napore da se najšira javnost redovno obaveštava o svim aktivnostima koje se tiču formiranja novog sistema, jer je činjenica da se o ovim pitanjima u sistemu kakav je do sada postojao vrlo malo pažnje posvećivalo komunikaciji sa javnošću;
- za efikasno funkcionisanje sistema za upravljanje vanrednim situacijama, neophodna je ne samo saradnja i komunikacija između ministarstava i službi Vlade, već se mora **povećati nivo saradnje sa NVO i lokalnom samoupravom**. Komunikacija i informisanje, jednako su važni kako u fazi pripreme zakona i podzakonskih akata koji regulišu ovu oblast, tako i u fazi implementacije usvojenih propisa. Ministarstvo unutrašnjih poslova u fazi javne rasprave o nacrtu zakona trebalo bi da identifikuje potencijalne partnere i obezbedi ekspertsку podršku u procesu edukacije lokalne samouprave i

² Misije i organizacije u kojima učestvuje Sektor za zaštitu i spasavanje su: EUR-OPA Saveta Evrope, Inicijativa za prevenciju i spremnost za vanredne situacije (DPPI) Saveta za regionalnu saradnju za region Jugoistočne Evrope, Međunarodna strategija za smanjenje posledica vanredne situacije Ujedinjenih nacija (UNISDR), Program razvoja pri Ujedinjenim nacijama (UNDP), UN biro za humanitare poslove (UN-OCHA), Civilno vojno planiranje u vanrednim situacijama (CMEP), Partnerstvo za mir Pf, Balkanska vatrogasna sportska federacija (BFSF), USAID, OSCE, ICDO i dr.

građana Srbije o novom institucionalnom mehanizmu kojim se uspostavlja novi sistem upravljanja i reagovanja u vanrednim situacijama;

- usvajanje nove zakonske regulative povod je za pokretanje šire kampanje, koja bi trebalo da bude usmerena na **podizanje nivoa svesti kod građana o značaju i ozbiljnosti vanrednih situacija**, ali i o njihovoj ličnoj ulozi i saradnji sa državnim organima u ovakvim situacijama;
- novi sistem upravljanja i reagovanja na vanredne situacije treba da dostigne nivo efikasnosti koji postoji u evropskim državama. U tom smislu, potrebno je **izvršiti grupisanje sektorskih projekata** vezanih za ovu oblast i sa njima aplicirati na IPA fondove u kojima postoje značajna sredstva za ovu namenu. Pri tom je još jednom važno naglasiti značaj saradnje između ministarstava, naučnih institucija, instituta i NVO, kao i uloge medija u ovom značajnom procesu;
- razmatrana je i spremnost Srbije da odgovori na izazove nove epidemije meksičkog gripa. Konstatovano je da su resursi u smislu držanja pod kontrolom epidemije vrlo ograničeni i da je inter-resorna saradnja na neodgovarajućem nivou. Kod nas se samo epidemiolozi bave ovom problematikom, a neophodno je da se sve strukture civilne zastite uključe u ovu oblast. Zbog klimatskih promena, biće sve više i više novih tipova virusa, što će biti najveća pretnja u narednim godinama. Svetska zdravstvena organizacija je uvela stepenovanje opasnosti, tako da se sada tačno zna na kom nivou je epidemija i da li se drži pod kontrolom. Srbija nema te kapacitete ali je stvaranje novog institucionalnog i zakonskog okvira za reagovanje u vanrednim situacijama **prilika da se postojeće manjkavosti isprave i sistem uobiči tako da odgovara standardama koji postoje u EU, kao i potrebama sopstvenih građana**;
- učesnici Radne grupe su razmatrali **pitanje finansiranja sistema za zaštitu i spašavanje u vanrednim situacijama** i konstatovala da Srbija od ukupnog vojnog budžeta na civilnu zaštitu izdvaja 0,08 %. Sa izmenama u nadležnostuma trebalo bi preispitati postojeći i uspostaviti novi okvir i osnovu za finansiranje nadležnosti iz ove oblasti koje prelaze iz resora odbrane u resor unutrašnjih poslova. Zaključak Radne grupe je bio da nebriga države i neadekvatan tretman sistema, koji treba pre svega, da prevenira nastanak vanrednih situacija i katastrofa, ne samo ugrožava elementarnu bezbednost građana, već dugoročno posmatrano proizvodi rizik za nastanak štete koja je uvek desetostruko veća od ulaganja u prevenciju;
- učesnici Radne grupe su podržali napore koji su učinjeni **da se Vojska Srbije i pripadnici VMA što više angažuju u mirovnim misijama** i konstantovala da je naše učeće u ovom značajnom spoljnopoličkom poslu nedovoljno, s obzirom na intenzitet i obim aktivnosti drugih zemalja čiji su kapaciteti daleko ispod kapaciteta Srbije i njene vojske, policije i civilne administracije.

RADNA GRUPA **MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I PREDUZETNIŠTVO**

Mala i srednja preduzeća su pokretač razvoja u zemljama tržišne privrede i zemljama u tranziciji. Razvoj malih i srednjih preduzeća omogućava: povećanje društvenog proizvoda, povećanje broja privrednih subjekata, ravnomerniji regionalni razvoj, otvaranje novih radnih mesta – smanjenje nezaposlenosti, supstituciju uvoza i veću izvoznu konkurentnost domaće privrede. Potpisujući Evropsku povelju o malim preduzećima Srbija se obavezala da će raditi u skladu sa načinima delovanja koja važe u Evropskoj uniji, uzimajući u obzir potrebe malih preduzeća. Cilj ove Radne grupe je bio da utvrdi probleme na koje je Srbija na tom putu naišla i da pruži konkretna rešenja za njihovo prevazilaženje.

Interni ekspert Radne grupe je **Gordana Danilović Grković**.

13. februar, 2009. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE

RADNE GRUPE MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I PREDUZETNIŠTVO

Tema: Implementacija Evropske povelje o malim preduzećima u zemljama Zapadnog Balkana

Na prvom zasedanju Radne grupe za mala i srednja preduzeća razmotrena su aktuelna pitanja i problemi u poslovanju malih preduzeća u Srbiji i potrebne mere podrške. Uvodničar na zasedanju je bila *Gordana Danilović Grković*, interni stručnjak Radne grupe. U cilju približavanja Evropske povelje o malim preduzećima i korišćenja što objektivnije ocene stanja u razvoju sektora MSP, planirano je, da se kao uvodna podloga celokupnom radu Radne grupe, koriste ocene Evropske komisije iz Izveštaja o implementaciji Evropske povelje o malim preduzećima na Zapadnom Balkanu. Kako ove ocene govore o primeni principa EU u podršci razvoja MSP sektora, a ocenjivanje je sveobuhvatno, na osnovu kreiranih indeksa primene svih deset smernica EU, na prvom zasedanju Radne grupe korišćeni su poslednji objavljeni podaci iz 2007. godine s namerom da se podstakne diskusija i da se zatim, kroz sva tri zasedanja, uz stavove privrednika s jedne strane i institucija sa druge, izmeri napredak u politici podrške MSP sektoru i uporedi sa ocenama EU i Izveštaja 2009. godine čije se objavljivanje očekuje.

Važno je istaći da je usvajanje Evropske povelje o malim preduzećima, na Samitu u Solunu, 2003. godine, doprinelo promeni u pogledima na politiku prema ovom sektoru u zemljama Zapadnog Balkana, a kreirani indeks politike razvoja MSP je instrument za merenje dosegнутог nivoa razvoja u okviru deset principa Evropske povelje. U izveštaju je istaknuto da su na polju politike prema sektoru MSP zemlje Zapadnog Balkana napredovale:

- ukupni napredak u regionu je značajan u dimenzijama direktno vezanim za unapređenje poslovnog ambijenta MSP: mnogo brža i povoljnija registracija preduzeća, porezi i finansije i zastupljenost interesa MSP;
- u regulatornim reformama i unapređenju poslovanja na domaćem i stranom tržištu napredak u ovim zemljama je sporiji i neravnomeran;
- rezultati u dimenzijama koje se odnose na razvoj ljudskih resursa, preduzetničke edukacije i treninga i razvoju veština su komparativno loši.

Po ovom izveštaju iz 2007. godine Srbija je najlošije ocenjena u tri dimenzije:

- raspoložive sposobnosti (što znači da ustanove za MSP obezbede adekvatnu ponudu znanja i veština prilagođenih potrebama malih preduzeća, uključujući oblike doživotnog učenja, obuke i konsultacija);
- obrazovanje i obuka za preduzetništvo i
- zastupanje interesa malih preduzeća.

To je dosta lošije komparativno gledano u odnosu na Hrvatsku, posebno u dimenziji koja se odnosi na jačanje tehnoloških kapaciteta u MSP.

Na prvom zasedanju Radna grupa je usvojila sledeće **zaključke i preporuke**:

- kako je cilj Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji institucionalizacija stalnog tela u okviru koga se vodi tematski strukturisana debata između predstavnika državne administracije, političara, stručnjaka, nevladinih organizacija, akademskih institucija i šire javnosti i stvaranje stalnog javnog debatnog foruma u Srbiji u cilju jačanja kapaciteta Srbije za proces evropskih integracija, neophodno je znatno jače učešće predstavnika državne administracije u radu ove Radne grupe i to na nivou kreatora politika i donosioca odluka. Samo aktivnijim učešćem državnih institucija u Nacionalnom konventu mogu se postići značajniji rezultati;
- **poslovanje sektora MSP, po oceni njihovih vlasnika, opterećuje:**
  - » plaćanje PDV unapred, visoke stope doprinosa i poreza, kao i nepovoljnog tarifiranje troškova električne energije, telefona i sl.
  - » nerešeni imovinsko pravni odnosi, spori procesi dobijanja potrebnih dozvola i dugotrajna legalizacija i
  - » carinske barijere;
- nedovoljno su razrađeni mehanizmi finansijske podrške, nedostaju garantne šeme i neohodno je pojednostaviti komplikovane procedure povlačenja sredstava po kreditnim linijama odobrenim od strane državnih institucija;
- razvoj različitih organizacija koje pružaju usluge malim preduzećima je neravnomeran i regionalno i sa stanovišta kvaliteta usluga (regionalne agencije i centri, biznis inkubatori...). Kod ovih organizacija uočljiva je i različita i nesistematična podrška države kao i odsustvo planiranja regionalnog razvoja, posebno razvoja rubnih regiona, pa mala i srednja preduzeća puno očekuju od novog Zakona o regionalnom razvoju. MSP sektor očekuje i mnogo više od postojećeg komorskog sistema (npr: od predstavljenštva u inostranstvu očekuje adekvatne i blagovremene informacije o kretanjima na tim tržištima);
- kako je konkurentnost naše privrede jedan od osnovnih činilaca našeg razvoja, a samim tim i uspešnog ulaska u EU, a inovacije su suštinski važan činilac konkurenčnosti, više je nego neophodno raditi na merama podrške inovacijama. Povremena podrška u vidu namenske kreditne linije sa povoljnijom kamatom nije dovoljna, a mali grantovi Republičke agencije za MSP predstavljaju iskorak, ali bi trebalo mnogo više raditi na široj podršci za potrebe inovativnosti i razvoja. Istovremeno, ohrabruje primer Ministarstva nauke koje se otvorilo prema privatnom sektoru i kroz inovacione projekte finansira razvoj inovacija - problem je što je ovaj fond mali;
- preduzetnici očekuju aktiviranje potojećih budžetskih linija za podršku inovacijama i potrebno je definisati lepezu različitih instrumenata koja će podržati razvoj novih proizvoda, usluga i procesa, kako u maloj start up firmi tako i u preduzećima – velikim izvoznicima, kao i podizati nivo opšte inovativne kulture u zemlji i stvoriti ambijent u kome se podstiče inovativnost i razvoj. Istovremeno, obrazovanje bi treba lo prilagođavati potrebama privrede i suštinski je važno svesti odliv mozgova na najmanju moguću meru, jer je nemoguće uvoditi nove tehnologije i razvijati se bez obrazovane radne snage;
- analizom pobrojanih problema sektora MSP Radna grupa se stalno vraćala na problem kome i kako preneti potrebe MSP sektora, kako i na koji način ukazati na suštinske pro-

bleme poslovanja. Privrednici su nezadovoljni do sada ostvarenim dijalogom između MSP sektora i državnih institucija. Zato se nameće pitanje zastupanje interesa sektora MSP, a advokatura malog biznisa kao jedna do mogućih efikasnih poluga implemen-tacije, koja bi mogla doprineti da mere Vlade budu donete blagovremeno na osnovu sagledavanja stvarnih potreba MPS, a samim tim da daju mnogo veće efekte i za jednu i za drugu stranu: za razvoj sektora MSP i za unapređenje državne politike;

- istovremeno važno je da prihvatimo i druge evropske indekse za praćenje razvoja sektora MSP kao što je na primer najveće međunarodno istraživanje preduzetništva *Global Entrepreneurship Monitor* i da se uključimo u ovakva izveštavanja. Važan je primer Hrvatske od 2002. godine, koja je od uključivanja u istraživanje do 2006. godine napravila veliki pomak: sa 32. mesta (od 37 zemalja) u 2002. godini došla je na 18. mesto od 42 zemlje u 2006. godini.

28. april, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I PREDUZETNIŠTVO

Tema: Strategija razvoja MSP sektora

Jedna od preporuka prvog zasedanja Radne grupe za MSP bila je neophodnost učešća predstavnika republičkih institucija u radu ove Radne grupe i to na nivou kreatora politika i donosioca odluka, tako da je ovo zasedanje obeležilo aktivno učešće predstavnika ovih institucija. Istovremeno slabiji odziv privrednika na ovom zasedanju nije dao priliku za ostvarivanje dubljeg dijaloga na samom sastanku, ali su neki od stavova privrednika osvetljeni i sa druge strane, iz ugla države, što daje još jednu dimenziju koja može biti značajna za stvaranje ukupnog ambijenta za razvoj MSP sektora. Uvodničari na zasedanju su bili: *Igor Brkanović*, pomoćnik ministra ekonomije i regionalnog razvoja i *Oliver Ognjenović* iz Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća i preuzetništvo.

Strategija razvoja konkurentnih i inovativnih MSP za period od 2008-2013. godine, predstavljena je u pet stubova: (1) Podsticanje osnivanja novih preduzeća, (2) Poboljšanje menadžmenta zaposlenih, (3) Unapređenje finansija i oporezivanja, (4) Promovisanje izvoza i (5) Unapređenje zakonodavstva i poslovnog okruženja. Uspešno sprovođenje Strategije trebalo bi da obezbedi ostvarivanje sledećih rezultata: (1) veći broj novih preduzeća koja uspešno opstaju u prvim godinama poslovanja, (2) brži ukupni rast i razvoj sektora MSP, sa dinamičnim pretvaranjem mikropreduzeća u mala i srednja preduzeća, (3) povećanje izvoza i značajno poboljšanje spoljnotrgovinskog bilansa, (4) višu stopu zaposlenosti visokokvalifikovane radne snage i (5) ravnomerniji regionalni razvoj. Strateška vizija je razvoj preuzetničke ekonomije, zasnovane na znanju i inovativnosti, koja stvara snažan, konkurentan i izvozno orijentisan sektor MSP i značajno doprinosi povećanju konkuren-tan i izvozno orijentisan sektor MSP i značajno doprinosi povećanju životnog standarda u Srbiji.

Sveobuhvatnost Strategije daje dobru osnovu za razvoj MSP sektora u Srbiji, posebno što samu Strategiju prati obiman Akcioni plan. Očekivanja od implementacije Strategije su

velika i posebno bi trebalo akcenat staviti na brz početak implementacije još u ovoj godini, sa merljivim efektima na kraju svake godine. Kako sama implementacija Strategije i mere koje se donose posebno zavise od identifikacije stvarnog stanja i potreba MSP sektora Radna grupa je usvojila sledeće **zaključke i preporuke**:

- bolje statističko praćenje pokazatelja rasta i razvoja MSP sektora i posebno izdvajanje kategorije mikro preduzeća, koji čine većinu i čiji se rast i specifične potrebe ne vide kada su "utopljeni" u mala preduzeća. Posebno je važno identifikovati uzroke većeg broja zatvaranja ovih firmi, uglavnom radnji, (koji mogu biti od uticaja monopola i finansijske krize pa do sezonskih kretanja gde se preduzetnici dovijaju da "za-tvore godinu") i u skladu sa veličinom problema pravovremeno reagovati;
- dijalog MSP sektora i države je izuzetno važan i predstavnici države istakli su drugu stranu ovog problema, a to je nepostojanja reprezentativnog udruženja malih i srednjih preduzeća koje će na adekvatan način zastupati interes sektora i biti pravi partner državi u dijalogu, za šta se može iskoristiti postojeća struktura privredne komore;
- pristupne fondove EU namenjene malim preduzećima posebno programe CIP i FP7 potrebno je približiti malim preduzećima, prvenstveno kroz što masovnije informisanje o postojećim pozivima za projekte i uslovima pod kojima mala preduzeća iz Srbije mogu konkurisati i koristiti sredstva, što se može organizovati i kroz nacionalna kontakt mesta, a zatim širenjem lepeze pomoći kroz organizovanje rada određenog biroa za pomoći pri konkursanju u početnoj fazi, dok konsultantski servis ne naraste dovoljno u ovoj oblasti, a posebno bi trebalo voditi računa o spuštanju informacija i servisa na regionalni nivo;
- podrška inovacijama je izuzetno važna sa stanovišta stvaranja konkurentnog sektora. Kako je razvoj inovacija i njihovo uvođenje u primenu izuzetno rizično, neophodna je podrška države kroz različite programe. Ministarstvo ekonomije najavilo je realizaciju grant šeme za inovacije što predstavlja značajan iskorak;
- prezentirani su programi podrške Republičke agencije za razvoj MSP uključujući i grant šeme za inovativnost i kreditne linije Fonda za razvoj u čijoj implementaciji aktivno učestvuje Agencija. Evidentan je iskorak same Agencije u poslednjih par godina u pružanju pomoći privrednicima u delu finansijske podrške, a povezanost institucija (Ministarstvo-Fond-Agencija) na ovom programu su izuzetno značajni. U okviru programa podrške Republičke agencije za razvoj MSP otvoreno je pitanje finansiranja mreže agencija i njihova održivost sa jedne strane i standardizacija i podizanje kvaliteta usluga sa druge. Preporuka je stvaranje kontinuiranog sistemskog pristupa za održivost organizacija za podršku počev od regionalnih agencija do biznis inkubatora, jer samo na taj način ove institucije mogu postići rezultate koji se od njih očekuju i dati doprinos razvoju MSP, posebno na lokalnom i regionalnom nivou.

Zaključak je i da smo prema dosadašnjim analizama značajno napredovali u implementaciji principa definisanih Evropskom poveljom u poslednje dve godine i da su sada parametri znatno bolji, što će se videti iz već pripremljenih ocena Evropske komisije u *Izveštaju o implementaciji Evropske povelje o malim preduzećima na Zapadnom Balkanu 2009*. Od tri najlošije ocene iz prethodnog izveštaja značajno smo napredovali u razvoju znanja i

veština za preduzetništvo i u zastupanju interesa MSP, a i dalje smo najlošije rangirani u delu obrazovanje i obuke za preduzetništvo.

Dogovoreno je da treće zasedanje Radne grupe bude van Beograda i da se tema tog zasedanja uskladi sa lokalnim potrebama.

19. jun, 2009. godine, Novi Pazar

TREĆE ZASEDANJE RADNE GRUPE MALA I SREDNJA PREDUZEĆA I PREDUZETNIŠTVO

Tema: Savremene forme preduzetničkog udruživanja u funkciji konkurentnosti

Cilj trećeg zasedanja Radne grupe je približavanje različitih modela preduzetničkog udruživanja (od bescarinskih i razvojnih zona, preko klastera do naučno-tehnoloških parkova), sa primerima dobre prakse razvijenih zemalja, efektima udruživanja i stvaranja mreža na konkurentnost lokalne privrede. Predstavljeni modeli, posebno svetski prepoznatljiv model razvoja privrede severne Italije, izuzetno su zainteresovali okupljene privrednike, predstavnike lokalne samouprave, razvojnih organizacija, univerziteta i prvog udruženja tekstilaca formiranog na području Novog Pazara, koji su u otvorenoj i srdačnoj atmosferi, diskutovali o suštini ovih oblika i početnim problemima u organizovanju udruženja, kao i postojećim modelima podrške države koji se mogu koristiti (podrška udruženjima privrednika, stvaranju i razvoju klastera...)

Poseno je istaknut značaj saradnje sa Univerzitetom i mobilisanja lokalnih kapaciteta znanja i stavljanja u funkciju razvoja privrede kao i primeri modela koji već daju rezultate i u nekim nasim regionima i dokazuju da je i u našim uslovima moguće brzo podići kapacitete, i na jednom višem nivou razvijati proizvode i usluge.

Na trećem zasedanju, na kom je uvodničar bila **prof. dr Radmila Grozdanić**, sa Tehničkog fakulteta u Čačaku, Radna grupa je usvojila sledeće **zaključke i preporuke**:

- u razvoju modernih oblika udruživanja neophodno je pojačano raditi na informisanju privrednika na lokalnom i regionalnom nivou i organizovati stalnu edukaciju i konsulting, važno je predstaviti dobre primere EU i uspešne načine organizovanja, ali i efekte udruživanja prepoznatljive u kratkom roku i koji dugoročno mogu doprineti:
  - » smanjenju ulaznih troškova;
  - » boljoj pregovarčkoj poziciji sa finansijskim institucijama, lokalnom samoupravom i državom;
  - » informisanosti o poslovanju u drugim državama i izvoznim procedurama;
  - » korišćenju znanja, tehnologije i ekspertize;
  - » stvaranju brenda;
  - » olakšavanju izvoza i pojačati njegove efekte;
- važno je imati u vidu da je podizanje udruženja proces koji traži vreme i da je to težak i složen posao i prvenstveno se mora raditi na stvaranju međusobnog poverenja, počev

od zajedničke vizije, jasno definisanih ciljeva u kojima svi članovi moraju imati i prepoznati svoj interes;

- uloga lokalne samouprave i svest lokalnih vlasti o podršci privredi neophodna je i ubrzan regionalni razvoj nemoguć je bez većih iskoraka lokalne administracije: počev od pojednostavljenja procedura, preko stvaranja infrastrukturnih uslova (od industrijske zone do tehnoparka), pa do stvaranja različitih fondova za podršku MSP sektoru i udruženjima. Istovremeno složeniji mehanizmi podrške (biznis inkubatori i tehnoparkovi) ne mogu opstati bez partnerstva lokalne i države vlasti pa je neophodan planski pristup države sa posebnom podrškom rubnim regionima;
- otklanjanje prepreka, koje je stvorio zakonski vakum, u registraciji različitih oblika udruženja privrednih organizacija – apel je privrednika prema državnim institucijama i usvajanje odgovarajućih zakonskih formi koji će omogućiti registraciju udruženja privrednih i drugih organizacija;
- otvaranje Univerziteta, stavljanje laboratorija i znanja u funkciju razvoja privrede regionala, rešavanje konkretnih problema i pomoći malim preduzećima u razvoju inovacija za koje su prepoznate potrebe tržišta uslov je podizanja konkurentnosti MSP sektora i razvoj regionala;
- kako je inovativnost jedan od osnovnih faktora konkurentnosti preduzeća, još jednom je naglašena potreba podrške države u različitim fazama inovacionog procesa i koliko je važno omogućiti angažovanje znanja eksterno, isto toliko je važno i podržati sopstveni razvoj inovacija, odnosno razvoj inovacija unutar samog preduzeća. Privrednici očekuju širu podršku inovacijama i razvoj različitih formi podrške;
- izuzetno je važna i edukacija na svim nivoima, pored edukacije preduzetnika, neophodno je edukovati i lokalne i republičke organe vlasti kako u funkciji udruživanja tako i u funkciji podrške MSP sektoru, kao ključnom nosiocu razvoja.

Rasprava o savremenim formama preduzetničkog udruživanja u funkciji konkurentnosti, značajno je pomerila uobičajeno "traženje krivca na drugoj strani" (privrednici – država) na ovakvim skupovima, i čak i u uslovima teške finansijske krize koja opterećuje svakodneno poslovanje, motivisala prisutne privrednike da još jednom sagledaju sopstvene potencijale i da u udruživanju prepoznaju svoje šanse na tržištu.

RADNA GRUPA **SOCIJALNI DIJALOG**

Socijalni dijalog pruža mogućnost da socijalni partneri zajedno rade na unapređenju ove institucionalne forme saradnje. Za to je potrebno uzajamno poverenje svih strana različitih, i često suprotstavljenih interesa i konkretno sporazumevanje između socijalnih partnera. Socijalni dijalog je način komunikacije za uspešan razvoj društva i način za brže i manje konfliktne promene u društvu, i zahteva produktivna rešenja na relaciji Vlada-sindikat-poslodavci. Iz razloga što je toliko značajan za zemlje u tranziciji koje usvajaju nov sistem vrednosti, RG Socijalni dijalog Nacionalnog konventa o EU u Srbiji je na tri zasedanja usaglasila preporuke koje se odnose na podizanje kapaciteta aktera socijalnog dijaloga, tržište rada i strategiju zapošljavanja i socijalni pakt.

Interni ekspert Radne grupe je **prof. dr Zoran Stojiljković**.

25. februar, 2009. godine, Novi Sad

PRVO ZASEDANJE RADNE GRUPE SOCIJALNI DIJALOG

Tema: Normativno-institucionalni okvir i podizanje kapaciteta aktera socijalnog dijaloga

Na zasedanju su govorili **Čedanka Andrić**, sekretarka Socijalno-ekonomskog saveta RS i **Srećko Mihailović**, sociolog iz Instituta društvenih nauka u Beogradu. Članovima Radne grupe su se takođe obratili predstavnici učesnika socijalnog dijaloga: **Stevan Avramović**, predsednik Unije poslodavaca Srbije, **dr Milorad Mijatović**, potpredsednik Saveza samostalnih sindikata Srbije i **Slavko Vlaisavljević**, potpredsednik UGS Nezavisnost.

Socijalni dijalog predstavlja mehanizam i institucionalni okvir u kome predstavnici Vlade i socijalnih partnera - reprezentativnih sindikata i unija poslodavaca, kroz razmenu mišljenja i sučeljavanje argumenata, nastoje da utvrde minimum zajedničkih interesa, približe i usaglase stavove, postignu određeni konsenzus, a radi socijalne stabilnosti i društvenog razvoja.

Preduslovi i osnovne prepostavke socijalnog dijaloga su:

- dobra volja svih socijalnih partnera i iskrena namera za učestvovanje u socijalnom dijalu;
- odgovarajući društveni ambijent (tržišna ekonomija, aktivno civilno društvo, razvijen politički sistemi i stabilizovane političke institucije bazirane na demokratskom izbornom zakonodavstvu);
- razvijena kultura dijaloga, pregovaračke veštine i veštine upravljanja konfliktima;
- međusobno poverenje socijalnih partnera;
- sloboda organizovanja, udruživanja i delovanja (sindikata, poslodavaca i obaveza države da stvori ambijent, a u slučaju institucionalnog socijalnog dijaloga i pravni okvir);
- legitimitet socijalnih partnera – reprezentativnost i izražavanje interesa članstva, transparentnost u odlučivanju;
- stručni kapaciteti socijalnih partnera i pristup informacijama;
- odgovornost socijalnih partnera u izvršavanju dogovorenog;
- uravnotežena pozicija i pregovaračka moć učesnika u socijalnom dijalu.

U Srbiji postoji velika potreba za aktiviranjem trajnog, institucionalnog i ravnopravnog socijalnog dijaloga iz najmanje četiri razloga:

1. U stanju ekonomске krize i još uvek velikog broja siromašnih građana, socijalni dijalog je sastavni deo svih procesa kojima se nastoji da zemlja izđe iz zone visokog socijalnog i političkog rizika i učvrsti se na putu demokratije i prosperiteta.
2. Socijalni dijalog naročito u tranzicionim zemljama nema alternativu. Odsustvo socijalnog dijaloga i nespremnost da se on vodi na ravnopravnoj osnovi može da vodi u nekontrolisanu eksploziju socijalnog nezadovoljstva, a takođe i u socijalnu demagogiju i populizam i poraz demokratskih reformskih snaga.

3. Otvoreni i široki socijalni dijalog je pouzdani put dolaženja do sporazuma o pravcu, tempu i uravnoteženoj raspodeli troškova i dobiti od tranzisionih promena.
4. Potrebno je da Srbija svoje radno i socijalno zakonodavstvo prilagodi i harmonizuje sa normativno institucionalnim okvirom i praksom socijalnog dijaloga u zemljama Evropske unije.

Radna grupa je na prvom zasedanju usvojila sledeće **preporuke**:

- podizanje svesti o prednostima i koristi razvijenog socijalnog dijaloga kroz konstantno informisanje javnosti o akterima, sadržajima i instrumentima socijalnog dijaloga;
- razvijanje kulture dijaloga i mirnog rešavanja radnih i ostalih sporova;
- podizanje kapaciteta socijalnih partnera (sindikata i poslodavaca) za ravnopravno učešće o socijalnom dijalu;
- uvođenje socijalnog dijaloga u obrazovne programe u Srbiji (srednje i visoko školstvo);
- razvijanje sistema kolektivnog pregovaranja, naročito na granskom nivou imajući u vidu da je on osnovni temelj industrijskih odnosa u Evropskoj uniji;
- jačanje kapaciteta Socijalno-ekonomskih saveta, kako na Republičkom nivou, tako i na lokalnom. Unapređenje komunikacije i međusobnog informisanja između lokalnih socijalno-ekonomskih saveta i nacionalnog;
- jačanje kapaciteta Sekretarijata Socijalno-ekonomskih saveta kako bi se na sednicama raspravljalio i davale preporuke na osnovu stručnih analiza strateških dokumenata i načrta zakona, kao i istraživačkih nalaza;
- uključivanje organizacija civilnog društva u socijalni dijalog;
- sistematski rad na projektima za ostvarivanje osnovnih prepostavki socijalnog dijaloga i uopšte preduslova ovog procesa, a pre svega, pokretanjem istraživanja kapaciteta dijaloga; projektovanje širenja socijalnog dijaloga u njegovim specifičnim dimenzijama na civilno društvo... socijalnog dijaloga i mogućnosti njegove što potpunije realizacije; izrada projekata za razvijanje kulture socijalnog dijaloga;
- umrežavanje sa socijalno-ekonomskim savetima u zemljama u neposrednom okruženju, ali i sa ostalim zemljama u Evropskoj uniji;
- umrežavanje sa organizacijama civilnog društva i Univerziteta kako kroz institucionalni okvir saveta, tako i pojedinačnom saradnjom socijalnih partnera.

16. mart, 2009. godine, Beograd

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE SOCIJALNI DIJALOG

Tema: Tržište rada i strategija zapošljavanja

Uvodničari su bili *Mária Nádaždyová*, koordinatorka projekta, European Public Policy Partnership, *Mihail Arandarenko*, profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu, *Ljiljana Džuver*, pomoćnica ministra ekonomije i regionalnog razvoja, *Radan Ilić*, zamenik direktora Nacionalne službe za zapošljavanje.

Na drugom sastanku Radne grupe Socijalni dijalog razmatani su problemi tržišta rada i strategija zapošljavanja u Republici Srbiji, iz naučnog i teorijskog ugla, ugla donosioca odluka i trenutne slike sa terena. Pored prepoznatljivih problema koji se javljaju u ovoj oblasti u vreme tranzicije, 2009. godina je godina svetske ekonomske krize, te je situacija u oblasti tržišta rada dodatno pogoršana. Zato su iskustva zemalja koja su već prošla kroz periode prilagođavanja svog tržišta rada veoma dragocena.

Iskustva Republike Slovačke u ovoj oblasti preneta je Mária Nádaždyová. Slovačka je dobar primer koji bi trebalo slediti po pitanju promene radnog zakonodavstva i socijalne politike. Međutim, koliko god da su promene uspešno okončane, strukturalne reforme bi trebalo nastaviti, kao i edukacije i sisteme treninga. Razvijanje strategije za povećavanje šansi marginalizovanim grupama i onima koji su dugo nezaposleni je neophodno, jer je tržište rada suočeno sa brojnim novim izazovima zbog svetske ekonomske krize. Pitanja sa kojima se sve zemlje, kao i Srbija, suočavaju su: kako očuvati postojeća radna mesta, koji je način najadekvatniji za promovisanje preduzetništva i povećanje veština za lakše pronalaženje posla, itd.

O tržištu rada i strategijama zapošljavanja u Srbiji su govorili i uvodničari.

Radna grupa je usvojila sledeće **zaključke i preporuke**:

- **neophodnost izmena radnog zakonodavstva i socijalne politike** - Trenutno Srbija jeste u fazi izmena Zakona o radu i pred donošenjem novog zakona o zapošljavanju i osiguranju u slučaju nezaposlenosti, ali je problem što ne postoji konsenzus o smeru započetih promena. Izmene zakona bi trebalo da omoguće sistematsko kreiranje zapošljavanja, kroz sistem podsticaja za investiranje u nova radna mesta. Na taj način realni sektor bi ojačao, što je preduslov za kretanje u dublje reforme;
- **razbijanje dualizma tržišta rada** - Podela na primarno i sekundarno tržište rada je posledica neadekvatnog poreskog opterećenja zaposlenih, te je neophodno doneti mere koje bi dovele do preraspodele podsticaja za zaposlenost, tačnije – podsticaja za investiranje u nova radna mesta, jer bi time došlo i do razbijanja dualizma tržišta rada koje bi se iz regresivnog pretvorilo u progresivno;
- **donošenje konkretnih mera za ublažavanje trenutne svetske ekonomske krize koja se, prirodno, najviše odražava na tržište rada** - U javnom sektoru neophodno je primanja zaposlenih, koja su niža, zadržati na tom nivou, dok ona, koja su prosečna i visoka, bi trebalo adekvatno smanjiti. Uz određene socijalne programe potrebno je izvršiti smanjanje broja radnika gde god je to moguće. U privatnom sektoru, neophodno je da se radnici odreknu štrajkova, a poslodavci masovnog otpuštanja – trebalo bi naći kompromisno rešenje koje bi prilagodilo broj radnih sati zaposlenih i naknade za taj rad trenutnoj situaciji. Ove mere su posledica neadekvatnog i neblagovremenog reagovanja na krizu u okruženju;
- **evaluacija rada Mreže saveta za zapošljavanje kojih ima preko 116 na teritoriji Srbije** - Treba utvrditi kakvi su efekti rada saveta za zapošljavanje kao savetodavnih tela, te posebno analizirati efekte aktivnih mera politike zapošljavanja koje oni utvrđuju i akcionalih planova. Po prvim procenama najefikasnije su one mere koje su i najjeftinije: savetovališta i obrazovanje za konkretnog poslodavca.

Kako su sve ostale mere usmereno na podizanje kapaciteta nezaposlenih, a što se u dosadašnjoj praksi pokazalo neefikasno i nedovoljno da bi tu kategoriju stanovništva dovelo do posla, potrebno je ta sredstva preusmereiti na one mere koje daju konkretnе rezultate. Na primer, primećeno je da sajmovi zapošljavanja ipak imaju značajniju funkciju u pronalaženju posla;

- **jače državne mere za zapošljavanje ranjivih kategorija, pre svega lica starijih od 45 godina, kao i dugoročno nezaposlenih** - Pored mlađih kojima je jako teško da uđu na tržište rada, problem imaju i lica preko 45 godina, koja kad u tom periodu izgube posao veoma teško ga ponovo pronalaze. Evidentno je da s jedne strane ljudi koji izgube posao vremenom postaju neaktivni i nezainteresovani za pronalaženje novog posla , a sa druge da postoji značajan broj radnika koji rade na crno.

15. jun, 2009. godine, Beograd

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE SOCIJALNI DIJALOG

Tema: Da li je moguć socijalni pakt o izlasku iz krize?

Uvodničari trećeg zasedanja bili su: *prof. dr Zoran Stojiljković*, interni ekspert Radne grupe i *Rasim Ljajić*, ministar rada i socijalne politike Republike Srbije.

Na trećem sastanku Radne grupe Socijalni dijalog razmatrane su prepreke i mogućnosti za potpisivanje Socijalnog pakta u Srbiji. Neke od osnovnih prepreka su još uvek prisutno nepoverenje između socijalnih partnera i socijalnih partnera i Vlade, slabe spremnosti na kompromis što rezultira činjenicom da i nakon dijaloga partneri ostaju na svojim početnim pozicijama, a ne treba ni zanemariti trend opadanja poverenja u aktere socijalnog dijaloga. Socijalni pakt trebao bi da pruži impuls održivom privrednom rastu i unapredi društvenu stabilnost i koheziju oko zajedničkih vrednosti i ciljeva. Pakt podrazumeva prihvatanje socijalnog dijaloga između sindikata, udruženja poslodavaca i državnih organa kao jednog od ključnih elemenata usaglašavanja i regulisanja industrijskih odnosa u modernom demokratskom društvu. Ali Socijalni pakt podrazumeva i precizno postavljene obaveze, definisanu odgovornost i rokove.

Članovi Radne grupe nakon diskusije o ovim pitanjima, usvojili su sledeće **preporuke**:

- **zaključivanje granskih kolektivnih ugovora** - započeti su pregovori o zaključivanju četiri granska kolektivna ugovora koji još uvek traju. Potpisivanjem Sporazuma o daljem razvoju socijalnog dijaloga (potpisano 30. januara, 2009. godine između Saveza samostalnih sindikata Srbije, Ujedinjenih granskih sindikata "Nezavisnost", Unije poslodavaca Srbije i Vlade Srbije) potpisnici su se založili za dalji razvoj socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja na svim nivoima, te za poštovanje već potpisanih kolektivnih ugovora kod poslodavca. Veoma je važno da dođe do potpisivanja granskih kolektivnih ugovora jer bi oni uvažili sve realne specifičnosti pojedinih sektora i stabilizovali industrijske odnose kroz definisanje prava i obaveza poslodavaca i zaposlenih. Razvoj sektorskog socijalnog dijaloga je i preporuka Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije;

- **zaključivanje Memoranduma o socijalnom partnerstvu u uslovima krize** - Memorandum bi podrazumevao osnivanje tela koje bi imalo zadatak da preventivno deluje u situacijama potencijalnih štrajkova (koji se javljaju pre svega u preduzećima gde je izvršena loša privatizacija), odnosno da analizira krizne situacije i pokuša da dođe do rešenja mirnim putem, a sa ciljem da se sa što manje negativnih posledica po zapošlene izade iz trenutne krize u zemlji. Ovaj dokument bi takođe otvorio put specifičnom sektorskom rešavanju problema najugroženijih grana, pre svih: metalske, hemijske, građevinske i tekstilne;
- **zajednički nastup socijalnih partnera i umrežavanje strukture učesnika socijalnog dijaloga** - kompromis socijalnih partnera bi bio osnov za ostvarivanje kratkoročnih i dugoročnih ciljeva. Kratkoročni ciljevi bi bili: 1. borba za radna mesta, 2. očuvanje osnovnih privrednih potencijala države i društva i 3. zaštita najugroženijih kategorija stanovništva. Sve ovo bi dovelo do dugoročnih ciljeva: 1. privrednog rasta i izvoza, 2. povećanja realne zaposlenosti i 3. kvalitetne socijalne zaštite;
- **analiza Sporazuma potpisanoj između Vlade, Unije poslodavaca i sindikata** - Sporazum o daljem razvoju socijalnog dijaloga potpisani je sa ciljem da se prebrodi kriza nastala oko Opštег kolektivnog ugovora, odnosno potpisivanja proširenog dejstva. Naime, zbog svetske ekonomске krize, privredne situacije i budžetskog deficit-a, Sporazum je predviđao potpisivanje Aneksa II Opšteg kolektivnog ugovora kojim se privremeno za period od šest meseci odlažu odredbe OKU koje se odnose na finansijske obaveze poslodavaca. Takođe ovim Sporazumom Unija poslodavaca Srbije se obavezala da povuče otakz OKU, a ministar rada i socijalne politike na potpisivanje proširenog dejstva OKU na sve poslodavce u Srbiji. Navedene tri tačke iz Sporazuma su ispoštovane ali se gotovo ni malo nije odmaklo u drugim obavezama, a pre svega u razvoju sektorskog socijalnog dijaloga imajući u vidu da su pregovori o zaključivanju granskih kolektivnih ugovora započeti u samo nekoliko sektora i još uvek ni jedan nije potpisani. Neophodno je, kako je to Sporazumom i predviđeno da se uradi detaljna analiza Sporazuma nakon nepunih pola godine njegove primene, kako bi se potpisnici ne samo odredili prema daljoj sudbini ovog dokumenta, nego i prema sadržajima i odgovornostima u procesu socijalnog dijaloga uopšte;
- **institucionalni socijalni dijalog i zakonski okvir** - Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu RS usvojen je u novembru 2004. godine, a primenjuje se od marta 2005. Iskustvo četiri godine primene ovog zakona nameće da se uradi njegova analiza predlože izmene koje bi unapredile rad Saveta, a ukoliko to analiza i javna rasprava pokaže možda i donošenje novog zakona. Bez obzira šta bi analiza pokazala i koja bi nova rešenja mogla biti uvedena za uspešan socijalni dijalog svuda, pa tako i u Srbiji neophodna je dobra volja socijalnih partnera i međusobno poverenje. Takođe vremenom se pokazalo da je potrebno unaprediti sistem registracije pre svega sindikata, jer se pokazalo kao veoma neefikasno i na različite načine problematična obaveza registrovanja svake sindikalne organizacije u nadležnom ministarstvu (oko 25 hiljada registrovanih sindikalnih organizacija sa statusom pravnog lica od čega većina pripada već registrovanim sindikalnim centralama i granskim sindikatima). Takođe kada je u pitanju reprezentativnost socijalnih partnera ona se nažalost svela na puko prebrojanje, naročito kod sindikata (pristupnice) iako je Zakonom o radu pored kriterijuma brojnosti da bi se dokazala reprezentativnost sindikata potrebno zadovoljiti i kriteri-

jume kao što su: nezavisnost od državnih organa i poslodavaca; finansiranje pretežno iz članarine i drugih sopstvenih prihoda; upisanost u delovanje na načelima slobode sindikalnog organizovanja i delovanja;

- **jačanje socijalnog dijaloga na lokalnom nivou** - potrebno je razvijati mrežu lokalnih socijalno-ekonomskih saveta koji bi na ovaj način stvorili institucionalni okvir da se na lokalnom nivou između aktera socijalnog dijaloga raspravlja o najvažnijim pitanjima lokalnog socijalno-ekonomskog razvoja. Ovde je velika odgovornost na lokalnim samoupravama da se uključe i učestvuju u ovom procesu sa svojim kapacitetima koji su po pravilu veći nego kod socijalnih partnera. Takođe važno je da se uspostavi saradnja a pre svega razmena informacija između Republičkog i lokalnih saveta, a moguće je i održavanje jednog broja sedница Republičkog saveta u lokalnu, kao i pozivanje lokalnih aktera da učestvuju u raspravama na nacionalnom nivou;
- **odnos medija prema temi socijalnog dijaloga** - sve češći štrajkovi u Srbiji stavljaju medije pred zadatak da više analitički a manje senzacionalistički obrađuju ovaj problem ali i uopšte oblast socijalnog dijaloga. Koreni problema moraju biti predočeni javnosti, ali i posledice koje direktno utiču ne samo na radni status već i živote ljudi. Spremnost socijalnih partnera da kroz zajednički napor postignu konsenzus i iznađu rešenje problema ne treba tumačiti kao slabost već kao odgovoran čin da se bez ugrožavanja života ljudi ilimovine nađe održivo rešenje.

RADNA GRUPA **INFORMACIONO DRUŠTVO I OBRAZOVANJE**

Razvojna politike države zasnovana na znanju i podržana primenom informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT) je opcija za Srbiju koja vodi realizaciji održivog razvoja, povećanju konkurentnosti, reintegraciji na svetsko tržište i porastu životnog standarda svih građana. Kreatori ekonomске politike zato moraju problematiku razvoja informacionog društva (ID) adekvatno integrisati u ekonomski parametre i razvojne smernice zemlje. U tom kontekstu cilj Radne grupe za informaciono društvo i obrazovanje je bio da izborom tema ukaže na tri bitne komponente razvoja informacionog društva u domaćim uslovima: razvoj informacionog društva je sastavna komponenta procesa stabilizacije i pridruživanja Srbije EU, obrazovanje je ključna prepostavka izgradnje informacionog društva te je neophodno u obrazovne programe uvoditi nove informatičke sadržaje i poseban značaj za poslovnu zajednicu Srbije je ostvarivanje e-poslovanja u praksi, jer je e-poslovanje od kritičnog značaja za opstanak domaćih industrija, u uslovima sve globalnijeg međunarodnog okruženja.

Interni ekspert Radne grupe je **prof. dr Marijana Vidas Bubanja**.

23. decembar, 2008. godine, Beograd

PRVO ZASEDANJE

RADNE GRUPE INFORMACIONO DRUŠTVO I OBRAZOVANJE

Tema: Implementacija eSEE Agende + instrument izgradnje informacionog društva u Srbiji u sklopu procesa stabilizacije i pridruživanja EU

Uvodničari na zasedanju su bili: *Nebojša Vasiljević*, pomoćnik ministra za telekomunikacije i informaciono društvo, *Milenko Ostojić* iz Republičke agencije za telekomunikacije i *Marija Kujačić*, iz Republičkog zavoda za informatiku i internet. **Preporuke se baziraju na tri činjenice** koje izgradnju informacionog društva u Srbiji prepoznaju kao:

1. Ključan proces za dalji ekonomski razvoj Srbije i njenu izvesniju ekonomsku budućnost na svetskom globalnom tržištu, za smanjenje razvojnog gепа između Srbije i regionala i Srbije i EU;
2. Pokretač integracionih procesa sa Evropskom unijom u kojoj je pomak od industrijskog ka informacionom društvu u naprednoj razvojnoj fazi;
3. Proces u kome regionalna saradnja ima važnu ulogu i kroz usvojena bazna dokumenta *eSEE Agendu* i *eSEE Agendu+* direktno podržava razvoj informacionog društva u zemljama Jugoistočne Europe i predstavlja direktnu sponu prema akcionim planovima i standardima Unije u ovoj oblasti.

Prva preporuka se odnosi na značaj političke podrške i podizanja nivoa svesti o prednostima i implikacijama primene informacionog društva u Srbiji:

- ključna prepreka u Srbiji za uspešnu izgradnju informacionog društva jeste potreba za političkom podrškom u ovoj oblasti, potreba za političkom svešću o značaju razvoja ID za budućnost zemlje i u tom smislu potreba za političkim vođstvom i vizijom modernih razvojnih politika na nacionalnom i lokalnim nivoima;
- nizak nivo administrativnih kapaciteta Vlade i njenih institucija i u tom kontekstu potreba okupljanja i povezivanja svih poznavalaca ove problematike, sa konačnim ciljem da se stvori kritična masa kompetentnog kadra, koji će izneti kompletну aktivnost za evropsku integraciju Srbije;
- neophodnost veće uloge medija i njihove osvešćenosti o značaju da prate i informišu javnost o informacionom društvu.

Druga preporuka vezana je za značaj regionalne saradnje u oblasti izgradnje informacionog društva:

- Srbija treba i dalje da aktivno učestvuje u svim regionalnim inicijativama vezanim za razvoj informacionog društva (eSEE Inicijativa, bSEE Inicijative E-Government Centar) jer je već prepoznata ključna uloga regiona u ovoj oblasti;
- napredak Srbije u ID najbolje se može uočiti poređenjem sa zemljama iz regionala;
- regionalni Savet za saradnju (sukcesor Pakta za stabilnost u JIE) kao jedan od prioriteta izdvaja izgradnju ljudskih potencijala. U tom kontekstu je zemljama iz regionala ponuđena saradnja sa Regionalnom školom za javnu administraciju što bi u Srbiji

trebalo promovisati i na pravi način se uključiti u njen rad;

- potreba povezivanja regionalnog razvoja informacionog društva sa procesom stabilizacije i pridruživanja EU i sa EU akcionim planovima, modelima i standardima.

Treća preporuka se odnosi na potrebu većeg povezivanja lokalnog nivoa u procesu izgradnje informacionog:

- imajući u vidu značaj razvoja infrastrukture u unutrašnjosti je potrebno formirati regionalne centre u sklopu razvoja i implementacije informacionog društva u Srbiji s obzirom da ljudi u lokalnu najbolje poznaju probleme, potrebe i prioritete;
- značaj rada na informatičkoj pismenosti u lokalnim sredinama;
- podrška primeni softvera otvorenog koda na lokalnom nivou.

Četvrta preporuka vezana je za kašnjenje Srbije u procesu izgradnje informacionog društva:

- proces implementacije Strategije razvoja informacionog društva je spor i neefikasan, a Akcioni plan Strategije je potrebno ažurirati sa već definisanim obavezama (novi rokovi) i dopuniti sa novim obavezama razvoja informacionog društva prihvaćenim u periodu 2006-2009. godina (*eSEE Agenda+* na primer);
- analizirati i reagovati adekvatnim merama i intenziviranjem pojedinih aktivnosti, na primedbe iznete u poslednjem Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u procesu stabilizacije i pridruživanja u delu koji se odnosi na elektronske komunikacije, medije i uopšte ID;
- kao potpisnica *eSEE Agende+* Srbija kasni sa procesom implementacije koji bi trebalo ubrzati, što se očekuje usvajanjem Akcionog plana za implementaciju *eSEE Agende+* (april 2009. godine). Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo kao inicijator i glavni koordinator Akcionog plana za implementaciju *eSEE Agende+* mora posebno raditi na pitanju dobre koordinacije između različitih Ministerstava koja su nadležna za realizaciju *Agende+* i u tom smislu usmeravati i precizno definisati prioritete u multiministarskoj radnoj grupi.

Peta preporuka vezane za izradu zakonskog okvira za informaciono društvo:

- Srbija kasni sa izradom zakona koje je prihvatile kao obavezne po *eSEE Agendi* i *eSEE Agendi+*;
- **implementacija usvojenih zakona je slaba;** potreba usklađivanja celokupnog pravnog sistema zemlje koji mora uvažiti primenu IT (implementacija IT u sve pravne propise – kao npr. carina, fiskalizacija i mnogi drugi), a ne donositi samo posebne zakone;
- važnost redosleda donošenja zakona. Na primer, Zakon o digitalnom potpisu (usvojen 2004. godine) puni smisao dobija tek usvajanjem Zakona o elektronskom dokumentu (maj 2009);
- neophodnost političke podrške za intenzivniji rad u oblasti zakonodavne regulative informacionog društva.

Šesta preporuka vezana za elektronske komunikacije i razvoj širokopojasnog pristupa kao osnovne infrastrukture informacionog društva:

- **ubrzati proces liberalizacije telekomunikacija**, jer sporo sprovođenje procesa liberalizacije telekomunikacija ima negativne implikacije na razvoj tržišta elektronskih komunikacija, a time i konkurentnost domaće privrede;
- **uskladiti nacionalno zakonodavstvo u oblasti telekomunikacija** sa regulatornim okvirom EU iz 2007. godine (pri izradi Zakona o elektronskim komunikacijama uvažiti okvir 2002. ali predvideti laku ugradnju svih novina okvira 2007.);
- **usvojiti Strategiju o širokopojasnim mrežama** sa ciljem da Srbija do 2011. godine dostigne polovinu proseka EU od 20%, što znači nivo broadband penetracije od 10%;
- **interese korisnika staviti u centar pažnje** što bi trebalo da bude i opredeljenje RATELa;
- **uvesti obaveze investitora** koji bi pri gradnji objekta uveli mogućnost *fibre to home* veza (FTTH);
- preskočiti neke tehnološke faze i **primeniti najnovije tehnologije** u oblasti elektronskih komunikacija;
- trebalo bi dati preporuku za **primenu univerzalnog broadbenda** na nacionalnom nivou, omogućavanje broadband pristupa za sve stanovnike zemlje.

Sedma preporuka i prioriteti razvoja e-uprave u Srbiji vezuju se za sledeće aktivnosti:

- **izraditi Akcioni plana za razvoj eUprave** i u okvir njega posebno naglasiti značaj korisničkog pristupa - *front office*, pitanja bezbednosti podataka i elektronskih komunikacija, interoperabilnosti sistema državne uprave i lokalne samouprave, što će biti definisano i u Nacionalnom planu o interoperabilnosti uz definisanje standarda semantičke interoperabilnosti i proceduralne interoperabilnosti (pojednostavljivanje, uskladištanje, integracija);
- uvođenje skupa osnovnih servisa elektronske uprave do 2011. godine (8 servisa za građane, 12 servisa za firme i G2G servisa);
- nadograditi postojeći Nacionalni portal eUprave radom na ažuriranju osnovnog skupa servisa, definisanjem više načina grupisanja servisa, omogućavanjem personalizacije i uskladištanjem sa standardima ePristupačnosti;
- Regionalnog Centra za razvoj eUpravljanja (CeGD) tako što će: 1) pristupiti osnivačkom odboru Centra i time dobiti mogućnost većeg uticaja na njegov rad, 2) delegirati predstavnika u PAC- Programski komitet Centra, 3) predložiti program i projekte za koje Srbija ima interes, a koje Centar može da podrži i omogući, 4) dati podršku učešću privatnog ICT sektora u aktivnostima CeGD Centra.

Osmnaesta preporuka vezana za oblast merenja informacionog društva u Srbiji:

- neophodno je veću pažnju posvetiti **uvođenju indikatora za merenje razvoja informacionog društva** u skladu sa usvojenim regionalnim i međunarodnim dokumentima;
- potrebno je **podići nivo svesti** o značaju ovih pitanja.

Deveta preporuka vezana za nerealizovane obaveze Srbije iz Agende 2002:

- **zaokružiti zakonski okvir** usvajanjem Zakona o elektronskim komunikacijama, Zakona o elektronskom poslovanju, Zakona o elektronskom arhiviranju.

Deseta preporuka vezana za nezavršene obaveze Srbije iz eSEE Agende+ predviđene za 2008. godinu:

- **prelazak na novu eSEE Agendu+** pored Akcionog plana za sprovođenje prioriteta i ciljeva iz eSEE Agende+ uključuje još i izradu Akcionog plana za razvoj elektronske uprave za period 2008-2012. godine bilo kao posebnog dokumenta ili dela Akcionog plana za sprovođenje eSEE Agende+ i izradu Akcionog plan za e-pristupačnost na nivou regiona uz paralelno usvajanje nacionalnog Akcionog plana o e-pristupačnosti za period 2008-2011. godine;
- **telekomunikacije i rad regulatornih tela** – trebalo bi obezbediti rad regulatornih tela uz precizno usvojena pravila, kojima se regulacija vrši nezavisno i neprofitno; izrada i usvajanje Strategije o širokopojasnim mrežama sa Akcionim planom; podići nivo znanja i razumevanje o značaju i suštini uloge regulatornih tela i načina njihovog funkcionisanja;
- **e-poslovanje** - identifikovati sve prepreke razvoja e-poslovanja (kreiranje povoljne klime, MSP, privlačenje investicija). Srbija bi trebalo da razvije Strategiju primene e-poslovanja;
- **sigurnost, interoperabilnost, mediji** - formirati nacionalni Centar za prijavljivanje incidenata koji se odnose na ICT bezbednost (CERT); obezbediti kapacitete za sprovođenje regulacije u oblasti zaštite podataka o ličnosti od 1. januara 2009. godine kada je Zakon o zaštiti podataka o ličnosti stupio na snagu; osnovati regulatorna tela čiji će rad biti usmeren ka regulaciji u oblasti ICT sigurnosti i zaštiti privatnosti; usvajanje domaćeg okvira interoperabilnosti koji će biti harmonizovan sa Evropskim okvirom za interoperabilnost; usvajanje konvergentne politike medija harmonizovane sa pozitivnim evropskim iskustvom i usvajanje efikasne strategije upravljanja radio spektrom na domaćem nivou saglasno budućim potrebama i uz harmonizaciju sa regionom;
- **obrazovanje, nauka** - obezbediti obavezno ICT obrazovanje na nivou osnovne škole i obezbediti odgovarajuće kompetencije nastavnika i kvalitet nastave; podržati i finansirati akademsku mrežu i profesionalne organizacije da sprovode lokalne i regionalne ICT istraživačke projekte; uspostaviti domaći/regionalni centar za sprovođenje politike OSS; nastaviti sa programima digitalizacije biblioteka i kulturne baštine - domaći programi digitalizacije biblioteka trebalo je da budu usvojeni do kraja 2008. godine, a sve biblioteke bi trebalo da imaju pristup digitalnim sistemima do 2011. godine;
- **monitoring i merenje razvoja informacionog društva** – dogovor u okviru eSEE Inicijative o zajedničkom regionalnom podsetu i 2010 indikatora o razvoju informacionog društva trebalo je postići do 2008. godine i početi sa regularnim merenjem u 2009. godini; potrebno je podići nivo znanja kod svih ključnih institucija koje se bave praćenjem i publikovanjem statističkih podataka o ID;
- nakon razmatranja realnih rokova u kojima Srbija ove obaveze iz 2008. godine može realizovati neophodno je o tome informisati Sekretarijat eSEE Inicijative;
- **definisati odgovornost i termine/kontrolne tačke** u sprovođenju razvoja ID u skladu sa Agendama EU.

Jedanaesta preporuka koja se odnosi na prioritete po ključnim oblastima eSEE Agende+:

- **jedinstven informacioni prostor:** Formiranje tačke razmene nacionalnog Internet saobraćaja, deo je Akcionog plana za sprovođenje prioriteta iz eSEE Agende+ koji bi trebalo da se realizuje u 2009. godini; Osnivanje nacionalnog Centra za prijavljivanje incidenata koji se odnose na ICT bezbednost (CERC) mora pratiti Izrada Nacionalne politike za ICT bezbednost u kojoj bi se definisale opšte stvari iz ove problematike; Dalje podržati izradu Strategije za digitalizaciju kulturnog nasleđa i obogaćivanje *online* sadržaja na srpskom jeziku; Izrada Nacionalnog okvira interoperabilnosti mora biti postavljena tako da uključi interoperabilnost sistema javne uprave, regionalnu interoperabilnost i interoperabilnost sa EU informacionim prostorom. Ovo je jedan od ključnih preduslova za razvoj elektronske uprave u Srbiji; podržati realizaciju Strategije i Akcionog plana za prelazak na digitalno emitovanje (*digital switch over*) što doprinosi kreiranju jedinstvenog informacionog prostora (usvojena maja, 2009. godine);
- **inovacije i investicije u ICT istraživanje i obrazovanje:** Nastaviti realizaciju projekta Ministarstva prosvete i Telekoma za priključivanje svih škola u Srbiji na Internet uz nglasak na potrebi uvođenja brzog Inteneta; potrebno je ustanoviti bezbednu školsku mrežu sa svim relevantnim obrazovnim i ostalim sadržajima; izraditi kurikulume u skladu sa evropskim standardima osnovne ICT pismenosti i koordinirati kvalitetno usavršavanje nastavnika u oblasti ICT; realizovati prepoznatljiv Nacionalni portal obrazovnih resursa; realizovati program obuke odraslih po ECDL standardu i obezbediti veće učešće i podršku države u ovoj oblasti; ICT istraživanja uključiti u nacionalne prioritete i povećati izdvajanja za ova istraživanja, jer Srbija u tom smislu značajno zaostaje ne samo za zemljama EU, već i za zemljama JIE (više izdvajaju Hrvatska, BIH); Ministarstvo za nauku trebalo bi da izvrši kompletiranje i omogući pristup bazi istraživača; izraditi Strategiju za korišćenje softvera otvorenog koda i formirati Nacionalni Centar za promovisanje i pomoći u saradnji sa NVO koje već imaju iskustva u tome;
- **prioriteti za inkluzivno ID u Srbiji:** Učiniti pristup tehnologijama jednakim za sve bazirajući se na Konvenciji UN, Opcionom protokolu i Zaključku Vlade o obezbeđivanju pristupačnosti informacija u elektronskoj formi osobama sa invaliditetom; primeniti i dalje raditi na unapređenju Preporuka za izradu pristupačnih Web sajtova organa državne uprave - (Preporuke je izradio RZII); doneti Zakon o ravnopravnosti polova – (očekuje se u 2009. godini).

23. februar, 2009. godine, Zrenjanin

DRUGO ZASEDANJE

RADNE GRUPE INFORMACIONO DRUŠTVO I OBRAZOVANJE

Tema: Značaj nauke i obrazovanja za razvoj informacionog društva i implementaciju ICT u svim sektorima rada i poslovanja

Uvodničari na drugom zasedanju su bili: *Martin Bruncko*, slovački ekspert, *Dragana Glušac* sa Tehničkog fakulteta u Zrenjaninu i *Bojana Minić*, ECDL Srbija. Na drugom zasedanju Radna grupa je usvojila sledeće **zaključke i preporuke**:

- obrazovanje je u osnovi razvoja informacionog društva što Srbiji nameće obavezu reforme obrazovnog sistema u smislu uvođenja obavezognog informatičkog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima od osnovne, preko srednje škole do fakulteta. U okviru profila informatičkog obrazovanja u Srbiji potrebno je imati u vidu postojanje tri kategorije e-znanja koje je definisao *Evropski e-skills forum* i to: (a) znanje ICT praktičara što podrazumeva sposobnosti istraživanja, razvoja, dizajniranja, planiranja, upravljanja, proizvodnje, konsultacija, instaliranja, administriranja i podrške ICT sistemima, (b) ICT korisnika što podrazumeva sposobnosti svakog pojedinca da koristi ICT, (c) e-poslova znanja obuhvataju ona koja omogućavaju da se iskoriste nove poslovne mogućnosti upotrebom ICT. Takođe, domaći obrazovni sistem, mora da bude prilagođen da pruža efikasno obrazovanje na svim nivoima promovišući kreativno razmišljanje i uvođenje učenja tokom čitavog života (LLL). U tom kontekstu bi bilo korisno u Srbiji usvojiti dugoročnu i konzistentnu e-obrazovnu strategiju;
- savremeno obrazovanje podrazumeva dovođenje računara i Interneta u sve škole i na sve fakultete, i u tom smislu pokrenute akcije u Srbiji trebalo bi dalje podržati;
- dobra infrastruktura je ključan preduslov prenošenja nastavnih sadržaja što podrazumeva dalji rad na razvoju širokopojasnih konekcija i liberalizaciji tržišta telekomunikacija u Srbiji;
- primena računara u nastavi zahteva permanentu obuku profesora (*teaching the teachers*) koji će znati da koriste savremene informacione alate u nastavi i da učenicima umesto linearne nastave, ponude individualnu, multimedijalnu, hiperlinkovanu nastavu. Na ovaj način postiže se veći efekti u nastavi, jer je veća krivulja pažnje učenika i veći je stepen usvajanja i pamćenje gradiva. Uloga profesora se menja i on uz računar postaje trener koji pomaže učenicima da prate svoju individualnost i razvijaju kreativnost. Pored računara, savremena nastava podrazumeva i korišćenje obrazovnih računarskih softvera i udžbenika koje prate CD zapisi;
- sistem informatizacije obrazovanja u Srbiji usko je povezan sa potrebom standardizacije u obrazovanju i uvođenja sistema kvaliteta u obrazovanju;
- obrazovni softveri moraju biti licencirani i mora se uvesti više reda u ponudu ovih softvera na domaćem tržištu;
- pored samog informatičkog obrazovanja, ICT sadržaje trebalo bi uvoditi u sve nastavne oblasti s obzirom na činjenicu da ICT tehnologije imaju primenu u svim sektorima rada i poslovanja. Na primer, medicinske škole mogu ponuditi ICT trening iz upravljanja informacionim sistemom bolnice;
- trebalo bi razvijati i koristiti prednosti učenja na daljinu;
- razvoj obrazovnih sadržaja i uopšte razvoj tržišta sadržaja je usko povezan sa aktivnostima digitalizacije kulturnog blaga Srbije, digitalizacijom biblioteka i arhiva;
- ICT tehnologije iskoristiti tako da obrazovni sadržaji stignu do svih stanovnika. Uvažiti premisu jednakih prava na obrazovanje polazeći od činjenice da ruralne i manje razvijene oblasti nemaju mogućnost korišćenja Interneta i obrazovnih sadržaja koji se nalaze na toj mreži. Takođe, u obrazovanje uvoditi ICT imajući u vidu i ljudi sa posebnim

potrebama koji upravo zahvaljujući ovim tehnologijama mogu steći potrebna obrazovanja i postati korisni članovi društva. Koristiti ICT u kontekstu poboljšanja položaja žena u Srbiji;

- polazeći od stava Internet za sve, Srbija mora podržati široku akciju obrazovanja svih građana koji moraju posedovati osnovne ICT veštine. ECDL/ICDL se prepoznaće kao prihvaćeni obrazovni standard informatičkog obrazovanja i pismenosti i po naciona- lnoj Strategiji razvoja informacionog društva i po ostalim obavezujućim dokumentima kao što je *eSEE Agenda+*;
- informatička pismenost po ECDL/ICDL standardima mora biti standard ne samo za radnike u javnoj upravi, već posebno za radnike u privredi. Posedovanje ICDL certifikata olakšava postupak prijema radnika u radni odnos, tako da preduzeća ne moraju vršiti dodatno testiranje i proveru, što povećava i mobilnost radne snage;
- ICT obrazovanje bi trebalo da bude ponuđeno nezaposlenim licima u formi prekvalifikacije i mogućeg novog zaposlenja;
- permanentno obrazovanje i praćenje ICT i e-poslovnih tehnologija mora biti obezbeđeno menadžerima domaćih preduzeća koji će jedino posedujući takve sposobnosti i znanja moći da donose ispravne i zasnovane poslovne odluke;
- država mora posebno podržavati ICT obrazovanje kadrova i menadžera u MSP;
- istraživačko razvojni potencijali imaju veliki značaj za razvoj društva zasnovanog na znanju. Kvalitetni kadrovi i dobra istraživačko-razvojna infrastruktura uslov su bilo kreiranja svog znanja, ili usvajanja i adaptiranja tuđeg. Evidentirane karakteristike domaćeg istraživačko-razvojnog ambijenta sigurno da nisu osnova na kojoj možemo graditi savremene privredne potencijale koji će bazirati na znanju i primeni novih ICT tehnologija. U tom smislu, Srbija mora pristupiti radikalnoj reformi istraživačko-razvojne politike uvažavajući parametre procesa inoviranja u savremenom svetu. Srbija se mora više uključivati u istraživačke projekte EU u okviru FP 7 posebno iz domena ICT;
- potrebna je veća uključenost Ministarstva obrazovanja u pitanja vezana za ICT obrazovanje i uopšte uvođenje ICT u ukupan obrazovni sistem Srbije;
- razvoj mernih instrumenata i redovno praćenje uvođenja ICT u sistem obrazovanja u Srbiji je prioritetan zadatak koji će omogućiti zatvaranje gепа u raspoloživosti statistike ovog tipa;
- mediji moraju biti aktivniji i više pratiti problematiku vezanu za razvoj informacionog društva i ICT obrazovanja;
- stvaranje modernog obrazovnog sistema u Srbiji zahteva objedinjavanje univerziteta, instituta, istraživačkih centara i poslovnih krugova oko “naučnog trougla” – obrazovanja, istraživanja i inovacija što je jedini put da Srbija postane umreženo društvo zasnovano na znanju;
- potrebno je, takođe obezbediti saradnju između privatnog i javnog sektora kako bi se povezali bazični e-obrazovni treninzi, više obrazovanje i profesionalni razvoj;

- kreatori politike moraju biti konzistentniji u promovisanju strategije koja podržava ICT edukaciju i karijere.

Preporuke vezane za realizaciju eSEE Agende+ koje se odnose na oblast obrazovanja su sledeće:

Inovacije i investicije u ICT istraživanje i obrazovanje:

- nastaviti realizaciju projekta Ministarstva prosvete i Telekoma za priključivanje svih škola u Srbiji na Internet uz naglasak na potrebu uvođenje brzog Interneta, a ne dial-up konekcije. U sklopu ovih aktivnosti trebalo bi ustanoviti bezbednu školsku mrežu sa svim relevantnim obrazovnim i ostalim sadržajima;
- izraditi kurikulume u skladu sa evropskim standardima osnovne ICT pismenosti i koordinirati kvalitetno usavršavanje nastavnika u oblasti ICT;
- realizovati prepoznatljiv Nacionalni portal obrazovnih resursa;
- realizovati programe obuke odraslih po ECDL standardu; obezbediti veće učešće i podršku države u ovoj oblasti; podržati dalje racionalno funkcionisanje Akademске mreže;
- ICT istraživanja uključiti u nacionalne prioritete i povećati izdvajanja za ova istraživanja, jer Srbija u tom smislu značajno zaostaje ne samo za zemljama EU, već i za zemljama JIE (više izdvajaju Hrvatska, BIH);
- izvršiti kompletiranje i pristup bazi istraživača;
- izraditi Strategiju za korišćenje softvera otvorenog koda i formirati Nacionalni Centar za promovisanje i pomoći u saradnji sa NVO koji već imaju iskustva u tome.

9. aprila, 2009. godine, Beograd

TREĆE ZASEDANJE

RADNE GRUPE INFORMACIONO DRUŠTVO I OBRAZOVANJE

Tema: Primena elektronskog poslovanja u Srbiji / prednosti i ograničenja

Na trećem zasedanju uvodničari su bili: **Borislav Jošanov** sa Visoke poslovne škole strukovnih studija iz Novog Sada, **Nikola Marković** iz Društva za informatiku Srbije i **Aleksandar Birovljev** iz E-dućana. Radna grupa je na trećem zasedanju donela sledeće **preporuke**:

- u savremenim globalnim uslovima poslovanja primena informaciono-komunikacijskih tehnologija i e-poslovanja (EP) postaje ključan faktor konkurentnog i profitabilnog poslovanja preduzeća i dotiče sve sektore i grane privređivanja. Time pitanje pravilnog uvođenja i široke primene ICT i e-poslovanja postaje bitan deo kreiranja razvojnih politika Srbije koji mora biti tretiran na visokom nivou;
- praćenje trendova razvoja i primene e-poslovanja u Evropi i svetu jasno potvrđuje da je uvođenje elektronskog poslovanja u domaća preduzeća nužan preduslov za ostvarivanje učešća srpske privrede na globalnim tržištima kroz konkurentniju ponudu domaćih proizvoda i usluga i kroz šire mogućnosti nabavke proizvoda i usluga sa svetskog tržišta;

- implementacija e-poslovanja će imati pozitivan efekat na poslovanje domaćih preduzeća samo kada je njeno uvođenje praćeno ostalim promenama i investicijama, a pre svega onim koji se odnose na organizacione transformacije i obuku radne snage. Neophodno je da se ostvari kompletan reinženjering organizacije poslovanja i rada, odnosno, da se informaciono-komunikacione usluge integriraju u ukupni poslovni sistem i poslovno okruženje preduzeća;
- proces razvoja e-poslovanja u nacionalnoj ekonomiji obuhvata brojna pitanja - tehnička, pravna, ekomska i institucionalna, tako da implementacija e-poslovanja podrazumeva multidisciplinarni i timski rad u koji moraju biti aktivno uključeni predstavnici i javnog i privatnog sektora. Po pravilu, privatni sektor ima vodeću ulogu u tehnološkom razvoju i praktičnim e-poslovnim aplikacijama, dok Vlada svoje nadležnosti usmerava na sledeće segmente: (a) kreiranje podržavajućeg okruženja za primenu e-poslovanja u nacionalnoj ekonomiji; (b) podržavanje i koordinacija inicijativa po modelu saradnje privatnog i javnog sektora (*public-private partnership*) i (c) stimulisanje osnivanja informacionog društva, uključujući pripremu ukupne javnosti, malih i srednjih preduzeća i javnog sektora za mogućnosti koje nude nove informacione tehnologije;
- jedna od prvih prepreka uvođenja e-poslovanja u Srbiji je svakako nedostatak svesti o značaju i prednostima primene e-poslovanja u domaćim uslovima. Podizanje svesti o postojanju informacionog društva i prednostima EP je potrebno realizovati na svim nivoima, od nivoa donosioca odluka – političara (koji će pokrenuti proces reformi), do nivoa lokalne zajednice i preduzeća (kako bi im se pružila podrška u prepoznavanju novih e-poslovnih mogućnosti);
- pristup i infrastruktura su bitan segment implementacije e-poslovanja u domaćim uslovima. Razvijena telekomunikaciona infrastruktura i posebno Internet su preduslov za razvoj e-poslovanja. E-poslovanje se ne može razviti u dovoljnoj meri dok kritična masa korisnika nije u poziciji da menja način na koji posluje i način funkcionisanja javne administracije. Ovo podrazumeva fizičku raspoloživost dovoljno jake telekomunikacione infrastrukture s jedne strane, i prihvatljivi nivo troškova pristupa za sve igrače, uključujući i one male, s druge strane. Vlada ovo mora imati u vidu kada razvija politike liberalizacije, deregulacije i demonopolizacije, kada preduzima inicijative za porast konkurentnosti, kao i dok pokreće mere za porast investiranja u infrastrukturu i mere za sniženje troškova pristupa i upotrebe telekomunikacione infrastrukture. Efikasna reforma domaćeg telekomunikacionog sektora mora uključiti tri ključna elemenata: učešće privatnog – sektora, otvaranje tržišne uktakmice i aktivno delovanje nezavisnog regulatornog tela;
- da bi e-poslovanje bilo efektivno i efikasno važno je postojanje infrastrukture koja omogućava širokopojasne elektronske servise. Širokopojasna povezanost i e-poslovanje su vrlo povezani i međusobno uslovljeni. Širokopojasna povezanost će olakšati primenu e-poslovnih aplikacija i modela, dok će e-poslovanje obezbediti elektronske sadržaje koji će dalje podsticati tražnju za širokopojasnim vezama;
- u pogledu pravne infrastrukture neophodno je rešiti opšte pravne prepreke na državnom nivou i doneti sve neophodne zakone koji regulišu područje elektronskog poslovanja. Kao ključne oblasti koje moraju biti ugrađene u nacionalni legalni okvir za e-poslovanje možemo navesti sledeće: elektronska trgovina, elektronski dokument,

elektronski potpis, zaštita ličnih podataka, informaciona sigurnost, zaštita tajnosti podataka, sigurno formulisanje ugovora (zakonski i komercijalno), regulisanje Internet okruženja, zaštita potrošača/prodaja na daljinu, e-privatnost, pitanja rešavanja sporova (uključujući regulisanje sporova *online*), sigurnost vezana za antiterorizam/pranje novca/spam poruke, zaštita prava intelektualne svojine, regulisanje sadržaja koji mogu biti na Internetu i dr.;

- kredibilitet e-poslovanja u velikoj meri zavisi od potencijala nacionalnih pravnih organa da definišu i kreiraju zdravu i razumljivu zakonsku osnovu za e-poslovanje koja će podići veru i poverenje. Idealno bi bilo doneti nacionalne zakone koji daju digitalnom potpisu i elektronskim dokumentima isti legalni status kao pisanim potpisu i papirnim dokumentima. Svi zakoni moraju biti usklađeni sa pravnim tekovinama EU (*Acquis Communitaire*), ali i sa najboljom međunarodnom praksom;
- jedan od važnih tehnoloških preduslova za EP jeste dostupnost i jednostavnost korišćenja elektronskog potpisa. Korišćenje elektronskog potpisa je u Srbiji još na samom početku primene u praksi i ne postoji razvijeno tržište usluga overavanja elektronskog potpisa. Srbija takođe mora imati u vidu i neophodnost uključivanja u aktivnosti vezane za realizaciju panevropske interoperabilnosti elektronskog potpisa. Odnosno, Srbija se mora uključiti u procese standardizacije elektronskog potpisa na nivou EU, i tako omogućiti prepoznavanje srpskih certifikata u EU, odnosno evropskih certifikata u Srbiji;
- zadatak države je vezan i za donošenje standarda koji regulišu semantičku, procesnu i tehnološku interoperabilnost. To su sledeći standardi: (a) semantički standardi – prostorne jedinice, poslovni subjekti, fizičke osobe itd., (b) procesni standardi – elektronsko izveštavanje pravnih osoba, rezmena elektronskih isprava i (c) tehnološki standardi – PKI / e-potpis, arhiviranje elektronskih isprava;
- u Srbiji bi trebalo raditi na podizanju svesti o postojećim međunarodnim normama i standardima elektronskog poslovanja kao i podržati brže prihvatanje ovih normi kroz nacionalni Zavod za standardizaciju. Ono što je opšte preporučeno jeste podsticanje primene otvorenih međunarodnih standarda i normi u izradi aplikacija EP koje podržavaju tehnološku neutralnost i interoperabilnost između različitih sistema. Na taj način se podržava ravnopravna tržišna utakmica rešenja baziranih na različitim tehnologijama;
- jedan od ključnih preduslova realizacije EP jeste ostvarivanje institucionalne ospozbljenosti pravosudnih tela i državnih organa za prihvatanje elektronskih isprava i elektronskog poslovanja sa privrednim subjektima (segment G2B);
- internet usluge koje pružaju javna uprava i privreda moraju biti tehnološki neutralne kako bi se podstakao razvoj tržišta različitih tehnoloških rešenja i usluga i otvorila mogućnost primene novih tehnologija;
- polazeći od činjenice da EP postiće proces inovacija poslovnih procesa u kontekstu rasta konkurentnosti to saradnja privrede i istraživačko-razvojnog sektora ima veliki potencijal i značaj. Istraživačko razvojni sektor zato mora biti aktivno uključen u proces implementacije EP u domaćoj privredi;

- da bi i domaća preduzeća implementacijom EP ostvarila veću orientaciju ka inovacijama poslovnih procesa, proizvoda i usluga neophodna je obrazovana radna snaga. Odnosno, obuka i obrazovanje su neophodni da bi potrošači i kompanije posedovali neophodna znanja i sposobnosti da koriste novu tehnologiju efikasno. Osim bazičnog kompjuterskog obrazovanja u školama po ECDL standardima, zemlji su potrebni i IT profesionalci kao i poslovni ljudi sa IT znanjima i sposobnostima. Potreba za IT znanjima i sposobnostima neće biti ograničena na IKT sektor, već će biti prisutna u svim sektorima ekonomije pošto IKT postaje bazični element rada i delovanja svakog preduzeća;
- razvoj domaćeg IT sektora može biti kritičan faktor rasta primene infomaciono-komunikacionih tehnologija i e-poslovanja u velikom broju sektora nacionalne ekonomije, jer upravo ovaj sektor daje inpute domaćim kompanijama koje žele da pređu na e-poslovne tehnike u svojoj praksi;
- uvođenje e-poslovanja u mala preduzeća ima poseban značaj. Ova preduzeća imaju veliku prednost u svojoj fleksibilnosti koja im omogućava prilagođavanje tržišnim uslovima, ali zato problem predstavljaju finansijska ograničenja. EP za MSP pre svega, znači trošak koji bi trebalo realizovati, kako bi se doabile dodatne informacije koje ova preduzeća nemaju, a bitne su za njihovo poslovanje. Postoji potreba podizanja svesti menadžerima MSP o značaju IKT. Takođe bitna je podrška države koja će podržavati preduzetništvo i vršiti obuku radnika i menadžera MSP;
- u cilju brze i pravilne implemetacije e-poslovanja Srbija bi trebalo da kreira nacionalnu Strategiju uvođenja e-poslovanja koja će definisati akcije potrebne za uklanjanje barijera uvođenju e-poslovanja i umrežavanju srpske privrede, odnosno njenom prelasku na ekonomiju zasnovanu na znanju. Izrada Strategije primene e-poslovanja je predviđena i u obavezama *eSEE Agendi+*;
- ciljevi donošenja Strategije vezuju se za ubrzanje razvoja e-poslovanja i usklađeno delovanje nacionalnih institucija i privrednih subjekata na nacionalnom nivou, uklanjanje prepreka e-poslovanju (pravnih, institucionalnih, tehnoloških, procesnih), kreiranje projekata koji doprinose primeni e-poslovanja, donošenje modela i normi za e-poslovanje (e-faktura, e-plaćanje, e-porudžbenica), usvajanje potrebnih standarda (semantički, procesni, tehnološki), uspostavljanje infrastrukture razvoja javnog znanja, podržavanje kreiranja uslova za uvođenje e-poslovanja za MSP, i konačno postizanje viših nivoa konkurentnosti na nivou preduzeća, industrijskih grana i nacionalne privrede;
- kao moguće rešenje za ostvarivanje dobre koordinacije i saradnje svih činioča u realizaciji implementacije EP osnivanje Nacionalnog veća ili sličnog tela nadležnog za EP moglo bi biti svrshishodno i korisno.

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
PRILOZI

Drugo zasedanje Radne grupe Regionalna saradnja, 5. mart, 2009. godine, Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Regionalna saradnja, 26. maj, 2009. godine, Niš

Prvo zasedanje Radne grupe Slobodan protok kapitala, 9. februar, 2009. Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Slobodan protok kapitala, 1. jul, 2009. godine, Beograd

Drugo zasedanje Radne grupe Poljoprivreda, 29. maj, 2009. godine, Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Poljoprivreda, 7. jul, 2009. godine, Arilje

Prvo zasedanje Radne grupe Zaštita životne sredine, 26. januar, 2009. godine, Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Zaštita životne sredine, 7. april, 2009. godine, Niš

Prvo zasedanje Radne grupe Pravosuđe, slobode, bezbednost, 17. decembar, 2008. godine, Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Pravosuđe, slobode, bezbednost, 28. maj, 2009. godine, Sremski Karlovci

Prvo zasedanje Radne grupe Mala i srednja preduzeća i preduzetništvo, 13. februar, 2009. godine, Beograd

Prvo zasedanje Radne grupe Mala i srednja preduzeća i preduzetništvo, 13. februar, 2009. godine, Beograd

Drugo zasedanje Radne grupe Socijalni dijalog, 16. mart, 2009. godine, Beograd

Treće zasedanje Radne grupe Socijalni dijalog, 15. jun, 2009. godine

Prvo zasedanje Radne grupe Informaciono društvo i obrazovanje, 23. decembar, 2008. godine, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

Plenarna sednica Nacionalnog konventa, 13. jul, 2009. godine, Narodna skupština Republike Srbije, Beograd

STRUKTURA**DOGAĐAJI****KORISNICI****PREDSEDNIŠTVO**

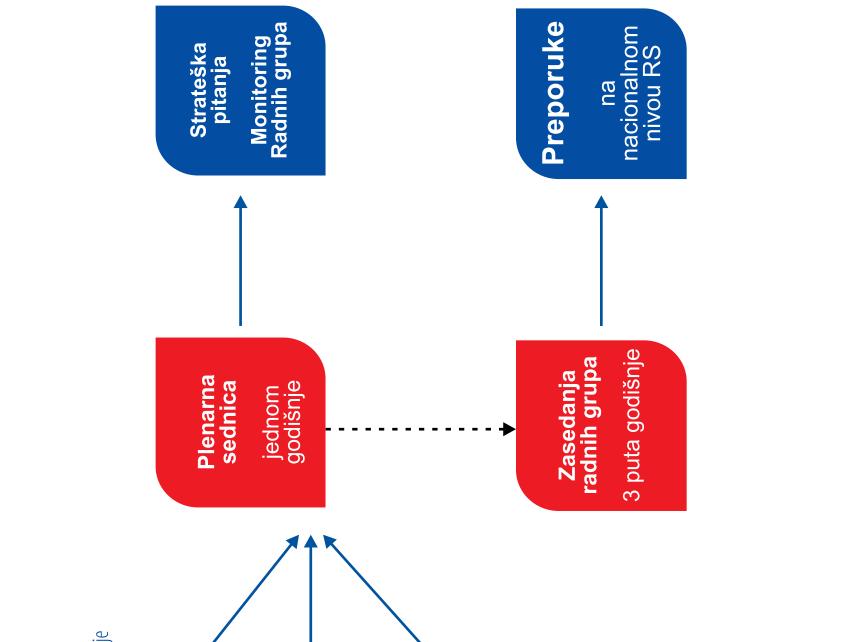
Slavica Đukić Dejanović, predsednica Narodne Skupštine Republike Srbije
Božidar Đelić, potpredsednik Vlade Republike Srbije
Milica Delević, direktorka Kancelarije za evropske integracije Vlade Republike Srbije
Vuk Jeremić, ministar spoljnih poslova Vlade Republike Srbije
Zivorad Kovačević, predsednik Evropskog pokreta u Srbiji
Nenad Milenković, predsednik Stalne konferencije gradova i opština
Sonja Litch, direktorka Fonda za politiku i zuzenost

PROGRAMSKI SAVET KONVENTA:

Ksenija Milićević, savetnica potpredsednika Vlade
Lasto Varga, predsednik Komisije za evropske integracije
Gordana Čomić, potpredsednica Narodne skupštine RS
Ivan Vejyoda, direktor Balkanskog fonda za demokratiju

RADNE GRUPE

Socijalni dijalog
 Informatičko društvo i obrazovanje
 Slobodno kretanje kapitala
 NSP i preduzetništvo
 Poljoprivreda
 Regionalna saradnja
 Pravosudje, slobode i bezbednost
 Zaštita životne sredine

REZULTATI

Organizator:

Evropski pokret
Srbija

Partneri:

Evropski pokret
Srbija
Lokalno veče Novi Pazar

Evropski pokret
Srbija
Lokalno veče Zrenjanin

Donatori:

Projekat finansira EU
kroz Fond za evropske integracije
kojim rukovodi Delegacija EK u Republici Srbiji,
a tehnički realizuje Press Now

Projekat podržali:

Република Србија
Народна скупштина

IZDAVAČ:

EVROPSKI POKRET U SRBIJI

Kralja Milana 31/I

Tel: 011/3640 174

Fax: 011/3640 202

office@emins.org

www.emins.org

ZA IZDAVAČA:

Maja BOBIĆ

UREDNIŠTVO:

EVROPSKI POKRET U SRBIJI

LEKTURA I KOREKTURA:

Marija TODOROVIĆ

PREVODILAC:

Marko NIKOLIĆ

PREPRESS:

AGENCIJA ZAKOVSKI DESIGN

ŠTAMPA:

MLADOST GRUP, Loznica

TIRAŽ: 500 primeraka

ISBN: 978-86-82391-45-6

www.eukonvent.org

Objavljeno u okviru programa Evropske unije "Fond za evropske integracije" za Republiku Srbiju.

Evropska komisija je izvršno telo EU. Evropska unija se sastoji od 27 zemalja članica koje su odlučile da postepeno povezuju znanja, resurse i sudsbine. Tokom pedesetogodišnjeg perioda proširenja, zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja istovremeno čuvajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i ljudima izvan njenih granica.

Publikacija je objavljena uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Evropskog pokreta u Srbiji i ni na koji način ne predstavlja stavove Evropske unije.

Knjiga predstavlja zbirku preporuka nastalih tokom zasedanja radnih grupa u okviru projekta Nacionalni konvent o Evropskoj uniji.

Evropski pokret
Srbija
Lokalno veće Novi Pazar

EPoS-NiS

Evropski pokret
Srbija
Lokalno veće Zrenjanin

Република Србија
Народна скупштина

Projekat finansira EU kroz Fond za evropske integracije
kojim rukovodi Delegacija EK u Republici Srbiji, a tehnički realizuje Press Now

www.eukonvent.org